

आर्थिक वर्ष २०६३/६४
को
मौद्रिक नीति

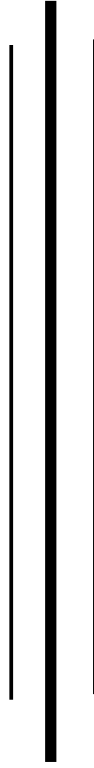

नेपाल राष्ट्र बैंक
केन्द्रीय कार्यालय
बालुवाटार, काठमाडौं

२०६३

गभर्नर श्री विजयनाथ भट्टराईले
२०६३ साल श्रावण ७ गते
सार्वजनिक जानकारीका लागि प्रस्तुत गर्नुभएको

आर्थिक वर्ष २०६३/६४
को
मौद्रिक नीति

नेपाल राष्ट्र बैंक
केन्द्रीय कार्यालय
बालुवाटार, काठमाडौं

विषय सूची

विवरण	पृष्ठ
पृष्ठभूमि	१
आर्थिक वर्ष २०६२।६३ को मौद्रिक नीतिको आर्थिक लक्ष्यको स्थिति	२
आर्थिक वर्ष २०६२।६३ को मौद्रिक नीतिको रणनीतिक लक्ष्यको स्थिति	७
विश्व आर्थिक परिदृश्य (World Economic Outlook) को संक्षिप्त चर्चा	९
आन्तरिक आर्थिक परिदृश्य (Domestic Economic Outlook) को विश्लेषण	११
आर्थिक वर्ष २०६३।६४ को मौद्रिक नीतिको रणनीतिक स्वरूप	१२
मौद्रिक नीतिको रुझान	१२
मौद्रिक नीतिको आर्थिक लक्ष्य	१३
मौद्रिक लक्ष्य तथा मौद्रिक योगाङ्कहरूको प्रक्षेपण	१४
मौद्रिक नीतिको सञ्चालन लक्ष्य	१५
मौद्रिक उपकरण तथा कार्यान्वयन कार्यविधि	१५
लघु वित्तसँग सम्बन्धित कार्यक्रम	२०
वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम	२२
विदेशी विनिमय क्षेत्र सुधार	२९
अन्त्यमा	३१
अनुसूची १ : आर्थिक वर्ष २०६२।६३ को मौद्रिक नीतिमा उल्लेख भएका नीतिगत व्यवस्थाहरूको वार्षिक प्रगति तालिका	
अनुसूची २ : मौद्रिक सर्भेक्षणको प्रक्षेपण	
अनुसूची ३ : परिवर्त्य विदेशी मुद्रा भुक्तानी गरी भारतबाट आयात गर्न पाइने वस्तुहरूको सूची	

तालिका सूची

आर्थिक वर्ष २०६३/६४ को मौद्रिक नीति

पृष्ठभूमि

१. आर्थिक वर्ष २०५९/६० देखि यस बैंकले मूल्य स्थिरता, बाह्य क्षेत्र स्थायित्व तथा वित्तीय क्षेत्र स्थायित्व कायम गर्नुका साथै उच्च तथा दीगो आर्थिक वृद्धिलाई सहज तुल्याउने मूलभूत उद्देश्यका साथ प्रत्येक आर्थिक वर्ष वार्षिक मौद्रिक नीति तर्जुमा गर्दै आएको छ। नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ ले यस बैंकलाई स्वायत्तता प्रदान गर्नुका साथै सर्वसाधारणप्रति आफ्ना काम कारबाहीबारे जवाफदेही पनि बनाएको छ। यस पृष्ठभूमिमा (क) सर्वसाधारणलाई मौद्रिक, वित्तीय तथा आर्थिक क्षेत्रको विश्लेषण गरी समष्टिगत अर्थतन्त्रबारे यस बैंकको धारणा प्रस्तुत गर्ने, (ख) मौद्रिक नीतिसम्बन्धी अघिल्लो वर्ष लिएका तथा आगामी वर्षको लागि लिइने नीतिहरूको बारेमा सर्वसाधारणलाई व्याख्या प्रस्तुत गर्ने र (ग) आर्थिक तथा मौद्रिक स्थितिको प्रक्षेपण गरी त्यसको आधारमा मौद्रिक व्यवस्थापन गर्ने वार्षिक मौद्रिक नीति तर्जुमाका प्रमुख उद्देश्यहरू रहेका छन्।
२. २०६२ श्रावण ७ गते आर्थिक वर्ष २०६२/६३ का लागि वार्षिक मौद्रिक नीति सार्वजनिक जानकारीका लागि प्रस्तुत गरिएको थियो। सो मौद्रिक नीतिको मध्यावधि समीक्षा २०६२ फाल्गुण ४ गते प्रकाशित गरिएको थियो। बैंकले अघिल्लो आर्थिक वर्ष कार्यान्वयनमा ल्याएको मौद्रिक नीतिको विश्लेषण गर्दा आर्थिक वर्ष २०६२/६३ जटिलपूर्ण, घटनापूर्ण तथा निर्णायक रहेको देखिन्छ। आर्थिक वर्ष २०६२/६३ ले पनि विगत एक दशकदेखि चलिरहेको द्वन्द्व तथा राजनैतिक गतिरोध, प्रतिकूल मौसम र पेट्रोलियम पदार्थको उच्च मूल्य वृद्धिको मार भोग्नु पर्‍यो। परिणामस्वरूप, मुलुकमा पूँजीगत लगानी बढ्न सकेन। आर्थिक गतिविधिहरू शिथिलप्राय रहे। मुद्रास्फीति उच्च चापको स्थितिमा रह्यो।
३. आर्थिक वर्ष २०६२/६३ आर्थिक दृष्टिकोणले विषम रहनुको अतिरिक्त राजनैतिक रूपमा पनि परिवर्तनकारी रहन पुग्यो। २०६२ चैत्र २४ देखि २०६३ वैशाख ११ सम्म १९ दिन चलेको दोस्रो ऐतिहासिक जनआन्दोलनको परिणामस्वरूप विगत केही वर्षयता चर्केको राजनैतिक गतिरोध समाधान हुने स्थिति देखिएको छ। यसका साथै द्वन्द्वरत राजनैतिक शक्तिहरूबीच भएको सहमति तथा वार्ताको परिणामस्वरूप विगत दश वर्षसम्म मुलुकले व्यहोर्नु परेको अन्यौलले निकाश पाउने अवस्था देखिएको छ। यी सबै घटनाक्रमहरूले मुलुकलाई नयाँ दिशानिर्देश गरेको छ।

२ मौद्रिक नीति २०६३/६४

४. उल्लेखित घटनाक्रमहरूले अर्थतन्त्रमा पार्नसक्ने सम्भाव्य सकारात्मक प्रभाव र यस पृष्ठभूमिमा अंकुरित आर्थिक सम्भावनालाई आधार बनाएर आर्थिक वर्ष २०६३/६४ को मौद्रिक नीति तर्जुमा गरिएको छ। आर्थिक वर्ष २०६३/६४ को मौद्रिक नीति प्रस्तुतीको ढाँचा मौद्रिक नीति तर्जुमाका आधारहरू विश्लेषण गर्ने, आफ्नो काम कारवाहीहरूको बारे आमनागरिकलाई सुसुचित गराई यस बैंकको जवाफदेहिता पूरा गर्ने र मौद्रिक नीतिको कार्यान्वयनको पारदर्शिता अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यलाई केन्द्रविन्दु बनाई तय गरिएको छ। आर्थिक वर्ष २०६३/६३ को मौद्रिक नीतिको आर्थिक तथा रणनीतिक लक्ष्यको स्थिति, विश्व आर्थिक परिदृश्यको संक्षिप्त चर्चा, आन्तरिक आर्थिक परिदृश्यको विश्लेषण, आर्थिक वर्ष २०६३/६४ को मौद्रिक नीतिको रणनीतिक स्वरूप, बाह्य तथा वित्तीय क्षेत्रसम्बन्धी सुधार कार्यक्रमहरूको मिमांशा र निष्कर्ष यस वर्षको मौद्रिक नीति प्रस्तुतीको ढाँचाका प्रमुख अंशको रूपमा रहेको छन्। आर्थिक वर्ष २०६३/६३ को मौद्रिक नीतिमा समाहित नीतिगत व्यवस्थाहरूको वार्षिक मूल्याङ्कन तालिका र मौद्रिक नीति तयार गर्दा आधारको रूपमा लिएका तथ्याङ्कीय तालिकाहरूलाई अनुसूचीको रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ।

आर्थिक वर्ष २०६३/६३ को मौद्रिक नीतिमा परिलक्षित आर्थिक लक्ष्यको स्थिति

५. आर्थिक वर्ष २०६३/६३ को आय-व्ययको सार्वजनिक जानकारी वक्तव्यमा सो आर्थिक वर्षमा समग्र आर्थिक वृद्धिदर ४ दशमलव ५ प्रतिशत रहने अनुमान गरिएको थियो। सरकारको आय-व्ययको सार्वजनिक जानकारी वक्तव्यसँग तादात्म्य हुने गरी यस बैंकको मौद्रिक नीति स्वतन्त्रतापूर्वक तर्जुमा गर्ने परम्परा रहेको पृष्ठभूमिमा सरकारी वित्त नीतिमा लक्षित आर्थिक वृद्धिदर प्राप्तिलाई सहज तुल्याउने उद्देश्य बमोजिम आर्थिक वर्ष २०६३/६३ को वार्षिक मौद्रिक नीतिमा आर्थिक वृद्धिदर ४ देखि ४ दशमलव ५ प्रतिशतबीच रहने अनुमान गरिएको थियो। मौसम अपेक्षित रही कृषि उत्पादन वृद्धि सन्तोषजनक रहने, द्वन्द्व समाधान हुनसक्ने र यसको परिणामस्वरूप मुलुकमा शान्ति बहाली हुन गई गैरकृषि क्षेत्रमा सकारात्मक प्रभाव पर्ने र विश्व तथा छिमेकी मुलुकहरूको उच्च आर्थिक वृद्धिदरबाट नेपाली अर्थतन्त्र लाभान्वित हुने आधारमा आर्थिक वृद्धिदरको उक्त अनुमान गरिएको थियो।
६. केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले हालसालै आर्थिक वर्ष २०६३/६३ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको (साधनको लागत मूल्यमा) वृद्धिदर २ दशमलव ३ प्रतिशत रहने प्रारम्भिक अनुमान सार्वजनिक गरेको छ। उक्त विभागले आर्थिक वर्ष २०६३/६३ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादन उत्पादकको मूल्यमा १ दशमलव ९ प्रतिशत रहने जनाएको छ। आर्थिक वर्ष २०५८/५९ को ऋणात्मक वृद्धिदरलाई छोडेर विवेचना गर्दा विगत १० वर्षयताको यो न्यूनतम आर्थिक वृद्धिदर हो। आर्थिक वर्ष

२०६२।६३ मा मौसम अपेक्षित रहन सकेन । धान, गहुँ र जौ जस्ता खाद्यान्न वालीहरूको उत्पादन घटेकोले समग्र खाद्यान्नवाली उत्पादन वृद्धिदर ऋणात्मक रह्यो । फलस्वरूप आर्थिक वर्ष २०६२।६३ मा विगत आठ वर्षयता कृषि उत्पादन वृद्धिदर १ दशमलव ७ प्रतिशतमा संकुचित रहन पुग्यो । विद्रोही पक्षबाट चार महिनासम्म युद्ध विरामको घोषणा भए पनि शान्ति वार्ता हुन नसकेको तथा राजनैतिक गतिरोध तीव्र रूपले बढेको कारण अर्थतन्त्रमा लगानीको लागि अनुकूल वातावरण बन्न नसक्दा आर्थिक वर्ष २०६२।६३ मा गैरकृषि क्षेत्रको वृद्धिदर समेत सन्तोषजनक रहन सकेन । फलस्वरूप सो क्षेत्रको वृद्धिदर २ दशमलव ८ प्रतिशतमा सीमित रहेको अनुमान छ ।

७. माग पक्षबाट राष्ट्रिय उत्पादनको विश्लेषण गर्दा अधिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६२।६३ मा कुल आन्तरिक माग (domestic absorption) बढेको पाइन्छ । कुल आन्तरिक मागमध्ये कुल उपभोग खर्च वृद्धि भए पनि कुल स्थिर पूँजीगत खर्चको वृद्धि भने न्यून रहेको स्थिति देखिन्छ । निजी क्षेत्रको विप्रेषण आप्रवाह उल्लेख्य रूपमा वृद्धि भएकाले निजी क्षेत्रको उपभोग खर्च बढ्नुको साथै सार्वजनिक साधारण खर्च उच्च रहेकोले कुल उपभोग खर्च उच्च दरले बढेको पाइन्छ । आन्तरिक विद्रोह र राजनैतिक गतिरोधका कारण निजी क्षेत्रको पूँजीगत लगानी बढ्न सकेन । त्यसैगरी, बढ्दो सुरक्षा खर्च चापको कारण साधनको अभाव हुन गई सार्वजनिक पूँजीगत लगानीले पनि गति लिन सकेन ।
८. नेपाली वस्तु तथा सेवाको खुद बाह्य मागको वृद्धिदर ऋणात्मक रहने प्रवृत्ति समीक्षा वर्ष पनि कायमै रह्यो । वस्तु निर्यातको तुलनामा आयात वृद्धिदर उच्च रहेको, विगतमा सेवा क्षेत्रबाट प्राप्त हुने खुद आप्रवाह बचतमा रहने गरेकोमा विगत दुई वर्षयता ऋणात्मक रहेको र खुद आप्रवाहको ऋणात्मक मात्रा अझ घनिभूत भएकोले आर्थिक वर्ष २०६२।६३ मा नेपाली वस्तु तथा सेवाको खुद मागको ऋणात्मक वृद्धि उच्च रहेको हो । यस विश्लेषणबाट राष्ट्रिय उत्पादन वृद्धि उच्च पार्ने सवालमा दुईवटा पक्षहरू महत्वपूर्ण कारकका रूपमा खडा भएका देखिन्छन् । तीमध्ये पहिलो पक्ष, कुल आन्तरिक मागको उच्च वृद्धिले मात्र राष्ट्रिय उत्पादनमा सकारात्मक प्रभाव पार्न सक्दो रहेन छ भन्ने हो । यस सन्दर्भमा कुल आन्तरिक मागको संरचनागत पक्ष महत्वपूर्ण देखिएको छ । तसर्थ, आन्तरिक माग मार्फत राष्ट्रिय उत्पादनमा सकारात्मक प्रभाव पार्ने प्रयास गर्ने हो भने कुल आन्तरिक मागमा पूँजीगत खर्चको पक्षमा बाहुल्य बढाउनु आवश्यक देखिन्छ । दोस्रो पक्ष, नेपालजस्तो सानो र खुला अर्थतन्त्रमा कुल आन्तरिक मागको उल्लेख्य प्रभाव राष्ट्रिय उत्पादनभन्दा पनि आयातमा पर्ने भएकोले उच्च आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्न नेपाली वस्तु तथा सेवाको बाह्य माग वृद्धिको महत्वपूर्ण योगदान रहने गरेको छ । तसर्थ, आगामी दिनहरूमा उच्च आर्थिक

४ मौद्रिक नीति २०६३/६४

वृद्धिदर हासिल गर्ने हो भने कुल आन्तरिक मागमा संरचनागत सुधार र वस्तु तथा सेवाको उच्च निर्यातको रणनीतिले प्रश्रय पाउने पर्ने देखिन्छ ।

९. आर्थिक वर्ष २०६२/६३ मा नेपालको मुद्रास्फीतिले वार्षिक मौद्रिक नीतिमा प्रक्षेपण गरेको भन्दा बढी चापको स्थिति व्यहोर्न पुग्यो । पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य वृद्धिका कारण मुद्रास्फीतिमा चाप पर्नसक्ने आंकलन वार्षिक मौद्रिक नीतिमा गरिएको पनि थियो । निरोधात्मक (preemptive) उपायको रूपमा वार्षिक मौद्रिक नीतिमा बैंकदरलाई ५ दशमलव ५ प्रतिशतबाट ६ प्रतिशतमा बढाइएको थियो । यसका साथै अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा नै पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य वृद्धिले समग्र मूल्यमा पार्न सक्ने प्रभावका सम्बन्धमा विश्वस्तरमा नै केन्द्रीय बैंकहरूले कठोर मौद्रिक नीति अख्तियार गरेका र विश्वव्यापीकरण, उत्पादकत्व वृद्धि तथा कडा प्रतिस्पर्धाको परिणामस्वरूप विश्व मुद्रास्फीतिदर न्यून रहने र नेपाल खुला अर्थतन्त्र भएको परिवेशमा नेपालको मुद्रास्फीतिदर ५ प्रतिशतको मध्यम स्तरमा रहने प्रक्षेपण गरिएको थियो ।
१०. आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को मौद्रिक नीति तर्जुमा गर्दाको बखत विश्वस्तरमा पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य चूलीमा रहेको ठानी आगामी दिनमा घट्ने अपेक्षाको विपरीत सोको मूल्य वृद्धि जारी रहेकोले नेपालमा २०६२ भाद्र ३ गते पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य औसत ११ दशमलव ३ प्रतिशत र २०६२ फाल्गुण ५ गते औसतमा पुनः १४ दशमलव १ प्रतिशतले वृद्धि गरियो । २०६२ फाल्गुणमा २५ देखि २८ प्रतिशतसम्मका दरले यातायातको भाडादर पनि वृद्धि गरिएको परिणामस्वरूप मुद्रास्फीतिमा चापको स्थिति देखापऱ्यो । यसका अतिरिक्त आर्थिक वर्षको पहिलो अर्धवार्षिक समयावधि पछि कृषिजन्य वस्तुहरूको मूल्य विगतमा घट्ने प्रवृत्ति विपरीत आर्थिक वर्ष २०६२/६३ मा सोको मूल्य वृद्धि उच्च रही नै रहने नयाँ प्रवृत्ति देखियो । मौसमी प्रतिकूलता र द्वन्द्व सिर्जित आपूर्तिमा अवरोधले गर्दा कृषिजन्य वस्तुहरूको मूल्यमा थप चाप पर्न गयो । उपरोक्त दुवै कारणहरूले गर्दा आर्थिक वर्ष २०६२/६३ मा अघिल्ला वर्षहरूको तुलनामा समग्र मूल्यमा अविच्छिन्न रूपले बढ्दो चापको स्थिति देखापऱ्यो । आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को पहिलो ११ महिनामा वार्षिक बिन्दुगत उपभोक्ता मुद्रास्फीति ९ दशमलव १ प्रतिशत रहेको परिप्रेक्ष्यमा वार्षिक औसत मुद्रास्फीति ८ प्रतिशतको हाराहारीमा रहने संशोधित अनुमान छ ।
११. समष्टिगत मागको विस्तारका कारण भन्दा पनि तेलको मूल्य वृद्धि र खाद्यजन्य वस्तुहरूको मूल्य वृद्धिका कारण समग्र मूल्यमा चाप परेको स्थितिमा यस्तो प्रकृतिको मुद्रास्फीति नियन्त्रण गर्ने कार्यमा मौद्रिक नीतिको न्यून भूमिका रहने गर्दछ । यस्तो मूल्य वृद्धिले समग्र मूल्यमा दोस्रो चरणको प्रभाव (second-round effects) नपारोस् र मुद्रास्फीतिकारी अपेक्षामा अंकुश लाउन सकियोस् भन्ने

ध्येयले २०६२ फाल्गुण ४ गते सार्वजनिक गरिएको आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को मौद्रिक नीतिको मध्यावधि समीक्षामा बैंकदरलाई शुन्य दशमलव २५ प्रतिशत बिन्दुले बढाई ६ दशमलव २५ प्रतिशत पुऱ्याइएको थियो । सो मध्यावधि समीक्षामा बैंकदर परिवर्तनको भावनाअनुरूप खुला बजार कारोबारमार्फत वाणिज्य बैंकहरूसँग रहेको अधिक तरलता प्रशोचन गर्ने प्रतिबद्धता पनि यस बैंकले जाहेर गरेको थियो ।

१२. मुद्रास्फीतिलाई मौद्रिक नीतिमार्फत मात्रै तत्कालै नियन्त्रणमा ल्याउन सकिँदैन । मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन समयावधिको अन्तराल (time horizon) मा मात्र मूल्यमा स्थिरता ल्याउन मौद्रिक नीतिको प्रयोग गर्न सकिने सैद्धान्तिक अवधारणा छ । यस पृष्ठभूमिमा मौद्रिक व्यवस्थापनको सम्बन्धमा विगत केही वर्षयता अन्तरनिहित मुद्रास्फीति (core inflation) को अवधारणाले चर्चा पाउँदै आएको छ । अन्तरनिहित मुद्रास्फीति र मौद्रिक नीतिको मुद्रास्फीतिमा मध्यकालीन वा दीर्घकालीन समयावधिमा प्रभाव पर्छ भन्ने अवधारणालाई स्वीकार गरेपछि तेल, कृषिजन्य तथा प्रशासनिक तवरले नियन्त्रणमा राखिएका वस्तु तथा सेवाको मूल्य बढेको कारण मौद्रिक नीतिको प्रयोग गर्नुपर्ने चिन्तन ग्राह्य हुँदैन । यस तथ्यलाई दृष्टिगत गरी यस बैंकले २०६२ कार्तिकदेखि प्रचलित उपभोक्ता मुद्रास्फीति (headline consumer inflation) बाट अन्तरनिहित मुद्रास्फीति गणना गरी प्रकाशित गर्दै आएको छ । दुई तीन वर्षसम्म अन्तरनिहित मुद्रास्फीतिको मुद्राप्रदायसँगको सम्बन्ध अध्ययन गरे पश्चात मौद्रिक व्यवस्थापनका लागि अन्तरनिहित मुद्रास्फीतिको लक्ष्य तोक्ने प्रणालीको थालनी गरिने छ ।
१३. आर्थिक वर्ष २०६२/६३ मा शोधनान्तर बचत वार्षिक मौद्रिक नीतिमा तोकिएको लक्ष्यभन्दा निकै बढी रहने देखिन्छ । निर्यातको तुलनामा आयात उच्च दरले बढ्ने, सरकारी विदेशी ऋण आप्रवाह न्यून रहने र निजी क्षेत्रको विप्रेषण आप्रवाह मध्यमस्तरको रहने अनुमानको आधारमा आर्थिक वर्ष २०६२/६३ मा शोधनान्तर बचत रु. ४ अर्ब ५० करोड कायम रहने अनुमान गरिएको थियो ।
१४. वार्षिक मौद्रिक नीतिमा अनुमान गरेअनुरूप आर्थिक वर्ष २०६२/६३ मा कुल निर्यातको तुलनामा कुल आयातको वृद्धिदर निकै उच्च रह्यो । सेवा क्षेत्रबाट प्राप्त हुने खुद आप्रवाह ऋणात्मक रह्यो । त्यसैगरी, सरकारी विदेशी ऋण प्रवाहको स्तर पनि अनुमान गरेभन्दा न्यून नै रह्यो । तर, ग्रामीण क्षेत्रका श्रमिकको विदेशमा काम गर्न जाने प्रवृत्तिले भन्तिब्रता पाएकोले निजी क्षेत्रको विप्रेषण आप्रवाह आर्थिक वर्ष २०६२/६३ मा अनुमान गरेभन्दा निकै नै उत्साहजनक रूपमा बढेकोले चालू खातामा बचत रही शोधनान्तर बचत लक्षितभन्दा धेरै नै माथिल्लो स्तरमा रहन पुगेको हो । आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को

प्रथम दश महिनासम्म शोधनान्तर बचत रु. २० अर्ब पुगिसकेकोमा आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्ममा सो स्तरमा हास आउने कुनै सम्भावना देखिएको छैन ।

१५. वित्तीय क्षेत्रको स्थायित्व सुदृढ गर्ने कार्य विगत केही वर्षदेखि यस बैंकको एक महत्वपूर्ण लक्ष्यको रूपमा रहँदै आएको छ । यस उद्देश्य प्राप्तिका लागि वित्तीय क्षेत्र सुधारका विविध कार्यक्रमहरू सञ्चालनमा ल्याइएका छन् । यस सन्दर्भमा यस बैंकको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण क्षमता अभिवृद्धि गर्ने, अन्तर्राष्ट्रियस्तरका वित्तीय मापदण्डहरू लागू गर्ने, ऋण असूली न्यायाधीकरणको गठन गरी कार्य सुरु गर्ने, कर्जा सूचना केन्द्रको सुदृढीकरण, शंकर शर्मा अध्ययन समितिले सुभाव गरेअनुरूप बैंकको ऋण नतिर्ने ऋणीसम्बन्धी कालोसूचीसम्बन्धी व्यवस्थामा परिमार्जन, गुनासो सुनुवाई एकाइको गठन र समस्याग्रस्त नेपाल बैंक लिमिटेड र राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकको व्यवस्थापन विदेशी समूहलाई हस्तान्तरण गर्ने जस्ता कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनको अवस्थामा छन् ।
१६. वित्तीय क्षेत्र सुधारका यी विविध कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनले गर्दा विगतमा विग्रंदो अवस्थामा रहेका बैंकहरूको वित्तीय स्वास्थ्यमा केही सुधार आएको छ । उदाहरणको लागि, २०५९ असारमा वाणिज्य बैंकहरूको कुल कर्जा लगानीमा खराब कर्जाको अनुपात ३० दशमलव ४ प्रतिशत रहेकोमा २०६२ चैत्रमा १८ प्रतिशतमा झरेको छ । विगतमा नेपाल बैंक लिमिटेड र राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक सञ्चालन घाटाको स्थितिमा रहेका थिए भने आर्थिक वर्ष २०६०/६१ देखि यी बैंकहरू सञ्चालन मुनाफाको स्थितिमा फर्किएका छन् ।
१७. यति हुँदाहुँदै पनि नेपालको वित्तीय क्षेत्र जोखिममुक्त अवस्थामा आइसकेको स्थिति भने छैन । माथि उल्लेख गरेअनुसार वाणिज्य बैंकहरूको खराब कर्जा अनुपात अझै १८ प्रतिशत रही सो बमोजिम २०६२ चैत्र मसान्तसम्म खराब कर्जा रकम रु. २९ अर्ब रहेबाट नेपालमा वित्तीय क्षेत्र स्थायित्व कायम गर्ने कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको स्पष्ट हुन्छ । समस्याग्रस्त वाणिज्य बैंकहरूमध्ये राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकको आफ्नो कुल कर्जाको ५० दशमलव ९ प्रतिशत र नेपाल बैंक लिमिटेडको ४३ दशमलव ४ प्रतिशत खराब कर्जा अनुपात रहेबाट कुल खराब कर्जा अनुपात उच्च रहेको छ । निजी क्षेत्रका केही वाणिज्य बैंकहरूको समेत खराब कर्जा अनुपातको उच्च वृद्धिलाई यस बैंकले गम्भीरतापूर्वक लिएको छ ।
१८. समस्याग्रस्त नेपाल बैंक लिमिटेड र राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकसँग रहेको खराब कर्जाको अनुपात घटाउने हेतु माथि उल्लिखित विविध उपायहरू अवलम्बन गरिए पनि केही सीमित ठूला ऋणीहरूले ऋण तिर्न आनाकानी गरिरहेकाले यी दुई बैंकहरूको खराब कर्जाको अनुपातमा उल्लेख्य सुधार आउन नसकेको हो । साना तथा मझौला ऋणीहरूबाट ऋण असूलीमा ठूलो समस्या रहेको छैन । ऋण नतिर्ने ठूला ऋणीहरूबाट देशको समग्र आर्थिक स्थिति सन्तोषजनक नरहेकोले ऋण तिर्न

नसकिएको तर्क आउने गरेको छ । कालो सूचीसम्बन्धी व्यवस्थाका केही बुँदामा परिमार्जन गरिएपश्चात् पनि ठूला ऋणी समूहबाट सीमित दायित्वको अवधारणा अघि सारेर ऋण असुलीमा अवरोध सिर्जना गर्ने कार्य भइरहेको छ । सरकारी संलग्नता रहेका वाणिज्य बैंकहरूसँग आवद्ध ठूला ऋणीहरूको समूहले वर्षौंदेखि ऋण तिर्न आनाकानी गरिरहेका पृष्ठभूमिमा प्रतिरोधात्मक वित्तीय क्षेत्र सुधार (preventive financial sector reform) कार्यक्रम र यस बैंकको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण क्षमता अभिवृद्धिले मात्र यी बैंकहरूको खराब ऋण असुलीमा तीव्रता आउने देखिँदैन । यस प्रकारको समस्या परेका अन्य मुलुकहरूले गरेभैं ठूला ऋणीहरूलाई आफ्नो कारोबार पारदर्शी बनाउन तथा आफ्नो सम्पत्ति मूल्याङ्कन गराई सार्वजनिक घोषणा गर्न लगाउने, भुटो सम्पत्ति विवरण घोषणा गरेको पाइए कानूनी कारबाही गर्ने र एक निश्चित अवधि (cut off time) तोक्यो यस्ता ऋणीहरूलाई पृथकीकरण गरी कडाईका साथ सम्बोधन गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिएको छ । यसका साथै यस्ता ऋणहरूको उपचारात्मक उपायहरू (curative measures) अवलम्बन गर्नुपर्ने र एकपटक समाधान (one time settlement) खोज्नु अत्यन्त जरुरी भइसकेको छ । यस कार्यको लागि सबै सरोकारवाला लगायत नेपाल सरकारको सक्रिय सहयोग रहनु पर्ने यस बैंकको धारणा रहेको छ ।

आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को मौद्रिक नीतिको रणनीतिक लक्ष्यको स्थिति

१९. मौद्रिक नीतिका आर्थिक लक्ष्यहरू हासिल गर्न यस बैंकले बहुमौद्रिक सूचक (multiple monetary indicators) प्रणाली अवलम्बन गर्दै आएको छ । स्थिर विनिमयदर प्रणालीलाई मौद्रिक अंकुशको रूपमा अवलम्बन गरिएको पृष्ठभूमिमा यस बैंकले नेपाली रुपैयाँ (ने.रु.) को यथार्थ प्रभावी विनिमयदर अनुगमन गर्ने गरेको छ । २०६२ आषाढ र २०६३ आषाढ मसान्तबीच प्रचलित मूल्यमा अमेरिकी डलरसँग रुपैयाँको ५ दशमलव १ प्रतिशतले न्यूनमूल्यन भए पनि उक्त अवधिमा नेपालमा मुद्रास्फीति तुलनात्मक रूपले उच्च रहेकोले ने.रु.को यथार्थ प्रभावी विनिमयदर सीमान्त रूपले अधिमूल्यन भएको छ । तर यस स्तरको विनिमयदर अधिमूल्यनले मात्र नेपाली वस्तु तथा सेवाको निर्यातमा प्रतिकूल असर पर्ने भने देखिँदैन ।
२०. मौद्रिक योगाङ्कहरू आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को वार्षिक मौद्रिक नीतिमा प्रक्षेपण गरिएभन्दा बढी दरले विस्तार हुने अनुमान छ । आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को प्रथम १० महिनासम्म विस्तृत मुद्रा प्रदाय १० दशमलव ८ प्रतिशतले वृद्धि भएको र निजी क्षेत्रको विप्रेषण आप्रवाह अनुमान गरेभन्दा अधिक मात्राले बढ्न गएबाट सो आर्थिक वर्ष विस्तृत मुद्रा प्रदाय प्रक्षेपण गरिएको १३.० प्रतिशतको तुलनामा १६.३ प्रतिशतले विस्तार हुने अनुमान छ ।

८ मौद्रिक नीति २०६३/६४

२१. आर्थिक वर्ष २०६२/६३ मा लगानीको वातावरण बन्न नसकेको र वाणिज्य बैंकहरूले पनि कर्जा लगानीमा सतर्कता अपनाएका कारण निजी क्षेत्रमा प्रवाहित बैंक कर्जा वृद्धिदर अनुमान गरेभन्दा न्यून रहेको छ। सरकारी राजश्वको तुलनामा खर्च विस्तार भएकोले सरकारले उपयोग गर्ने बैंक कर्जामा भने विस्तार आएको छ। ठूलो अंश रहेको निजी क्षेत्रमा प्रवाहित बैंक कर्जाको विस्तार शिथिल रहेकोले कुल आन्तरिक कर्जा विस्तार प्रक्षेपण गरिएको भन्दा न्यून रहेको छ।
२२. यस बैंकले विगत दुई वर्षदेखि वाणिज्य बैंकहरूसँगको अधिक तरलतालाई मौद्रिक नीतिको सञ्चालन लक्ष्यको रूपमा लिंदै आएको छ। तरलता अनुगमन तथा प्रक्षेपण संरचनाको आधारमा वाणिज्य बैंकहरूसँगको अधिक तरलता स्थितिको अनुगमन गरी यस बैंकले मौद्रिक (खुला बजार) कारोबार गर्दै आएको छ।
२३. आर्थिक वर्ष २०६२/६३ मा मौद्रिक तरलतामा विस्तार आयो। वाणिज्य बैंकहरूसँग पनि उल्लेख्य मात्रामा अधिक तरलताको स्थिति रह्यो। नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को आय-व्ययको सार्वजनिक जानकारी वक्तव्यमा उल्लेख भएबमोजिमको रु. ११ अर्ब ८५ करोड बराबरको ऋणपत्र निष्कासन गरी आन्तरिक ऋण परिचालन गर्दा वाणिज्य बैंकहरूसँग रहेको केही अधिक नगद तरलता व्यवस्थापन भयो। त्यतिले मात्र नपुगी यस बैंकले आफ्नो स्वामित्वमा रहेका रु. १३ अर्ब ५१ करोड बराबरको सरकारी ऋणपत्र सोभै बिक्री बोलकबोल मार्फत वाणिज्य बैंकहरूसँग रहेको अधिक नगद तरलता प्रशोचन गर्‍यो। अल्पकालीन तरलता प्रशोचन गर्न यस बैंकले रु. ६ अर्ब ५० करोड बराबरको रिभर्स रिपो बोलकबोल पनि गर्‍यो।
२४. निजी क्षेत्रको विप्रेषण आप्रवाहमा उल्लेख्य वृद्धि भएको कारण अर्थतन्त्रमा अधिक तरलताको स्थिति देखापरेको हो। वाणिज्य बैंकहरूसँग आवधिक निक्षेप वृद्धि उल्लेख्य भएको तुलनामा अर्थतन्त्रमा सो अनुरूप कर्जा प्रवाह हुन नसक्दा उनीहरूसँग अधिक नगद तरलताको स्थिति देखापरेको हो।
२५. नेपालको मुद्रा बजारको तुलनामा अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा बजारमा ब्याजदर वृद्धि भएकोले वाणिज्य बैंकहरूले विदेशी बैंकहरूमा अल्पकालीन लगानी विस्तार गरेका छन्। यसले गर्दा स्वदेशी मुद्रामा बढ्न सक्ने अधिक तरलता केही हदसम्म निस्तेज (sterilised) भएको छ। वाणिज्य बैंकहरूले आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को सोही अवधिमा विदेशी बैंकहरूमा अल्पकालीन लगानी रु. ९ अर्बले विस्तार गरे। अघिल्लो वर्षको पहिलो दश महिनामा रु. ४ अर्बले यस्तो लगानी बढाएका थिए।
२६. आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को लागि सम्भावित मूल्य वृद्धिलाई दृष्टिगत गरी मौद्रिक नीतिको अग्रिम रुझान (ex-ante stance) सजग तर कठोर कायम गरिएको थियो। माथि उल्लेख गरिएअनुरूप निजी क्षेत्रको विप्रेषण आप्रवाहमा उल्लेख्य

वृद्धिका कारण मौद्रिक नीतिको यथार्थ रुझान (ex-post stance) अनुमान गरेअनुरूप कायम गर्न चुनौतीपूर्ण रह्यो । मौद्रिक योगाङ्कमा प्रक्षेपण गरिएभन्दा अधिक विस्तार आयो । सोभै विक्री बोलकबोल मार्फत रु. १३ अर्ब ५१ करोड प्रशोचन गर्दा पनि वाणिज्य बैकहरूसँग अधिक नगद तरलता कायम रही नै रह्यो । अघिल्लो वर्षको तुलनामा अन्तर्राष्ट्रिय प्रवृत्ति विपरीत अल्पकालीन व्याजदरहरू न्यून नै रहे । यस पृष्ठभूमिमा वाणिज्य बैकहरूसँग रहेको अधिक तरलता प्रशोचन गर्न खुला बजार कारोबार बाहेक अन्य विकल्पहरू खोज्नु पर्ने चुनौती विद्यमान रहेको यस बैकले महशुस गरेको छ ।

विश्व आर्थिक परिदृश्य (World Economic Outlook) को संक्षिप्त चर्चा

२७. अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोषले सन् २००६, अप्रिलमा सार्वजनिक गरेको (World Economic Outlook) प्रतिवेदनले सन् २००४ यताका तीन वर्षमा विश्व उत्पादनमा उल्लेख्य वृद्धि भएको जनाएको छ । उक्त प्रतिवेदनले सन् २००६ मा विश्व उत्पादन वृद्धि ४ दशमलव ९ प्रतिशत रहने र सन् २००७ मा ४ दशमलव ७ प्रतिशत रहने प्रक्षेपण गरेको छ । संयुक्त राज्य अमेरिका, चीन, भारत र रसिया विश्व उच्च आर्थिक वृद्धिका स्रोत (engine) का रूपमा रहेका छन् । डेढ दशकभन्दा बढी आर्थिक मन्दिको स्थितिमा रहेको जापानको आर्थिक वृद्धिदरमा पनि विस्तार आएको छ । विगत तीन वर्षयता अफ्रिकन महादेश र यसको सवसहारा उपक्षेत्रमा ५ प्रतिशतभन्दा माथिको आर्थिक वृद्धि भइरहेको छ । यो अफ्रिकन महादेशको ३० वर्ष यताको उच्च आर्थिक वृद्धि हो । दक्षिण अमेरिका क्षेत्रमा करिब ४ प्रतिशतको आर्थिक वृद्धिदर भइरहेको छ भने युरो क्षेत्रमा आर्थिक वृद्धि शिथिल देखिएको छ । हालका वर्षहरूमा विश्व उत्पादन वृद्धि उच्च रहनुमा विश्वव्यापीकरणको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोषको विश्लेषण रहेको छ । विश्वस्तरमा उच्च तथा फराकिलो आर्थिक वृद्धि भइरहेको स्थितिमा नेपाल त्यसबाट बञ्चित हुनु चिन्ताको विषय हो ।
२८. सन् २००६ मा विकसित मुलुकहरूमा २ दशमलव ३ प्रतिशत, उदीयमान एसियन मुलुकहरूमा ३ दशमलव ८ प्रतिशत र छिमेकी मुलुक भारत र चीनमा क्रमशः ४ दशमलव ८ प्रतिशत र २ प्रतिशत मुद्रास्फीतिदर रहने अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोषले जनाएको छ । उच्च विश्व उत्पादन वृद्धि र लगातार उल्लेख्य रूपमा तेलको मूल्यवृद्धि भइराख्दा पनि विश्व मुद्रास्फीति नियन्त्रित स्थितिमा रहनुमा पनि विश्वव्यापीकरणको प्रमुख भूमिका रहेको कोषको अध्ययनले देखाएको छ । सन् १९९७/९८ को एसियन वित्तीय सङ्कटपछि विश्वमा अधिक उत्पादन क्षमता विद्यमान रहेको, विश्वव्यापीकरणले अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धा बढाई ज्याला तथा मूल्य बढ्नबाट रोकेको र उत्पादकत्व बढेको कारण मुद्रास्फीति नियन्त्रित रहेको कोषको अध्ययनले उल्लेख गरेको छ । यसका साथै विश्व उत्पादन

अन्तराल (output gap) साँघुरिएको र तेलको निरन्तर उच्च मूल्य वृद्धिका कारण मुद्रास्फीतिकारी अपेक्षा बढ्न सक्ने सम्भावनाहरूलाई दृष्टिगत गरी विगत डेढ वर्षयता विश्वस्तरमै मौद्रिक नीतिका खुकुलो (तरलता विस्तार गर्ने) रुभानलाई उल्ट्याई ब्याजदर बढाउने नीति लिएकोले समेत विश्व मुद्रास्फीति नियन्त्रित स्थितिमा रहेको हो ।

२९. सानो र खुला अर्थतन्त्र भएकोले विश्व आर्थिक परिदृश्यको प्रत्यक्ष तथा परोक्ष प्रभाव नेपाली अर्थतन्त्रमा पर्दै आएको छ । आन्तरिक द्वन्द्व र राजनैतिक गतिरोधका कारण नेपालले कुल गार्हस्थ्य उत्पादन वृद्धिदरको हिसाबले उच्च उत्पादन वृद्धिको फाइदा लिन सकेन । तर उच्च विश्व उत्पादन कायम रहेकाले क्षेत्रीय श्रम बजारमा नेपाली कामदारहरूको माग वृद्धि भइरहेको छ । यसको परिणामस्वरूप निजी क्षेत्रको विप्रेषण आप्रवाह उल्लेख्य परिमाणमा बढेकाले द्वन्द्वको स्थितिमा पनि नेपालको बाह्य क्षेत्र सन्तुलित रहन सकेको छ । कुल आन्तरिक मागमा विस्तार आउने क्रम पनि जारी रहेको छ । नेपाली मुद्रास्फीतिमा चापको स्थिति रहे पनि नियन्त्रित रहनुमा न्यून विश्व मुद्रास्फीतिको पनि प्रमुख भूमिका रहेको छ ।
३०. विश्व आर्थिक विस्तारमा संयुक्त राज्य अमेरिकाको चालू खाता घाटाको महत्वपूर्ण योगदान रहेको छ । सन् २००५ मा संयुक्त राज्य अमेरिकाको चालू खाता घाटा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको ६ दशमलव ४ प्रतिशत रहेकोमा सन् २००६ मा सो अनुपात ६ दशमलव ५ प्रतिशत रहने प्रक्षेपण छ । अर्कोतर्फ खासगरी एसियन मुलुकहरूको चालू खाता बचतमा छ र विदेशी विनिमय सञ्चिति उल्लेख्य रूपमा बढेको छ । यसप्रकारको विश्व भुक्तानी असन्तुलनको उचित समाधान अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा चासोको विषय बनेको छ । विश्व भुक्तानी असन्तुलन उचित किसिमले समाधान गरिएन भने उच्च विश्व उत्पादन वृद्धि जोखिममा पर्ने देखिन्छ । यसको फलस्वरूप नेपाली कामदारहरूको विश्व श्रम बजारमा हुने माग, नेपाली वस्तु तथा सेवाको निर्यात र वर्तमान अवस्थामा विश्व समुदायको नेपालप्रतिको सद्भावबाट नेपालले पाउनसक्ने विदेशी सहयोग जोखिममा पर्न सक्ने खतरा उब्जन सक्छ ।
३१. छिमेकी मुलुक भारतले सन् १९९७ पछि दोस्रो पटक पूँजी खाता खोल्ने सम्बन्धमा अध्ययन गर्न र सुझाव पेश गर्न एक अध्ययन समिति गठन गरेको छ । सन् २००६ को जुलाईभित्र सो समितिले प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्ने समयावधि तोकिएको छ । भारतले यस सम्बन्धमा लिने नीतिगत कदमको नेपालमा पर्न सक्ने प्रभावबारे अध्ययन हुन आवश्यक छ । भारतले पूँजी खातालाई परिवर्त्य बनाउन चाल्न सक्ने नीतिगत व्यवस्थालाई यस बैकले रुचीपूर्वक नियाली रहेको छ ।

नेपालमा पूँजी खाता खोल्दा आवश्यक पर्ने पूर्व शर्तहरू हाल विद्यमान नरहे पनि सो खाता क्रमशः खुकुलो बनाउँदै लानु पर्ने आवश्यकता भने रहेको छ ।

आन्तरिक आर्थिक परिदृश्य (Domestic Economic Outlook) को विश्लेषण

३२. विगत केही वर्षदेखि विश्व उत्पादन विस्तारको चक्र (upswing cycle) मा रहेको विपरीत नेपालको राष्ट्रिय उत्पादन वृद्धि शिथिल प्रायः चक्रबाट उम्कन सकेको छैन । एक दशक लामो सशस्त्र आन्तरिक द्वन्द्व र राजनैतिक गतिरोध यसको प्रमुख कारण भएको तथ्यबारे माथि प्रकाश पारिसकिएको छ । २०६३ वैशाखमा सम्पन्न ऐतिहासिक जनआन्दोलनको परिणामस्वरूप प्रतिकूल स्थितिमा सुधार आउने सम्भावना भएकोले नेपाली अर्थतन्त्रको न्यून आर्थिक वृद्धिदरको चक्रले कोल्टे फेर्न सक्ने आशा पलाएको छ । यसका अतिरिक्त विश्व, एसियाली एवं छिमेकी मुलुकहरूको उच्च आर्थिक वृद्धिले नेपाली श्रमिकको माग वृद्धि भई विप्रेषण आप्रवाहले कुल आन्तरिक मागमा अनुकूल प्रभाव, समष्टिगत स्थिर आर्थिक स्थिति र नेपाली वित्तीय बजारमा आवश्यक मात्रामा तरलताको उपलब्धताले राष्ट्रिय उत्पादनमा सकारात्मक प्रभाव पार्ने सम्भावना रहेको छ ।
३३. उपरोक्त सकारात्मक पक्षहरू रहँदा रहँदै पनि राष्ट्रिय उत्पादन वृद्धि जोखिममुक्त भने भइसकेको छैन । मुलुक हाल संक्रमणकालमा छ । आगामी दिनहरूमा अर्थतन्त्रमा स्वदेशी तथा विदेशी लगानी विद्यमान संक्रमणकालीन वातावरणमा आउने सुधारमा निर्भर रहने छ । त्यस्तैगरी, नेपालमा लगानीको वातावरण आन्तरिक श्रमिकहरूको औद्योगिक सम्बन्ध स्थितिमाथि पनि निर्भर रहने छ । लगानीकर्ताहरूको आत्मविश्वास बढाउन औद्योगिक क्षेत्रहरूमा छिटफुट घटनाहरू प्रकट हुन नपाउँदै समाधान गर्न तत्कालै नेपाल सरकारले तत्परता देखाउनु पर्ने यस बैंकको धारणा छ ।
३४. उच्च आर्थिक वृद्धिलाई आवश्यक पर्ने तरलता अर्थतन्त्रमा विद्यमान रहने देखिन्छ । निजी क्षेत्रको विप्रेषण आप्रवाह वृद्धि यथावत रहने र फलस्वरूप तरलता वृद्धि कायम रहने देखिन्छ । यस सन्दर्भमा बैंक कर्जा मार्फत निजी क्षेत्रको लगानी बढाउन स्वस्थ बैंकिङ्ग प्रणाली पूर्वशर्तको रूपमा रहेको हुन्छ । विगतको उच्च खराब कर्जाको स्थितिका कारण ठूला वाणिज्य बैंकहरू लगायत अन्य बैंकहरू कर्जा विस्तार गर्न सजग रहेकाले उनीहरूसँग अधिक तरलता विद्यमान रहने तर कर्जा लगानी बढ्न नसक्ने स्थिति पनि छ ।
३५. २०६३ जेष्ठ १ गते जारी भएको अर्थतन्त्रको वर्तमान अवस्थासम्बन्धी श्वेतपत्र २०६३ अनुसार सार्वजनिक संस्थानहरूको नोक्सानी बढ्दो क्रममा छ । सरकारी संस्थानहरूमध्ये नेपाल आयल निगमको वार्षिक नोक्सानी रु. ४ अर्ब ५० करोड र नेपाल विद्युत प्राधिकरणको रु. १ अर्ब ४१ करोड रहेको उक्त श्वेतपत्रमा

उल्लेख छ। नेपाल आयल निगमको हालसम्मको सञ्चित नोक्सानी करिब रु. ११ अर्ब पुगेको उल्लेख छ। यस्तो स्थितिमा सरकारी क्षेत्रबाट पूर्वाधार विकासमा आवश्यक मात्रामा लगानी हुन सक्दैन। त्यसैगरी द्वन्द्व पीडितको पुनर्स्थापना र राजनैतिक व्यवस्थापन गर्न थप खर्च गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेकाले पनि नेपाल सरकारबाट अपेक्षा गरेबमोजिम पूँजीगत खर्च हुनसक्ने स्थिति छैन।

३६. आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा नेपालको मुद्रास्फीतिको परिदृश्य (inflation outlook) विश्वस्तरमा तेलको मूल्य वृद्धि र माथि उल्लेख भएबमोजिम नेपाल आयल निगमको कुल सञ्चित नोक्सानी रु. ११ अर्ब रहेको स्थितिमा सो सम्बन्धमा गरिने नीतिगत व्यवस्थामा निर्भर रहने छ। विश्वको अतिरिक्त उत्पादन क्षमता (spare capacity) हाल घटेको छ। चीन, भारत र रसियाको उच्च आर्थिक वृद्धिले विश्वस्तरमा निर्माणजन्य वस्तुहरूको मूल्यमा चापको स्थिति सिर्जना गरेकोले पनि विश्व मुद्रास्फीति बढ्ने देखिन्छ। विश्वका केन्द्रीय बैंकहरूले अपनाउँदै आएको मौद्रिक नीतिको कठोर रुभानको परिणतिले देखापर्ने विश्व मुद्रास्फीतिको अवस्थाले पनि नेपाली मुद्रास्फीतिमा प्रभाव पार्ने देखिन्छ।
३७. निजी क्षेत्रको विप्रेषण आप्रवाह वृद्धि र दातृ समुदायबाट आवश्यक मात्रामा विदेशी सहयोग प्राप्त हुनसक्ने भएकाले आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा नेपालको बाह्य क्षेत्र स्थिर रहने सम्भावना छ। यसले राष्ट्रिय उत्पादनमा सकारात्मक प्रभाव पारे पनि तरलता व्यवस्थापन भने चुनौतीपूर्ण रहने देखिन्छ।

आर्थिक वर्ष २०६३/६४ को मौद्रिक नीतिको रणनीतिक स्वरूप

३८. आर्थिक वर्ष २०६३/६४ को मौद्रिक नीतिको रणनीतिक स्वरूप निर्धारण गर्दा मौद्रिक नीतिका आर्थिक लक्ष्यहरूको स्थिति, तरलताको अवस्था र अघिल्ला वर्षहरूमा मौद्रिक नीति कार्यान्वयनको क्रममा प्राप्त अनुभवहरूलाई आधारको रूपमा लिइएको छ। अघिल्ला वर्षहरूको स्थितिलाई मार्गदर्शनको रूपमा लिनुका साथै आगामी दिनहरूमा विकसित हुने परिदृश्यलाई केन्द्रित गरी अग्रदृष्टिकोण (forward looking) को आधारमा आर्थिक वर्ष २०६३/६४ को मौद्रिक नीतिको स्वरूप निर्धारण गरिएको छ। नेपाल एक सानो तथा खुला अर्थतन्त्र भएको राष्ट्रको सन्दर्भमा विश्व आर्थिक स्थिति र विश्वका केन्द्रीय बैंकहरूको मौद्रिक नीतिको दिशालाई पनि आधारको रूपमा लिइएको छ।

मौद्रिक नीतिको रुभान

३९. विगत केही वर्षदेखि नेपालको आर्थिक वृद्धिदर न्यूनस्तरमा रहेको छ भने आर्थिक वर्ष २०६२/६३ देखि मूल्यमा चापको स्थिति देखिएको छ। निजी क्षेत्रको विप्रेषण आप्रवाहमा उल्लेख्य वृद्धि भएकाले मुलुकको शोधनान्तर स्थिति अनुकूल रहेको छ। विप्रेषण आप्रवाहका कारण अर्थतन्त्रमा पर्याप्त मात्रामा तरलताको स्थिति

विद्यमान छ। अधिक तरलताको सोभो असर अल्पकालीन ब्याजदर र निक्षेप ब्याजदरमा परेको छ। अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा ब्याजदरहरू बढ्ने क्रममा रहे पनि नेपालमा भने न्यूनस्तरमा रहेका छन्। यस पृष्ठभूमिमा आर्थिक वृद्धि र मुद्रास्फीतिबीच सन्तुलन कायम गर्नुपर्ने हिसाबले मौद्रिक नीतिको रुभान तय गर्नुपर्ने देखिए पनि आर्थिक वृद्धिमा गैरआर्थिक कारकहरूको बढी असर पर्ने र हाल अर्थतन्त्रमा पर्याप्त मात्रामा तरलता विद्यमान भएको परिप्रेक्षमा मूल्य स्थितिलाई केन्द्रविन्दु मानेर आर्थिक वर्ष २०६३/६४ को मौद्रिक नीतिको कठोर रुभान तय गरिएको छ।

मौद्रिक नीतिको आर्थिक लक्ष्य

४०. दोस्रो जनआन्दोलनपश्चात् आन्तरिक विद्रोह र राजनैतिक गतिरोधमा सुधार आएकोले आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा आर्थिक वृद्धिमा यसको सकारात्मक प्रभाव पर्ने देखिन्छ। मुलुक हाल संक्रमणकालमा रहेको हुनाले लगानीको दृष्टिकोणले बढी उत्साहित हुनुपर्ने स्थिति नरहे पनि मौसम अनुकूल रहे आर्थिक वर्ष २०६३/६४ को बजेटले अनुमान गरेभैं ५ प्रतिशतसम्मको आर्थिक वृद्धि हासिल हुनसक्ने देखिन्छ। सो वृद्धिलाई सहज तुल्याउन आवश्यक पर्ने तरलता हाल विद्यमान रहेको र मौद्रिक नीति मार्फत सो तरलताको उचित व्यवस्थापन गरिने छ।
४१. मौद्रिक नीतिको प्राथमिक लक्ष्य मूल्य स्थिरता हाल जोखिममा रहेको हुनाले आर्थिक वर्ष २०६३/६४ को मौद्रिक नीतिलाई मुद्रास्फीति नियन्त्रण गर्नेतर्फ बढी केन्द्रित गरिने छ। अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा तेलको मूल्य उच्च रहेको, आन्तरिक पेट्रोलियम पदार्थको मूल्यमा पटक-पटक समायोजन हुँदै आएको र खाद्य मूल्यवृद्धि उच्च रहेकोले मूल्यमा चापको स्थिति विद्यमान छ। अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा मूल्य वृद्धि चासोको रूपमा लिइएको र तदनुरूप केन्द्रीय बैंकहरूले मौद्रिक नीतिको कठोर रुभान अख्तियार गरेका तथा मौसम अनुकूल रही खाद्यजन्य वस्तुहरूको मूल्य नियन्त्रित रहने अनुमानमा आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा औसत उपभोक्ता मुद्रास्फीतिदर आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को ८ प्रतिशतबाट ६ प्रतिशतमा रहने प्रक्षेपण छ। अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा तेलको उच्च मूल्य वृद्धिको प्रवृत्ति यथावत रहेकोले मुद्रास्फीतिको प्रक्षेपण विगतको जस्तो सहज भने छैन। नेपाल आयल निगमको हालसम्मको सञ्चित नोक्सानीमध्ये एक तिहाइ मात्र क्षतिपूर्ति गर्ने हिसाबले तेलको मूल्यमा समायोजन गर्ने हो भने पनि मुद्रास्फीतिले थप ३ प्रतिशत बिन्दुले चाप पर्ने देखिन्छ।
४२. निजी क्षेत्रको विप्रेषण आप्रवाह बढ्ने क्रम यथावत रहने र द्विपक्षीय तथा बहुपक्षीय विदेशी सहायता वृद्धि हुने अनुमानको आधारमा आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा शोधनान्तर बचत रु. १६ अर्ब कायम रहने प्रक्षेपण छ। अर्थतन्त्रमा निजी क्षेत्र

१४ मौद्रिक नीति २०६३/६४

र नेपाल सरकारको लगानी बढ्न गई आयातमा तीव्र वृद्धि हुने अनुमान रहेकोले आर्थिक वर्ष २०६२/६३ मा रु. २६ अर्ब रहने अनुमान गरिएको शोधनान्तर बचत आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा रु. १६ अर्ब कायम रहने प्रक्षेपण गरिएको हो ।

४३. निजी क्षेत्र मार्फत अर्थतन्त्रमा लगानी बढाउन वित्तीय क्षेत्रको प्रभावकारी भूमिका रहने तथ्य सर्वविदितै छ । यस सन्दर्भमा वित्तीय क्षेत्र स्थायित्व कायम गर्ने र वित्तीय मध्यस्थता बढाउने मौद्रिक नीतिको लक्ष्य रहने छ । खुला बजार कारोबारमार्फत आन्तरिक भुक्तानी जोखिम र अल्पकालीन ब्याजदरमा आउन सक्ने उतारचढावलाई सम्बोधन गर्ने मौद्रिक नीतिको लक्ष्य रहने छ ।

मौद्रिक लक्ष्य तथा मौद्रिक योगांकहरूको प्रक्षेपण

४४. आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा उपरोक्त आर्थिक लक्ष्यहरू र विद्यमान स्थिर विनिमयदर प्रणालीसँग सामञ्जस्य हुनेगरी मौद्रिक व्यवस्थापन गरिने छ । आर्थिक वृद्धिदर ५ प्रतिशत, मुद्रास्फीति ६ प्रतिशत र रु. १६ अर्ब शोधनान्तर बचतको परिप्रेक्ष्यमा आर्थिक वर्ष २०६३/६४ को लागि विस्तृत मुद्राप्रदायको वृद्धि १६ दशमलव १ प्रतिशत प्रक्षेपण गरिएको छ । निजी क्षेत्रको उच्च विप्रेषण आप्रवाह वृद्धि हुँदा स्वदेशी मुद्राको माग बढ्ने भएकाले लक्षित आर्थिक वृद्धिदर र लक्षित मुद्रास्फीतिले माग गरेभन्दा बढी विस्तृत मुद्रा प्रदाय वृद्धिको प्रक्षेपण गरिएको हो ।
४५. मुद्रा प्रदायको स्रोततर्फ, बैकिङ्ग क्षेत्रको खुद वैदेशिक सम्पत्तिमा उच्च वृद्धि कायम रहने तर नेपाल सरकारलाई बैकिङ्ग क्षेत्रबाट प्रवाह हुने खुद बैंक कर्जा आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को रु. ९ अर्ब १० करोडको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा रु. ८ अर्ब ३० करोड मात्र प्रवाह हुने प्रक्षेपण छ । विदेशी सहयोग अभिवृद्धि हुने साथै समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व कायम गर्न सहयोग पुग्ने उद्देश्यले खुद आन्तरिक ऋण न्यून रहने अनुमानको आधारमा नेपाल सरकारलाई प्रवाहित बैंक कर्जा अघिल्लो वर्षको तुलनामा न्यून रहने प्रक्षेपण गरिएको हो । यसका साथै आर्थिक वर्ष २०६३/६४ को नेपाल सरकारको आय-व्ययको सार्वजनिक जानकारी वक्तव्यमा रु. १७ अर्ब ९० करोड आन्तरिक ऋण उठाउने उल्लेख भएबमोजिम निर्धारित निष्कासन तालिकाअनुरूप ट्रेजरी बिल्स, विकास ऋणपत्र र नागरिक बचतपत्र जारी गरिने छ । आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा विकास ऋणपत्र, राष्ट्रिय बचतपत्र र नागरिक बचत पत्र गरी करिब कुल रु. ७ अर्ब ७० करोड भुक्तानी गर्नुपर्ने भएकाले समेत नेपाल सरकारलाई बैकिङ्ग क्षेत्रबाट उक्त खुद कर्जा विस्तार हुने प्रक्षेपण गरिएको हो ।
४६. निजी क्षेत्रमा प्रवाहित हुने बैंक कर्जामा तीव्र विस्तार नआउने देखिए पनि बैकिङ्ग क्षेत्रको बढी भन्दा बढी वित्तीय साधन निजी क्षेत्रले उपयोग गरोस् भन्ने यस

बैंकको ध्येय रहेको छ। यस परिप्रेक्षमा आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा निजी क्षेत्रमा प्रवाहित बैंक कर्जा १८ प्रतिशतले विस्तार हुने प्रक्षेपण छ।

४७. निजी क्षेत्रको विप्रेषण आप्रवाह बढ्ने क्रम यथावत रहने अनुमानको आधारमा वाणिज्य बैंकहरूको आवधिक निक्षेप १६ दशमलव ५ प्रतिशतले विस्तार हुने प्रक्षेपण छ। निक्षेप ब्याजदरमा ठूलो मात्रामा परिवर्तन नआउने र अन्य वित्तीय संस्थाहरूमा पनि निक्षेप परिचालन हुने अनुमानको आधारमा आवधिक निक्षेपको उक्त वृद्धिदर प्रक्षेपण गरिएको हो।

मौद्रिक नीतिको सञ्चालन लक्ष्य

४८. मौद्रिक नीतिको प्रमुख सञ्चालन रणनीतिक लक्ष्यहरू तरलताको परिमाण नियम (liquidity rule) र ब्याजदर नियममध्ये यस बैंकले पहिलो लक्ष्य सञ्चालनमा ल्याएको छ। तरलताको परिमाण नियमअन्तर्गत विगत दुई वर्षदेखि वाणिज्य बैंकहरूको अधिक तरलतालाई यस बैंकले मौद्रिक नीतिको सञ्चालन लक्ष्यको रूपमा लिएको छ। मौद्रिक नीतिका लक्ष्यहरू हासिल गर्ने उपायको रूपमा यस बैंकको साप्ताहिक वासलातमा आधारित तरलता अनुगमन तथा प्रक्षेपण संरचनाले दिएको परिणामलाई मार्गदर्शन मानेर खुला बजार कारोवार हुँदै आएको छ। आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा पनि वाणिज्य बैंकहरूको अधिक तरलतालाई मौद्रिक नीतिको सञ्चालन लक्ष्यको रूपमा निरन्तरता दिइने छ। विदेशी विनिमय बजारमा देखापर्ने घटनाक्रम र दीर्घकालीन रणनीतिक दृष्टिकोणबाट निर्देशित भई वाणिज्य बैंकहरूले यदाकदा तरलता अनुगमन तथा प्रक्षेपण संरचनाले इङ्गित गरेको परिमाण विपरीतको बोलकबोल व्यवहार देखाउने गरेको भएपनि समग्रमा वाणिज्य बैंकहरूले खुला बजार कारोबारमा सो संरचनाले संकेत गरेअनुसारकै व्यवहार प्रदर्शन गरेका छन्।
४९. वाणिज्य बैंकहरूको अधिक तरलतालाई सञ्चालन लक्ष्यको रूपमा लिइएको हुनाले वाणिज्य बैंकहरूलाई मौद्रिक नीति सञ्चालनको समकक्षी (counterparties) को रूपमा लिइने व्यवस्थालाई निरन्तरता दिइएको छ।

मौद्रिक उपकरण तथा कार्यान्वयन कार्यविधि

५०. नेपाली मुद्रामा प्रवाह हुने निर्यात पुनरकर्जा दरलाई ३ दशमलव ५ प्रतिशतमै यथावत कायम गरिएको छ। रुग्ण उद्योग पुनरकर्जा दरलाई पनि १ दशमलव ५ प्रतिशत यथावत कायम गरिएको छ। यस्तो पुनरकर्जा उपयोग गर्ने बैंकहरूले सम्बन्धित ऋणीहरूलाई अधिकतम ४ दशमलव ५ प्रतिशत भन्दा बढी ब्याजदर तोक्न नपाउने व्यवस्था यथावत कायम गरिएको छ।

१६ मौद्रिक नीति २०६३/६४

५१. साना तथा घरेलु उद्योगहरूमा देखिएको संकटग्रस्त अवस्थालाई दृष्टिगत गरी त्यस्ता उद्योगहरूलाई केही राहत पुर्याउने उद्देश्यले बैंक तथा वित्तीय संस्था मार्फत ३ दशमलव ५ प्रतिशत दरमा पुनरकर्जा सुविधा उपलब्ध गराइने छ ।
५२. आर्थिक वर्ष २०५८।५९ देखि रुग्ण उद्योग पुनरुत्थानको लागि यस बैंकले रुग्ण उद्योग पुनरकर्जाको व्यवस्था गर्दै आएको छ । विगत पाँच वर्ष यता यस सुविधाअन्तर्गत पटक-पटक गरी १५१ होटल र ४१ उद्योगहरूले रु. ३ अर्ब बराबरको सुविधा प्रयोग गरे । आर्थिक वर्ष २०६२।६३ मा त्यस्ता उद्योगहरूलाई जम्मा रु. ४६ करोड ९ लाख ६७ हजार पुनरकर्जा उपलब्ध गराई सकिएको छ । विनियोजन गरिएको रुग्ण उद्योग पुनरकर्जा सुविधा पूरै मात्रामा उपयोग हुन नसके तापनि नेपाली उद्योग तथा पर्यटन व्यवसायको स्थितिमा सुधार नआइसकेको सन्दर्भमा आर्थिक वर्ष २०६३।६४ मा पनि रुग्ण उद्योग पुनरकर्जा सुविधालाई निरन्तरता दिई रु. २ अर्बको रुग्ण उद्योग पुनरकर्जा सुविधा यथावत राखिएको छ । साथै, नेपाल सरकारले परिभाषित गरे अनुसार दलित, जनजाति, उत्पीडित तथा महिला वर्गलाई केही राहत पुर्याउने र वैदेशिक रोजगारी प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्यले उपरोक्त वर्गहरूले सो प्रयोजनका लागि लिने कर्जामा पनि रुग्ण उद्योगलाई प्रदान गरिने पुनरकर्जा सुविधा सरह आर्थिक वर्ष २०६३।६४ को लागि रु. ५० करोड सम्मको पुनरकर्जा सुविधा उपलब्ध गराइने छ ।
५३. विगत केही वर्षदेखि यस बैंकले अनिवार्य नगद अनुपातलाई साधनको लागत घटाउने र व्याजदर फरक घटाउने उपायको रूपमा क्रमश कटौती गर्दै न्यूनतम ३ प्रतिशतमा झार्ने मध्यकालीन नीति लिएको थियो । तर मुद्रास्फीतिमा चापको स्थितिलाई दृष्टिगत गरी अनिवार्य नगद अनुपातलाई ५ प्रतिशतमा यथावत् कायम गरिएको छ । अनकुल परिस्थिति सिर्जना भएमा अनिवार्य नगद अनुपातलाई क्रमशः घटाउदै लगिने छ ।
५४. विगत दुइ वर्षदेखि मौद्रिक नीतिको महत्वपूर्ण अल्पकालीन उपायको रूपमा बोलकबोलको आधारमा (दोस्रो) खुला बजार कारोवार हुँदै आएको छ । दोस्रो खुला बजार कारोवारअन्तर्गत नेपाल सरकारको ट्रेजरी बिल्समा बिक्री बोलकबोल, खरीद बोलकबोल, रिपो बोलकबोल र रिभर्स रिपो बोलकबोल मार्फत तरलता प्रशोचन गर्ने र प्रवाह गर्ने कार्य हुँदै आएको छ । बिक्री बोलकबोल तथा रिभर्स रिपो बोलकबोल मार्फत वाणिज्य बैंकहरूको तरलता प्रशोचन र खरीद बोलकबोल तथा रिपो बोलकबोल मार्फत तरलता प्रवाह हुँदै आएको छ । मध्यकालीन तरलता प्रवाह तथा प्रशोचन गर्न क्रमशः खरीद बोलकबोल तथा बिक्री बोलकबोल गरिने व्यवस्थालाई यथावत राखिएको छ । अल्पकालीन तरलता प्रवाह तथा प्रशोचन गर्न क्रमशः रिपो बोलकबोल तथा रिभर्स रिपो बोलकबोल व्यवस्थालाई निरन्तरता दिइएको छ । बिक्री बोलकबोल र खरीद बोलकबोल

बहुलमूल्य (multiple price) बोलकबोलको आधारमा गरिने व्यवस्थालाई यथावत कायम गरिएको छ। रिपो बोलकबोल र रिभर्स रिपो बोलकबोल बहुब्याजदर (multiple interest rates) बोलकबोलको आधारमा गरिने व्यवस्थालाई निरन्तरता दिइएको छ। तरलता अनुगमन तथा प्रक्षेपण संरचनाले दिएको परिणाम र मौद्रिक नीतिका उद्देश्यको स्थितिका आधारमा तथा यस बैंकको सक्रियतामा उपरोक्त खुला बजार कारोबारका उपकरणहरू कार्यान्वयनमा ल्याइने छन्।

५५. मौद्रिक उपायको रूपमा यस बैंकको अग्रसरतामा प्रत्येक बुधवार ट्रेजरी बिल्समा खुला बजार कारोबार गर्ने व्यवस्थालाई यथावत कायम गर्दै तरलता अनुगमन तथा प्रक्षेपण संरचना र विकसित मौद्रिक स्थितिको आधारमा हप्ताको कुनै पनि दिन ट्रेजरी बिल्समा खुला बजार कारोबार गर्न सकिने व्यवस्था २०६२ फाल्गुण ४ गते प्रकाशित आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को मौद्रिक नीतिको मध्यावधि समीक्षामा व्यवस्था भएको थियो। खुला बजार कारोबारलाई लचिलो बनाउने उद्देश्यले सो व्यवस्थालाई आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा पनि यथावत कायम राखिएको छ।
५६. निजी क्षेत्रको उच्च विप्रेषण आप्रवाह वृद्धिका कारण वाणिज्य बैंकहरूसँग अधिक तरलताको स्थिति सिर्जना भई अर्थतन्त्रमा विसंगति देखा पर्ने अवस्था आएमा यस बैंकले आफ्नो स्वामित्वमा रहेको ट्रेजरी बिल्समा बिक्री बोलकबोल र रिभर्स रिपो बोलकबोल मार्फत तरलता व्यवस्थापन कार्यलाई जारी राख्ने माथि उल्लेख भइसकेको छ। यस बैंकको स्वामित्वमा रहेका नेपाल सरकारको ट्रेजरी बिल्स वाणिज्य बैंकहरूसँग रहेको अधिक तरलता प्रशोचन गर्न अपर्याप्त भएमा आवश्यकताअनुसार नेपाल राष्ट्र बैंक ऋणपत्र समेत जारी गरी यस्तो तरलता प्रशोचन गरिने छ। मौद्रिक नीतिका उद्देश्यहरूको अवस्था र तरलता अनुगमन तथा प्रक्षेपण संरचनाले इङ्गित गर्ने तरलताको आधारमा यस बैंकमा रहेको खुला बजार कारोबार समितिले अल्पकालीन (९९ दिनभन्दा कम अवधिको) नेपाल राष्ट्र बैंक ऋणपत्र निष्कासन गरी आवश्यकताअनुसार बोलकबोलको माध्यमबाट तरलता प्रशोचन गर्नेछ।
५७. ऋणपत्रहरू साधन परिचालनका साथै बजारमा ब्याजदर निर्धारणको लागि पनि निष्कासन गरिन्छन्। अल्पकालीन बजार ब्याजदर निर्धारण होस् भन्ने उद्देश्यले २०४५ सालदेखि नेपाल सरकारको ट्रेजरी बिल्स बोलकबोलको माध्यमबाट निष्कासन हुँदै आइरहेको छ। मध्यकालीन बजार ब्याज निर्धारण होस् भन्ने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा यस बैंकले नेपाल सरकारको रु. ३ अर्बको ५ वर्षे र आर्थिक वर्ष २०६२/६३ मा रु. ७५ करोडको १०-वर्षे विकास ऋणपत्र बोलकबोलको माध्यमबाट प्राथमिक निष्कासन गरेको थियो। तरलता प्रदान गर्ने उद्देश्यले दोस्रो बजार कारोबारको लागि यस्ता ऋणपत्र नेपाल धितोपत्र बजार लिमिटेडमा सूचिकृत पनि भइसकेका छन्। विकास ऋणपत्रको दोस्रो बजारमा

१८ मौद्रिक नीति २०६३/६४

खरीद बिक्री भई तरलता प्रदान गर्न नेपाल धितोपत्र बोर्डलाई आवश्यक प्रक्रिया छिटो मिलाउने निर्देशन दिन नेपाल सरकारलाई अनुरोध गरिनेछ ।

५८. आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को बजेटमा व्यवस्था भएको कुल रु. ११ अर्ब ८५ करोड आन्तरिक ऋणमध्ये यस बैंकले ट्रेजरी बिल्स मार्फत रु. १० अर्ब ८३ करोड ४२ लाख परिचालन गर्‍यो । बाँकी रकममध्ये रु. २५ करोड १० वर्षे नागरिक बचतपत्र र रु. ७५ करोड १० वर्षे विकास ऋणपत्र मार्फत राष्ट्र ऋण परिचालन भयो । १० वर्षमाथि दीर्घकालीन समयावधिको बजार ब्याजदर निर्धारण होस् र दीर्घकालीन तरलता, लगानी र मुद्रास्फीतिबारे आर्थिक एकाइहरूको धारणा प्रतिविम्बित होस् भन्ने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा १२-वर्षे विकास ऋणपत्र निष्कासन गरिने छ । कर्मचारी संचयकोष, नागरिक लगानी कोष तथा बीमा कम्पनीजस्ता दीर्घकालीन वित्तीय साधन परिचालनमा संलग्न वित्तीय संस्थाहरूलाई दीर्घकालीन लगानीको वैकल्पिक अवसर दिन र त्यसमार्फत वाणिज्य बैंकहरूसँग रहेको तरलतामा दीर्घकालीन असर पारी अल्पकालीन ब्याजदरमा पनि तद्अनुरूपको प्रभाव परोस् भन्ने उद्देश्यले विकास ऋणपत्रको प्राथमिक निष्कासन बोलकबोलको माध्यमबाट गरिने व्यवस्था यथावत कायम राखिने छ । विकास ऋणपत्रको प्राथमिक बजार ब्याजदर निर्धारण भइसकेपछि सो समेतको आधारमा १२-वर्षे नागरिक बचतपत्र अङ्कित ब्याजदरमा निष्कासन गरिने छ ।
५९. हालसम्म नागरिक बचतपत्रको प्राथमिक निष्कासन गर्दा यस बैंकले प्रत्यक्ष बिक्री समेत गर्दै आएको छ । काठमाडौं उपत्यकामा पर्याप्त संख्यामा सक्षम बजार निर्माताहरू रहेबाट आर्थिक वर्ष २०६३/६४ देखि काठमाडौं उपत्यकामा नागरिक बचतपत्रको प्राथमिक बिक्री यस बैंकले नगरी बजार निर्माता मार्फत गराइने व्यवस्था मिलाइने छ ।
६०. आन्तरिक भुक्तानी व्यवस्थामा अपभ्रष्ट समस्या आई वित्तीय स्थायित्वमा सङ्कट नआवस् भन्ने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०६१/६२ देखि यस बैंकले स्वतः उपलब्ध हुने स्थायी तरलता सुविधाको व्यवस्था गर्दै आएको छ । धितोसम्बन्धी विद्यमान प्रक्रियाको आधारमा वाणिज्य बैंकहरूको स्वामित्वमा रहेको नेपाल सरकारको ट्रेजरी बिल्स र विकास ऋणपत्रको कुल रकमको ५० प्रतिशतसम्म उपयोग गर्न पाउने स्थायी तरलता सुविधा व्यवस्थालाई यथावत कायम गरिएको छ । आवश्यक भौतिक लगायत अन्य पूर्वाधारहरूको व्यवस्था भइनसकेको स्थितिमा स्थायी तरलता सुविधाको अधिकतम भुक्तानी समयावधि विद्यमान ३ दिन अव्यावहारिक देखिएकोले यसलाई बढाएर ५ दिन पुऱ्याएको छ । वाणिज्य बैंकहरूले अन्तरबैंक मुद्रा बजारमा आफ्नो तरलताको आवश्यकता पूर्ति नगरी यो

सुविधाको अत्यधिक उपयोग गरेको देखिएमा विद्यमान पेनाल ब्याजदरमा आवश्यक समायोजन गरी नियन्त्रण गरिने छ ।

६१. नेपाल सरकारको ऋणपत्रको साँवा तथा ब्याज भुक्तानी कार्यलाई विस्तारित, सहज र सुविधायुक्त बनाउन बजार निर्माताहरू बाहेकका नेपाल राष्ट्र बैंकबाट “क”, “ख” र “ग” वर्गको इजाजत प्राप्त संस्थाले पनि ऋणपत्रको साँवा तथा ब्याज भुक्तानी गरी सोको शोधभर्नाको लागि नेपाल राष्ट्र बैंकमा माग गर्न सक्नेछन् । आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को मौद्रिक नीतिमा व्यवस्था भएको बजार निर्माता र वाणिज्य बैंकहरूका लागि ऋणपत्रको साँवा भुक्तानी कार्यलाई आकर्षक बनाउन साँवा भुक्तानी रकमको शोधभर्ना प्राप्त नहुँदासम्मको अवधिको लागि उक्त रकमलाई अनिवार्य नगद अनुपातमा गणना गरिने व्यवस्थालाई अन्य संस्थाहरूको हकमा पनि लागू गरिने छ । साथै, सार्वजनिक विदा पर्न गई सम्बन्धित बैंक तथा वित्तीय संस्थालाई साँवा रकम भुक्तानी गर्न नसकिएको अवस्थामा सो विदाको अवधिको लागि उक्त साँवा रकमलाई नेपाल राष्ट्र बैंकमा राख्नु पर्ने अनिवार्य नगद अनुपातमा गणना हुने व्यवस्था गरिएको छ । यसबाहेक, ब्याज भुक्तानी बापत हाल प्रदान गरिँदै आएको कमिशन पनि उपरोक्त अन्य संस्थाहरूलाई पनि नियमानुसार प्रदान गरिने छ ।
६२. सोभै विक्री बोलकबोल, सोभै खरीद बोलकबोल, रिपो बोलकबोल र रिभर्स रिपो बोलकबोलको प्रयोजनको लागि हाल चार प्रकारका फारामहरू प्रयोगमा आइरहेकोमा खुला बजार कारोवारलाई सहज, सरल र सुविधायुक्त बनाउन सोभै विक्री बोलकबोल र खरीद बोलकबोलका दुई फारामहरू तथा रिपो बोलकबोल र रिभर्स रिपो बोलकबोलका दुई फारामहरूलाई एकीकृत गराई क्रमशः एक-एक वटा फारामको विकास गरिएको छ । यी फारामहरू आजैदेखि यस बैंकको वेवसाइटमा राखिएका छन् । अब आइन्दा खुला बजार कारोवारको बोलकबोलमा सहभागी हुने व्यक्ति तथा संस्थाले उपरोक्त फारामहरू यस बैंकको वेवसाइटबाट डाउनलोड गरी नियमानुसार यस बैंकको सम्बन्धित विभागमा निवेदन दिन सक्नेछन् । यसबाट कागजी एवं प्रशासनिक भ्रंभट कम भई खुला बजार कारोवारमा बढी सहभागिता हुने अपेक्षा गरिएको छ ।
६३. मौद्रिक नीतिको महत्वपूर्ण उद्देश्यको रूपमा मूल्य स्थिरतालाई लिइएको सन्दर्भमा मूल्य सूचकाङ्कको गहन भूमिका हुने गर्दछ । यस बैंकले मूल्य सूचकाङ्कलाई बढी भरपर्दो र समसामयिक बनाउन आवधिक रूपमा पारिवारिक बजेट सर्वेक्षण गर्दै आएको छ । यसै पृष्ठभूमिमा हाल वृहत खालको पारिवारिक बजेट सर्वेक्षण सञ्चालनमा रहेको छ जुन आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा सम्पन्न हुन गइरहेको छ । हाल शहरी क्षेत्रको मात्र मूल्य सूचकाङ्क उपलब्ध हुने गरेकोमा अहिले सञ्चालित पारिवारिक बजेट सर्वेक्षणबाट ग्रामीण क्षेत्र सहित राष्ट्रिय स्तरको मूल्य सूचकाङ्क

प्राप्त हुने छ। यसबाट शहरी क्षेत्रमात्र होइन ग्रामीण क्षेत्रमा भएको मूल्य स्थितिबारे पनि जानकारी हासिल हुने छ।

लघु वित्तसँग सम्बन्धित कार्यक्रम

६४. वित्तीय क्षेत्र उदारीकरण नीति लागू गरिएपश्चात् शहरी क्षेत्रमा वित्तीय संस्थाहरूमा उल्लेख्य विस्तार आएको छ। शहरी क्षेत्रमा कर्जाको अभाव छैन। शहरी क्षेत्रमा कर्जा दुरूपयोग हुने गरेको र ग्रामीण क्षेत्रमा कर्जाको पहुँच सङ्कुचित हुँदै गएको नेपाल सरकारको आर्थिक वर्ष २०६३/६४ को नीति तथा कार्यक्रममा समेत उल्लेख छ। ग्रामीण क्षेत्रमा माग हुने लघु कर्जा बजारको विस्तार र कुशलता बढाउन कानूनी र संस्थागत सुधारको आवश्यकता छ। यस बैंकले नेपाल सरकार समक्ष “राष्ट्रिय लघु वित्त नीति” मस्यौदा पेश गरिसकेको र आर्थिक वर्ष २०६३/६४ को आय-व्ययसम्बन्धी वक्तव्यमा सोसम्बन्धी कानून तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइने उल्लेख भइसकेको छ। सो नीति जारी भइसकेपछि त्यसमा उल्लेख भएका बुँदाहरूको अल्पकालीन, मध्यमकालीन र दीर्घकालीन कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने यस बैंकको कार्यक्रम रहेको छ।
६५. माथि उल्लेखित “राष्ट्रिय लघु वित्त नीति” मस्यौदाको आधारमा लघु वित्तसम्बन्धी छाता कानूनको रूपमा “लघु वित्त तथा सहकारी कारोवार विधेयक-२०६३” को मस्यौदा तयारीको क्रममा रहेको छ। आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा सो मस्यौदालाई नेपाल सरकार समक्ष पेश गर्ने यस बैंकको कार्यक्रम छ।
६६. ग्रामीण क्षेत्रमा लघु कर्जा मार्फत ग्रामीण रोजगारी अभिवृद्धि गर्ने र गरिबी निवारण गर्न सहयोग पुऱ्याउने हिसाबले ग्रामीण स्वावलम्बन कोष स्थापना भई यस बैंकले सञ्चालन गर्दै आएको छ। सुरुमा पटक/पटक गरी नेपाल सरकारले जम्मा रु. ४ करोड विज पुँजी लगानी गरेको र आर्थिक वर्ष २०५९/६० देखि आर्थिक वर्ष २०६१/६२ बीचमा यस बैंकले आफ्नो मुनाफाबाट रु. २५ करोड ३४ लाख सो कोषमा दाखिला गरेको थियो। आर्थिक वर्ष २०६३/६४ को आय-व्ययसम्बन्धी वक्तव्यमा नेपाल सरकारले सो कोषमा रु. १० करोड थप पुँजी उपलब्ध गराउने उल्लेख छ। यसप्रकार सो कोषमा ग्रामीण लघु कर्जा विस्तारको लागि कुल रु. ३९ करोड ३४ लाख उपलब्ध हुने भएको छ। यसका साथै, ग्रामीण क्षेत्रमा लघु कर्जा विस्तार गर्ने उद्देश्यले परियोजना अवधि समाप्त भएका विभिन्न लघु वित्तीय परियोजनाहरूको दायित्व तथा सम्पत्ति आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा यस बैंकबाट ग्रामीण स्वावलम्बन कोषमा हस्तान्तरण गरिने कार्यक्रम रहेको छ।
६७. आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को मौद्रिक नीतिमा उल्लेख भएअनुसार यस बैंकको व्यवस्थापनमा सञ्चालित ग्रामीण स्वावलम्बन कोषलाई थोक कर्जा उपलब्ध

गराउने वित्तीय संस्थाको रूपमा रूपान्तरण गर्ने कार्य प्रक्रियामा रहिरहेको सो कार्यलाई चालू वर्ष पनि जारी राखिनेछ। सोहीअनुसार आर्थिक वर्ष २०६३/६४ भित्र ग्रामीण स्वावलम्बन कोषलाई एउटा स्वशासित र सङ्गठित “लघु वित्त तथा सहकारी संस्था” मा रूपान्तरण गरिनेछ।

६८. लघु वित्तसम्बन्धी कारोवार गर्ने विकास बैंक, बचत तथा ऋण सहकारी संस्था तथा गैरसरकारी संस्थाहरूको लागि लघु वित्तसम्बन्धी छाता ऐन जारी भएपछि सो ऐनअन्तर्गत सेकेण्ड टायर संस्था (STI) को स्थापना गरी सो संस्थाबाट त्यस्ता लघु वित्तसम्बन्धी कारोवारमा संलग्न संस्थाहरूको नियमन, निरीक्षण र सुपरिवेक्षण गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ।
६९. निजी क्षेत्रको संलग्नता बढाई ग्रामीण विकास बैंकहरूको संस्थागत सुधार कार्यलाई यस बैंकले प्राथमिकता दिँदै आएको छ। यस क्रममा पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकमा यस बैंकको स्वामित्व रहेको शेयर खुला प्रतिस्पर्धाको आधारमा निजी क्षेत्रलाई बिक्री गरी १० प्रतिशतमा सीमित गरिएको छ। साथै, निजी क्षेत्रका शेयरधनीहरू बीच खुला प्रतिस्पर्धात्मक निर्वाचन गरी सो बैंकको व्यवस्थापन निजी क्षेत्रलाई सुम्पिँ नेपाल राष्ट्र बैंक उक्त बैंकको व्यवस्थापनबाट हटेको छ। पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकमा नेपाल सरकारको स्वामित्वमा रहेको १६ दशमलव ५ प्रतिशत शेयर हस्तान्तरण गर्ने कार्यका लागि पनि आवश्यक पहल गरिनेछ।
७०. पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकमा नेपाल राष्ट्र बैंकको स्वामित्वमा रहेको ६६ दशमलव ७५ प्रतिशत शेयरमध्ये प्रथम चरणमा ३१ दशमलव ८० प्रतिशत बिक्री भैसकेको छ। बाँकी ३४ दशमलव ९५ प्रतिशतमध्ये १० प्रतिशत स्वामित्व कायम राखी २४ दशमलव ९५ प्रतिशत शेयर बिक्रीको लागि दोस्रो चरणको निजीकरण प्रक्रिया पूरा गरिने छ। अन्य ग्रामीण विकास बैंकहरू नाफामा आएपछि निजीकरण प्रक्रिया प्रारम्भ गरिनेछ। यी बैंकहरूको २०६२ पौष मसान्तसम्मको संचित नोक्सानी रकम जम्मा रु. १९ करोडमध्ये रु. १५ करोड यस बैंकको निर्देशानुसार खराब कर्जा व्यवस्थामा राख्नु परेको छ। उनीहरूको वित्तीय स्वास्थ्यमा सुधार ल्याउन संचित नोक्सानी व्यहोरी दिनुपर्ने आवश्यकता देखिएकोले नेपाल सरकारको सम्बन्धित निकायमा यसको लागि पहल गरिने छ।
७१. पाँचवटै ग्रामीण विकास बैंकमा नेपाल राष्ट्र बैंकको शेयर लगानी रहेको छ। तर नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन २०५८ अनुसार निश्चित सीमा (कम्पनिको पूँजीको १० प्रतिशत सम्म) भन्दा बढी लगानी गर्न मिल्दैन। अर्न्तराष्ट्रिय लेखापरिक्षकले पनि नेपाल राष्ट्र बैंकको लेखा परिक्षण गर्दा यस सम्बन्धमा कैफियत देखाउदै आएको छ। यसका साथै यस बैंकलाई पूर्णतया नियमक संस्थाको रूपमा विकसित गर्ने

ध्येयले यस बैंकको ग्रामीण विकास बैंकमा रहेको शेयर नेपाल सरकारलाई क्रमशः हस्तान्तरण गर्नतर्फ प्रयास गरिने छ ।

७२. नेपाल सरकारको यूवा स्वरोजगार तथा रोजगार प्रशिक्षण कार्यक्रम अन्तर्गत वैदेशिक रोजगारमा जाने कामदारलाई वाणिज्य बैंक मार्फत प्रवाह भएको कर्जा तथा यस बैंकबाट इजाजत प्राप्त वित्तीय संस्थाहरूले कुनै पनि वाणिज्य बैंकबाट कर्जा लिई वैदेशिक रोजगारमा प्रवाह गरेको कर्जा रकमलाई समेत सम्बन्धित वाणिज्य बैंकको विपन्न वर्ग कर्जा लगानीमा गणना गरिने व्यवस्था मिलाइएको छ ।
७३. देशको दुर्गम पहाडी क्षेत्रमा गरिबीको स्थिति विकराल रहे पनि कर्जाको पहुँच न्यून रहेको छ । यस बैंकबाट स्वीकृत पाई सञ्चालनमा रहेका लघु वित्त विकास बैंकहरू अधिकांशको कार्यक्षेत्र तराईमा केन्द्रित रहेको पाइएको छ । यस अवस्थामा देशको पहाडी जिल्लामा पनि लघु वित्त कार्यक्रम विस्तार गर्दै लैजानु पर्ने आवश्यकता रहेको छ । यस बैंकको विद्यमान नीतिगत व्यवस्थाअनुसार लघु वित्त विकास बैंकलाई ४ देखि १० जिल्लासम्म कार्य सञ्चालनको लागि न्यूनतम पूँजी रु. २ करोड आवश्यक पर्ने व्यवस्था रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा उक्त चुक्ता पूँजी अन्तर्गत नै लघु वित्त विकास बैंकहरूले हाल कार्यक्रम सञ्चालन गर्न स्वीकृत प्राप्त गरेका १० जिल्लामा थप ५ वटा पहाडी जिल्ला समेत गरी १५ जिल्लामा लघु वित्त कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्ने नीतिगत व्यवस्था गरिएको छ ।
७४. ग्रामीण क्षेत्रमा कार्यरत लघु वित्तीय संस्थाहरूको सुदृढीकरण हुन आवश्यक छ । यस्ता वित्तीय संस्थाहरूमा शेयर लगानी गर्नु पनि सुदृढीकरणको एउटा उपाय हो । सरकारी र निजी क्षेत्र दुवैबाट यी संस्थाहरूमा शेयर लगानी हुन सक्छ । यस सन्दर्भमा लघु वित्तीय संस्थाहरूमा शेयर लगानी गर्ने एउटा छुट्टै कोष स्थापना हुनु आवश्यक देखिएको छ । तसर्थ, इच्छुक स्वदेशी एवं विदेशीसंघ संस्था तथा कम्पनीहरूले सो कोषमा रकम जम्मा गर्न सक्ने व्यवस्था मिलाइने छ । वाणिज्य बैंकहरूले सो कोषमा जम्मा गरेको रकम विपन्न वर्ग कर्जामा लगानी गरे सरह मानिने छ भने विदेशी कम्पनीहरूको हकमा लगानीको प्रतिफल फिर्ता लैजान सक्ने सुविधा प्रदान गरिने छ ।

वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम

७५. विगत केही वर्षदेखि वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रमअन्तर्गत सञ्चालनमा रहेको नेपाल बैंक लिमिटेड र राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकको पुनरसंरचना, नेपाल राष्ट्र बैंकको रि-ईञ्जिनियरिङ्ग र वित्तीय क्षेत्रको क्षमता अभिवृद्धि जस्ता परिलक्षित कार्यहरूलाई आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा पनि प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरिने छ ।

७६. नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ ले निर्दिष्ट गरेका कामकारवाहीहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न यस बैंकले प्रथम पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजना तथा कार्ययोजनाहरू तर्जुमा गरी आर्थिक वर्ष २०६३/६४ देखि क्रमशः कार्यान्वयन गर्दै लग्ने नीति लिएको छ। बैंकका सम्पूर्ण क्रियाकलापहरू रणनीतिक योजना बमोजिम सम्पादन गर्न आवश्यक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संयन्त्र खडा गरिने छ।
७७. नेपालले विश्व व्यापार सङ्गठनको सदस्यता लिएको सन्दर्भमा विदेशी बैंकका थोक बैंकिङ्ग कारोवार गर्ने शाखाहरूलाई प्रवेश गराउने सम्बन्धमा तयार भएको प्रारम्भिक प्रतिवेदनको कार्यान्वयनको लागि आवश्यक पूर्वाधारहरू तयार गर्दै लगिने छ।
७८. ठूलो परिमाणमा रहेको निष्क्रिय कर्जा वित्तीय क्षेत्रको विकास तथा स्थायित्वको लागि प्रमुख चुनौतीको रूपमा रहेको छ। निष्क्रिय कर्जाको स्तरलाई घटाउने उपायको रूपमा ऋण असूली न्यायाधिकरणलाई सुदृढीकरण गर्न तथा सम्पत्ति व्यवस्थापन निगम स्थापना गर्नको लागि नेपाल सरकारको समेत आवश्यक सहयोग प्राप्त गरी यससम्बन्धी कार्यहरूलाई अगाडि बढाइने छ। आर्थिक वर्ष २०६३/६४ को आय-व्ययसम्बन्धी वक्तव्यमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट ऋण लिई नियतवश कर्जा नतिर्ने ऋणीहरूलाई ऋणको पुनर्तालिकीकरण गर्न २०६३ भदौ मसान्तसम्मको थप अवधि प्रदान गरिएको व्यहोरा उल्लेख भइसकेको छ। सो अवधि भित्र पनि ऋण भुक्तान नगर्ने ऋणीहरूका सम्बन्धमा नेपाल सरकारसँग समन्वय गरी त्यस्ता ऋणी उपर कडा कारवाही गर्न यस बैंकले प्रकृया अगाडि बढाउने छ।
७९. नेपाल राष्ट्र बैंकलाई प्रभावकारी नियमक संस्थाको रूपमा स्थापित गर्न र वित्तीय संस्थाहरू पूर्ण रूपमा निजी क्षेत्रमा सञ्चालित हुन सक्नु भन्ने उद्देश्यले नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन २०५८ ले स्वीकृति दिएको अवस्थामा बाहेक यस बैंकको विभिन्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू तथा अन्य संस्थाहरूमा रहेको शेयर लगानीलाई सम्पूर्ण रूपमा विक्री गर्दै लगिने छ।
८०. वित्तीय प्रणालीलाई व्यवस्थित गरी चेक, ड्राफ्ट, बिल जस्ता विनिमेयपत्रको कारोवार उपर विश्वसनीयता अभिवृद्धि गर्नको लागि विनिमेय अधिकारपत्र ऐनलाई संशोधन तथा परिष्कृत गर्न सोको मस्यौदा तयार गरी नेपाल सरकार समक्ष पेश गरिने छ।
८१. आ-आफ्नो खातामा पर्याप्त मौज्जात नभएको अवस्थामा पनि र मौज्जात पर्याप्त भए पनि विभिन्न आधारमा भुक्तानी नहुने अवस्थाको चेक जारी गर्ने प्रवृत्तिलाई कडाईका साथ नियन्त्रण गर्ने उद्देश्यले निम्न बमोजिमको व्यवस्था गरिएको छ :

- (क) एकपटक भुक्तानी नभईकन फिर्ता भएको चेकको हकमा भुक्तानी पाउनु पर्ने व्यक्तिले चेक जारी गर्ने व्यक्तिलाई भुक्तानीको लागि बढीमा ७ दिनको समय दिई सम्बन्धित बैंक वा वित्तीय संस्थामा पुनः चेक पेश गर्न सक्नेछ ।
- (ख) सो म्याद पश्चात् पनि रकम भुक्तानी नभएको खण्डमा रकम भुक्तानी पाउनु पर्ने व्यक्तिले चेकको रकम भुक्तानी गर्नुपर्ने बैंकमा लिखित रूपमा जानकारी दिन सक्नेछ ।
- (ग) यसरी लिखित जानकारी प्राप्त भएपछि सम्बन्धित बैंकले चेक जारी गर्ने त्यस्ता व्यक्तिलाई रकम भुक्तानी गर्न बढीमा ७ दिनको सूचना दिनेछ र सो मिति भित्र पनि रकम भुक्तानी हुन नसकेमा त्यस्तो चेक खिच्ने व्यक्तिलाई सम्बन्धित बैंक तथा वित्तीय संस्थाले अनिवार्य रूपमा प्रचलित व्यवस्था अनुरूप कर्जा सूचना केन्द्र लिमिटेडको कालोसूचीमा सूचिकृत गर्नुपर्नेछ ।
- (घ) कुनै व्यक्तिले बैंक वा वित्तीय संस्थालाई त्यस्तो भुक्तानी नहुने चेक दिएमा समेत यस बैंकको विद्यमान एकीकृत निर्देशनको ई.प्रा. निर्देशन नं. १२ को दफा १० को उपदफा (१) को खण्ड (भ) बमोजिम कालोसूचीमा राख्नु पर्नेछ ।
- (ङ) उपरोक्त खण्ड (ख) र (ग) बमोजिम नगर्ने बैंक तथा वित्तीय संस्थालाई ई.प्रा. निर्देशन नं. १२ को दफा १७ बमोजिम कारवाही हुनेछ ।
८२. वित्तीय क्षेत्रमा हुन सक्ने सम्भाव्य ठगी तथा जालसाजीजन्य अपराधलाई निरुत्साहित गर्नको लागि बैंकिङ्ग अपराध र सजाय विधेयकको मस्यौदा तयार गरी नेपाल सरकार समक्ष पेश गरी सकिएको छ । यसैगरी सुद्धीकरण नियन्त्रण (Anti-money Laundering) विधेयकको मस्यौदा पनि नेपाल सरकार समक्ष पेश गरी सकिएको छ । आर्थिक वर्ष २०६३/६४ को आय-व्ययसम्बन्धी वक्तव्यमा समेत उपरोक्त कानूनहरू जारी गर्ने उल्लेख भइसकेको छ । साथै, बैंक तथा वित्तीय कम्पनीहरू एकआपसमा गाभ्ने र गाभिने कानून तर्जुमातर्फ समेत बैंक प्रयासरत रहने छ ।
८३. आफ्नो ग्राहक पहिचान (Know Your Customer, KYC) मार्गदर्शनअनुसार रु. १० लाखदेखि माथि खातामा रकम जम्मा गर्दा स्रोत खुलाउनु पर्ने प्रावधान रहेको छ । स्रोत देखाउने कागजी प्रक्रिया केही भ्रंभटिलो हुने गरेको परिप्रेक्षमा ग्राहकले स्वघोषणा (self declaration) गरे पनि मान्य हुने व्यवस्था गरिएको छ ।
८४. गरिबीको रेखामुनि रहेका जनताको आय र रोजगार बढाउन वाणिज्य बैंकहरूले विपन्न वर्गमा कर्जा प्रवाह गर्दा कुनै इजाजतप्राप्त वित्तीय संस्था वा यस बैंकबाट इजाजत पाएका सहकारी संस्थालाई बैंक आफै संलग्न भई तैयार गरेको

परियोजना अन्तर्गत आफ्नो सुपरिवेक्षणमा थोक मात्रामा उपलब्ध गराएको ऋणलाई विपन्न वर्ग कर्जामा गणना गरिने छ ।

८५. आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को मौद्रिक नीतिमा ऋणपत्रसम्बन्धी म्युचुअल फण्डस् कारोबार गर्ने वित्तीय संस्थाहरूलाई प्रोत्साहन गर्ने उल्लेख भएको थियो । केही वाणिज्य बैंकहरूले सो सम्बन्धमा चासो देखाइरहेकोमा यस बैंकले ती बैंकहरूलाई आवश्यक सहयोग पनि पुऱ्याइरहेको छ । दीर्घकालीन साधन परिचालनमा यसप्रकारको फण्डस्को महत्वलाई दृष्टिगत गर्दा नेपाल धितोपत्र बोर्डसँग आवश्यक समन्वय गरी ऋणपत्रसम्बन्धी म्युचुअल फण्डस् कारोबार गर्ने वित्तीय संस्थाहरूलाई प्रोत्साहन गर्ने नीतिलाई कायमै गरिने छ ।
८६. देशको दीगो आर्थिक विकासको लागि पूर्वाधारहरूको विकास हुनु आवश्यक छ । तर यसको लागि ठूलो धनराशीको खाँचो पर्दछ । पूर्वाधार विकासतर्फ हालसम्म विदेशी सहयोगमा काम भए पनि आन्तरिक स्रोत परिचालनमार्फत सो कार्य हुनसकेको छैन । विप्रेषण आप्रवाह उल्लेख्य वृद्धि भई अर्थतन्त्रमा तरलताको स्थिति रहेको सन्दर्भमा विद्यमान वित्तीय साधन पूर्वाधार विकासतर्फ लगाउन सकिने सम्भावना रहेको छ । तर, हाल सञ्चालनमा रहेका वाणिज्य बैंकहरू तथा वित्तीय संस्थाहरू पूर्वाधारमा लगानी गर्न तत्पर भएको पाइएको छैन । यस सन्दर्भमा पूर्वाधारमा लगानी गर्न एक छुट्टै विशेषिकृत वित्तीय संस्थाको आवश्यकता महसुस गरिएको छ । जलविद्युत्, विद्युत् प्रसारण, यातायात जस्ता पूर्वाधारहरूको निर्माणमा लगानी गर्न वाणिज्य बैंक, वित्त कम्पनी, अन्य वित्तीय संस्थाहरू र निजी लगानीकर्ताहरूको संयुक्त पूँजी सहभागितामा पूर्वाधार विकास बैंक खोल्नु आवश्यक देखिएको छ । यस प्रस्तावित बैंकले खुद्रा निक्षेप सङ्कलन र कर्जा प्रवाह नगरी पूर्वाधार ऋणपत्र मार्फत दीर्घकालीन प्रकृतिको साधन परिचालन गर्नेछ । प्रस्तावित बैंकको कार्य प्रकृतिअनुसार सुरुको चुक्ता पूँजी रु. २/३ अर्ब हुनुपर्ने देखिन्छ, जसलाई क्रमशः रु. १० अर्ब पुऱ्याउनु पर्ने आवश्यकता छ । प्रस्तावित नेपाल पूर्वाधार विकास बैंक दीर्घकालीन परियोजनामा लगानी गर्ने भएकोले यसको पूँजी, खराब कर्जा जगेडा व्यवस्था तथा अन्य नियमन व्यवस्थाहरू सम्बन्धमा नेपाल राष्ट्र बैंकले छुट्टै वित्तीय मापदण्डहरूको व्यवस्था गरी यस किसिमको संस्थाको स्थापना र सञ्चालन गर्न सहयोग पुऱ्याउने छ ।
८७. विगतको असहज परिस्थितिको कारण धेरै बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूका ग्रामीण शाखाहरू बन्द भएका थिए । यस्ता विस्थापित भएका वाणिज्य बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूका शाखाहरूलाई पुर्नस्थापना गर्न पहल गरिने छ ।
८८. वाणिज्य बैंकहरू र वित्तीय संस्थाहरूको वित्तीय स्थितिको बारेमा सर्वसाधारणलाई वढी भन्दा वढी सूसुचित गराउने उद्देश्यले सबै वाणिज्य बैंकहरूको प्रोफाइल

तथा प्रमुख वित्तीय परिसूचकहरूको विवरण तयार गरी यस बैंकको वेब साइटमा राखिने छ। यसका साथै इजाजत प्राप्त संस्थाहरूलाई दिइएका निर्देशनहरू तथा स्थलगत निरीक्षणको आधारमा दिइएका निर्देशनहरूलाई सर्वसाधारणको उपयोगको लागि आर्थिक वर्ष २०६३/६४ देखि नेपाल राष्ट्र बैंकको वेब साइटमा राखिने छ। साथै, वाणिज्य बैंकहरूको ठूला शाखाहरूको छुट्टै लेखा परीक्षण गर्ने प्रणालीको पनि विकास गरिने छ।

८९. आधुनिक शिक्षा प्रणालीको विकास र विस्तार गर्न सहयोग पुगोस् तथा धेरैभन्दा धेरै विद्यार्थीहरूले आधुनिक शिक्षा प्राप्त गर्न सक्नु भन्ने उद्देश्यले वाणिज्य बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट व्यक्तिगत जमानीमा प्रवाह भइरहेको शिक्षा कर्जाका लागि थप २० प्रतिशत नोक्सानी व्यवस्था गर्नुपर्ने विद्यमान व्यवस्थालाई सरलीकृत गरी त्यस्तो कर्जा प्रवाह गर्दा थप २० प्रतिशत नोक्सानी व्यवस्था कायम गर्नु नपर्ने व्यवस्था मिलाइने छ।
९०. वित्तीय क्षेत्रमा रहेको उच्च निष्कृत्य कर्जा घटाउन मद्दत पुऱ्याउने उद्देश्यले कालो सूचीको व्यवस्था गरिएको छ। कालो सूचीसम्बन्धी निर्देशिकाका प्रावधानहरूलाई लिएर सीमित दायित्वसम्बन्धी विषय बहसको रूपमा ल्याइएको छ। आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा कालोसूचीसम्बन्धी विद्यमान निर्देशिकालाई अन्य प्रचलित नेपाल कानूनसँग सामन्जस्य हुने गरी सीमित दायित्वबारे प्रष्ट व्यवस्था गरिने छ।
९१. वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम अन्तर्गत नेपाल बैंक लिमिटेड र राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकको सुधार कार्यलाई आर्थिक वर्ष २०६३/६४ मा पनि जारी राखिने छ। नेपाल बैंक लिमिटेड र राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकको ऋणात्मक पूँजीकोषलाई सुधार गर्न नेपाल सरकार समक्ष उपयुक्त पूँजीकोष योजना पेश गरी कारवाही अगाडि बढाइने छ। यिनीहरूको निजीकरण गर्ने प्रयोजनका लागि निजीकरण सल्लाहकार नियुक्त गरी due diligence audit गराउनेतर्फ पहल गरिने छ।
९२. दीर्घकालीन प्रवृत्तिको बचत परिचालन गरी विभिन्न क्षेत्रमा लगानी गरिरहेका कर्मचारी संचय कोष र नागरिक लगानी कोषको समय-समयमा निरीक्षण र सुपरिवेक्षण हुनु जरुरी हुन्छ। वित्तीय क्षेत्रमा स्थिरता कायम गर्न यो कार्य आवश्यक छ। तसर्थ, यी संस्थाहरूको नियमन गर्ने सम्बन्धमा नियमक नियुक्त गर्न नेपाल सरकारलाई अनुरोध गरिने छ।
९३. जोखिम व्यवस्थापन प्रणाली विकास गर्नका लागि र संस्थागत ऋण आप्रवाहबाट निजी क्षेत्र अभिमुख आर्थिक वृद्धि गर्न निजी क्षेत्रमा साख मूल्याङ्कन संस्था (Credit Rating Agency) खोल्न अभिप्रेरित गरिने छ।
९४. सन् २००७ देखि BASEL II कार्यान्वयनको लागि आवश्यक पूर्वाधारको तयारी भइरहेको सन्दर्भमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई जारी गरिनु पर्ने निर्देशन,

नीति तथा व्यवस्थाहरू तदनुरूप तर्जुमा गरिने छ। यसका साथै BASEL II बमोजिम पूँजीकोषको व्यवस्थाको सम्बन्धमा सरलीकृत स्तर अवधारणा (Simplified Standardised Approach-SSA) र सञ्चालन जोखिमका सम्बन्धमा आधारभूत परिसूचक प्रणाली (Basic Indicator Approach) को प्रयोग गर्ने गरी नियमन व्यवस्था गरिने छ।

९५. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको सुसञ्चालनका लागि आवश्यक पर्ने इलेक्ट्रोनिक बैकिङ्ग र ATM सञ्चालनसम्बन्धी निर्देशनको तर्जुमा र संस्थागत सुशासनसम्बन्धी निर्देशनमा समसामयिक संशोधन तथा परिमार्जन गरिने छ।
९६. नेपाल सरकारको आर्थिक वर्ष २०६३/६४ को आय-व्ययसम्बन्धी वक्तव्यमा आन्तरिक द्वन्द्वका कारण रुग्ण भएका उद्योगहरूलाई पुनरुत्थान गर्न सरकार, केन्द्रीय बैंक, वित्तीय संस्था एवं पुनरुत्थान हुन चाहने उद्यमी व्यवसायीको सहभागितामा औद्योगिक पुनर्निर्माण कोष स्थापना गरिने उल्लेख छ। सो कोष स्थापनाको लागि वाणिज्य बैंक र उद्यमीबीच समन्वयात्मक रूपमा कार्य अगाडि बढाई बजेट वक्तव्यमा उल्लेख भएबमोजिम सो कोषको कुल पूँजी रु. २ अर्बसम्म पुऱ्याउन नेपाल राष्ट्र बैंकले आवश्यक प्रयास गर्नेछ। सो कोषको गठनको लागि यस बैंकले आवश्यक प्रक्रिया तथा व्यवस्था तर्जुमा गर्ने छ।
९७. साना तथा मझौला उद्यममा प्रवाह भएको कर्जालाई जुनसुकै बीमा कम्पनीमा बीमा गराएको अवस्थामा प्राथमिक क्षेत्र कर्जामा भएको व्यवस्था बमोजिम एक चौथाई मात्र कर्जा नोक्सानी कायम गरे पुग्ने व्यवस्था मिलाइने छ।
९८. साना निक्षेप कर्ताहरूको हक हित संरक्षण गरी जोखिममुक्त तुल्याउन निक्षेप बीमा तथा कर्जा सुरक्षण निगमको उपयुक्त संस्थागत स्वरूप र पूँजीको लागि नेपाल सरकारलाई अनुरोध गरिने छ।
९९. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको चुक्ता पूँजी वृद्धि गर्ने अभिप्रायले राष्ट्रिय स्तरका वाणिज्य बैंकहरू (ईजाजतपत्र प्राप्त “क” वर्गका संस्थाहरू) को हकमा नयाँ स्थापना हुने बैंकहरूको हकमा सुरुमा नै रु. १ अर्बको चुक्ता पूँजी हुनुपर्ने र स्थापना भइसकेका बैंकहरूको हकमा २०६६ आषाढ मसान्तभित्र चुक्ता पूँजी रु. १ अर्ब पुऱ्याई सक्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ। उपरोक्त प्रयोजनको लागि सबै बैंकहरूबाट प्रत्येक वर्ष आफ्नो मुनाफाबाट पूँजी समायोजन कोषमा रकम विनियोजन हुँदै आएको छ। उपरोक्त व्यवस्थामा केही समसामयिक परिवर्तन गरी निम्नानुसारको व्यवस्था कायम गरिएको छ :
(क) वाणिज्य बैंकहरूले पूँजी वृद्धि गर्ने प्रयोजनको लागि २०६६ आषाढ मसान्तभित्र चुक्ता पूँजी नै रु. १ अर्ब पुऱ्याए पनि हुने वा माथि उल्लेखित

पूँजी समायोजन कोष र चुक्ता पूँजी समेत गरी रु. १ अर्ब पुऱ्याए पनि हुने ।

- (ख) उपरोक्त बमोजिम पूँजी समायोजन कोष समेत समावेश गरी चुक्ता पूँजी रु. १ अर्ब पुऱ्याउने बैंकहरुको हकमा चुक्ता पूँजी भने न्यूनतम रु. ५० करोड पुगेको हुनुपर्ने ।
- (ग) उपरोक्त मिति अर्थात् २०६६ आषाढसम्ममा पनि माथि उल्लेख गरिए बमोजिम तोकिएको पूँजी नपुऱ्याउने बैंकहरुको हकमा निम्नानुसारको एक वा सबै उपायहरु अवलम्बन गरिने :
- (अ) लाभांश घोषणा तथा वितरण (बोनस शेयर समेत) मा रोक लगाइने ।
- (आ) शाखा विस्तारमा रोक लगाइने ।
- (इ) निक्षेप परिचालनमा सीमा तोक्ने ।
- (ई) प्रतिव्यक्ति वा समूहमा गरिने कर्जा लगानीको सीमा (Single Obligor Limit) मा कटौती गर्ने ।
- (उ) अन्य उपर्युक्त कारवाही गर्ने ।

यस अवस्थाबाट बैंकहरु आ-आफ्नो पूँजी वृद्धि गर्न वा एक आपसमा गाभिने (Merger and Acquisition) कामकारवाही सुरु गर्न अभिप्रेरित हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

१००. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुले कायम गर्नुपर्ने पूँजी पर्याप्तता (Capital Adequacy) सम्बन्धमा आर्थिक वर्ष २०६१/६२ सम्म ११ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६२/६३ देखि १२ प्रतिशत गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको थियो । सन् २००७ देखि लागू हुने गरी पूँजी पर्याप्ततासम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड BASEL II नेपालमा लागू गर्ने कार्यक्रम यस बैंकको रहेको हुँदा तत्पश्चात पूँजी पर्याप्तता सोही बमोजिम हुनेछ । यस परिप्रेक्ष्यमा र गत आर्थिक वर्ष मुलुकमा असहज परिस्थितिको कारण बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको कारोबारमा परेको प्रभाव समेतलाई ध्यानमा राखी पूँजी पर्याप्तताको प्रतिशतलाई BASEL II लागू नभएसम्मको लागि आर्थिक वर्ष २०६२/६३ देखि गणना हुने गरी ११ प्रतिशत कायम गरिएको छ ।
१०१. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको वार्षिक वित्तीय विवरणहरु यस बैंकबाट स्वीकृति लिएपछि मात्र प्रकाशित गर्नुपर्ने विद्यमान व्यवस्थामा परिमार्जन गरी आर्थिक वर्ष २०६३/६४ देखि आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को वित्तीय विवरण समेतलाई लागू हुने गरी क, ख, ग तथा घ वर्गका राष्ट्रिय स्तरका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुले आफ्नो वार्षिक हिसाबको आधारमा तयार पारेको वित्तीय विवरण बाह्य लेखापरीक्षकबाट प्रारम्भिक लेखापरीक्षण कार्य समाप्त भएपछि उक्त प्रारम्भिक

प्रतिवेदन, सो प्रतिवेदन उपर व्यवस्थापकको जवाफ तथा सोका आधारमा तयार पारिएको वित्तीय विवरणहरु (वासलात, नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा यस बैंकको निर्देशन अनुसारका सम्पूर्ण अनुसूचीहरु, कर्जा नोक्सानी व्यवस्थाको विवरण समेत) यस बैंकमा स्वीकृतिका लागि पेश गर्नु पर्ने गरिएको छ। यस बैंकबाट उक्त विवरणका आधारमा गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण गरी कुनै संशोधन गर्नुपर्ने देखिएमा सोको समायोजन आर्थिक वर्षको वित्तीय विवरणमा समावेश गर्नुपर्ने गरिएको छ। यसरी समायोजित वित्तीय विवरण, लेखापरीक्षणको अन्तिम प्रतिवेदन तथा लगफर्म अडिट रिपोर्ट, लेखापरीक्षकको अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरेको १५ दिनभित्रमा यस बैंकमा पेश गर्नुपर्ने गरिएको छ।

विदेशी विनिमय क्षेत्र सुधार

१०२. स-साना रकमको विदेशी मुद्रा भुक्तानी प्रणालीलाई सरल बनाउने क्रममा वाणिज्य बैंकहरूले विभिन्न व्यक्ति तथा संघ संस्थालाई विभिन्न प्रयोजनको लागि बढीमा अमेरिकी डलर १,५०० सम्मको सटही सुविधा सोभै प्रदान गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ। यस व्यवस्थाबाट सर्वसाधारणलाई सुविधा पुग्न गएको परिप्रेक्षमा आर्थिक वर्ष २०६३/६४ देखि लागू हुने गरी यस्तो किसिमको सटही सुविधाको सीमा अमेरिकी डलर १,५०० बाट वृद्धि गरी अमेरिकी डलर २,५०० पुऱ्याइएको छ। अमेरिकी डलर १,५०० सम्मको भुक्तानी टेलेक्स/वायर/ड्राफ्ट मार्फत भुक्तानी गर्ने सुविधा दिइ आएकोमा ग्राहकको आवश्यकता अनुसार त्यस्तो भुक्तानी क्रेडिट कार्ड अथवा डेबिट कार्ड मार्फत पनि गर्न सकिने व्यवस्था गरिएको छ।
१०३. सयुक्त राज्य अमेरिका, क्यानाडा, अष्ट्रेलिया, न्यूजील्याण्ड र बेलायत जस्ता विकसित देशहरूमा नियमानुसार आप्रवास भिसामा जाने नेपाली नागरिकहरूलाई यस्तो भिसा प्राप्त व्यक्तिको हकमा अमेरिकी डलर ५,००० सम्म र निजको परिवार समेत जाने भएमा अमेरिकी डलर १०,००० सम्मको सटही सुविधाका लागि यस बैंकको स्वीकृति लिनुपर्ने व्यवस्था रहि आएकोमा अबदेखि सम्बन्धित व्यक्तिको पासपोर्टमा दरपीठ गरेर वाणिज्य बैंकहरूले सोभै सटही सुविधा प्रदान गर्न सक्ने व्यवस्था गरिएको छ।
१०४. हाल भारतवाहेक अन्य मुलुकहरूबाट Deferred Payment वा Suppliers Credit अन्तर्गत भुक्तानी अवधि १ वर्षसम्मको Usance प्रतीतपत्र वाणिज्य बैंकहरू आफैले खोल्न सक्ने व्यवस्था रहेको तर सोभन्दा बढी अवधिको Usance प्रतीतपत्र खोल्नुपरेमा भने राष्ट्र बैंकको अनुमति लिनुपर्ने व्यवस्था रहि आएकोमा अब आइन्दा यस्तो १ वर्षभन्दा बढी अवधिको Usance प्रतीतपत्र समेत सम्बन्धित वाणिज्य बैंकले सीधै खोल्नसक्ने व्यवस्था गरिएको छ।

१०५. नेपालमा संचालित उद्योगहरूको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले भारतबाट अमेरिकी डलर भुक्तानी गरी आयात गरिने कच्चापदार्थ तथा माध्यमिक (intermediate) वस्तुहरूको संख्या हाल ९१ रहेको छ। उपरोक्त उद्देश्य प्राप्तिका लागि सो संख्या थप गर्दै जाने साविकको नीतिलाई यथावत राखिएको छ।
१०६. विश्वका धेरै बन्दरगाहहरूमा मध्ययुगदेखि नै entrepot trade हुने गरेको पाइन्छ। यस किसिमको व्यापार अहिले धेरै देशहरूमा विदेशी विनिमय आर्जनको महत्वपूर्ण स्रोतको रूपमा पनि विकसित हुँदै गएको छ। खुला बजारको अवधारणाले गति लिएको वर्तमान परिस्थितिमा यस बैंकले entrepot trade सम्बन्धी नीति नियम तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने छ। नेपालका व्यापारीले कुनै देशको निर्यातकर्तासँग आयात प्रतीतपत्र खोली उक्त प्रतीतपत्रअन्तर्गतका सामान प्रतीतपत्रमा उल्लेखित रकमभन्दा बढी मूल्यमा अन्य देशमा बिक्री गर्न चाहेमा त्यस्तो कारोबार गर्नसक्ने व्यवस्था गरिएको छ।
१०७. स्थलमार्गबाट चीनको स्वशासित क्षेत्र तिब्बत (नियमानुसार ओहोर दोहोर गर्ने व्यक्ति बाहेक) र भारतबाहेक अन्य सार्क मुलुकहरूमा निजी भ्रमणमा जाने व्यक्तिहरूलाई सम्बन्धित देशको प्रवेशाज्ञा भएमा पासपोर्टबापत एक पटकमा अमेरिकी डलर ३०० सम्मको सटही सुविधा उपलब्ध गराउन सकिने व्यवस्था रहि आएकोमा सो रकम अपर्याप्त देखिएकोले उक्त पासपोर्टबापतको सटही सुविधा अमेरिकी डलर ३०० बाट वृद्धि गरी अमेरिकी डलर १,००० पुऱ्याइएको छ।
१०८. परिवर्त्य विदेशी मुद्रामा भुक्तानी हुने गरी आयात प्रतीतपत्रमा उल्लेखित रकमभन्दा बढी रकमको कागजपत्र प्राप्त भएको अवस्थामा प्रतीतपत्रमा उल्लेखित रकमको २ प्रतिशत वा अमेरिकी डलर १,००० मध्ये जुन बढी हुन्छ, सो रकमसम्मका कागजपत्र सम्बन्धित वाणिज्य बैंक आफैले स्वीकार गर्न सक्ने तर सोभन्दा बढीको हकमा भने यस बैंकको स्वीकृति लिनुपर्ने व्यवस्थालाई खारेज गरी अवदेखि जतिसुकै रकमको त्यस्तो कागजपत्रमा सम्बन्धित वाणिज्य बैंकले नै स्वीकार गर्न सक्ने व्यवस्था गरिएको छ।
१०९. अमेरिकी डलर ३० हजारभन्दा बढीको आयात गर्नु परेमा प्रचलित व्यवस्था अनुसार प्रतीतपत्रमार्फत मात्र गर्नुपर्ने र प्रतीतपत्र नखोली वा प्रतीतपत्रमा आवश्यक संशोधन नगरी निर्यातकर्ताबाट पठाइएको सामानको भुक्तानी दिन वा त्यस सम्बन्धमा अन्य काम कारवाही गर्न नपाइने व्यवस्थालाई संशोधन गरी अवउप्रान्त सम्बन्धित वाणिज्य बैंकले नै Already Shipped Documents का आधारमा प्रतीतपत्र संशोधन गर्न सक्ने व्यवस्था गरिएको छ। तर यस प्रयोजनको लागि जुन भन्सार विन्दुबाट सामान आउने हो सो

भन्सार कार्यालयबाट सामानको विवरण समेत उल्लेख गरी लेखेको पत्र सम्बन्धित बैंकमा प्राप्त भएपछि मात्र वाणिज्य बैंकले उक्त Already Shipped Documents को आधारमा प्रतीतपत्र संशोधन गर्न सक्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

११०. यस बैंकबाट स्वीकृत प्राप्त मनिचेन्जर फर्म/कम्पनीले परिवर्त्य विदेशी मुद्रा खरीद गरी प्राप्त परिवर्त्य विदेशी मुद्रा वाणिज्य बैंकमा सटही गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेकोमा अब देखि त्यस्तो विदेशी मुद्राको सम्बन्धमा देहायको व्यवस्था गरिएको छ ।

(क) वाणिज्य बैंकहरूलाई विक्री गर्न सक्ने

(ख) प्रचलित व्यवस्था अन्तर्गत रही मनिचेन्जर फर्म/कम्पनीहरूले नेपालका बैंक तथा वित्तीय संस्थामा परिवर्त्य विदेशी मुद्रामा खाता खोल्न सक्ने, र

(ग) प्रचलित व्यवस्था अन्तर्गत रही त्यस्ता कम्पनीहरूले पासपोर्ट वापतको सटही सुविधा उपलब्ध गराउन सक्ने ।

१११. नेपालीहरूको वैदेशिक रोजगारप्रति दिन प्रतिदिन बढ्दै गएको आकर्षण र यसको प्रवर्द्धनमा म्यानपावर कम्पनीहरूको योगदान रहेको कुरा सर्वविदितै छ । यस्ता म्यानपावर कम्पनीहरूले आफ्नो व्यवसाय विस्तारको लागि विदेशमा नियमानुसार शाखा/प्रतिनिधि/सम्पर्क कार्यालय खोली त्यस्ता कार्यालय सञ्चालनका लागि नेपाल सरकारको सम्बन्धित विभागको सिफारिस साथ विदेशी मुद्राको सटही माग गरेमा नेपाल राष्ट्र बैंकबाट आवश्यकतानुसार सटही सुविधा उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिएको छ ।

११२. खुला बजार प्रतिस्पर्धामा विनिमयदरको उतारचढावको कारणले विनिमयदर जोखिम सदा रहने गर्दछ । यस्तो जोखिमको व्यवस्थापनको लागि फर्वाड, अप्सन्स, स्वाप तथा फ्युचर्स जस्ता डेरिभेटिभ उपकरणहरूको प्रयोगले हालका दिनहरूमा व्यापकता पाउँदै आएको छ । उपरोक्त परिप्रेक्षमा सम्बन्धित वाणिज्य बैंकहरूले आ-आफ्नो सञ्चालक समितिले तोकेको मापदण्डभित्र रही डेरिभेटिभ उपकरणहरूसम्बन्धी कारोबार गर्दा यस बैंकको अनुमति लिई रहन नपर्ने व्यवस्था गरिएको छ । यस व्यवस्थाबाट विदेशी विनिमय जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धमा वाणिज्य बैंकहरूको संलग्नता वृद्धि हुने अपेक्षा राखिएको छ ।

अन्त्यमा,

११३. नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ ले व्यवस्था गरेबमोजिम आर्थिक वर्ष २०५९।६० देखि यस बैंकले प्रत्येक वर्ष वार्षिक मौद्रिक नीति तर्जुमा गरी सार्वजनिक गर्दै आएको सर्वविदितै छ । मौद्रिक नीतिका विद्यमान चुनौतीहरू र वित्तीय तथा

बाह्य क्षेत्र सुधार कार्यक्रमलाई केन्द्रबिन्दु बनाई यस क्रममा पाँचौं वार्षिक मौद्रिक नीति तर्जुमा गरी सार्वजनिक गर्न पाउँदा मलाई खुसी लागेको छ ।

११४. प्रस्तुत मौद्रिक नीति तर्जुमा गर्दा सहयोग पुऱ्याउने नेपाल सरकारका विभिन्न निकायहरू, बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू, विविध व्यावसायिक संघ संस्थाहरू, विद्वत वर्ग र अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाहरूलाई यस बैंकको तर्फबाट धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

११५. साथै, यस मौद्रिक नीतिमा व्यवस्था भएका नीतिगत व्यवस्था तथा कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा सदाभैँ यहाँहरूको सहयोग मिल्ने मैले अपेक्षा गरेको छु । यस वर्षको मौद्रिक नीतिमा व्यवस्था भएका नीतिगत प्रावधान तथा कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनबाट समष्टिगत आर्थिक स्थायित्वको वातावरण कायम गर्न, लक्षित आर्थिक वृद्धिदर सहज तुल्याउन र वित्तीय क्षेत्र स्थायित्व सुदृढ गर्न मद्दत पुग्ने यस बैंकको विश्वास रहेको छ ।

धन्यवाद ।

अनुसूची १

आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को मौद्रिक नीतिमा उल्लेख भएका नीतिगत व्यवस्थाहरूको प्रगति तालिका

क्र.सं.	बुँदा	लक्ष्य/कार्यक्रमहरू	कार्य विवरण	जिम्मेवार विभाग	कार्यान्वयनको स्थिति
१	२१	लक्षित मूल्य वृद्धिदर ५.० प्रतिशत तोकिएको	अनुगमन गर्ने र नीतिगत व्यवस्था वारे विश्लेषण गर्ने	अनुसन्धान विभाग	पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य वृद्धि तथा यसबाट यातायात एवं सञ्चार क्षेत्रमा भएको मूल्य वृद्धि र मौसमी प्रतिकूलताका कारण चामल तथा चामलजन्य पदार्थको उच्च मूल्यवृद्धिका कारण औसत मूल्य वृद्धिदर लक्ष्यभन्दा केही बढी (८.० प्रतिशत) रहने अनुमान ।
२	२२	शोधनान्तर बचत रु. ४ अर्ब ५० करोड कायम गर्ने	अनुगमन गर्ने र नीतिगत व्यवस्था वारे विश्लेषण गर्ने	अनुसन्धान विभाग	शोधनान्तर बचत लक्ष्यभन्दा बढी अर्थात् रु. २६ अर्ब हासिल हुने संशोधित अनुमान ।
३	२३	यथार्थ विनिमयदरलाई सन्तुलित बनाइराख्ने	ने.रु.को यथार्थ विनिमयदर अधिमूल्यत/न्यूनमूल्यत भए/नभएको अनुगमन गर्ने	अनुसन्धान/विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	यथार्थ प्रभावी विनिमय दर औसतमा सन्तुलित रहेको ।
४	२४	४.० देखि ४.५ प्रतिशतसम्मको आर्थिक वृद्धिदर सहज पार्ने	अनुगमन गर्ने र नीतिगत व्यवस्था वारे विश्लेषण गर्ने	अनुसन्धान विभाग	राजनैतिक असहजता र मौसमी प्रतिकूलताका कारण आर्थिक वृद्धिदर न्यून रहने देखिएको ।
५	२७	विस्तृत मुद्राप्रदायको वृद्धिदर १३.० प्रतिशत कायम गर्ने	अनुगमन गर्ने र नीतिगत व्यवस्था वारे विश्लेषण गर्ने	अनुसन्धान विभाग	विप्रेषण आप्रवाह उच्च रहेकोले विस्तृत मुद्राप्रदाय १६.३ प्रतिशतले बढ्ने देखिएको
६	२७	संकुचित मुद्राप्रदायको वृद्धिदर १२.० प्रतिशत कायम गर्ने	अनुगमन गर्ने र नीतिगत व्यवस्था वारे विश्लेषण गर्ने	अनुसन्धान विभाग	संकुचित मुद्राप्रदाय पनि १४.९ प्रतिशतले बढ्ने देखिएको ।

३४ मौद्रिक नीति २०६३/६४

७	२८	विस्तृत मुद्रा प्रदायलाई मौद्रिक सूचकको रूपमा लिइने	अनुगमन गर्ने र नीतिगत व्यवस्था वारे विश्लेषण गर्ने	अनुसन्धान विभाग	विस्तृत मुद्राप्रदायलाई मौद्रिक परिसूचकको रूपमा लिइएको ।
८	३४	वाणिज्य बैंकहरूको अधिक तरलतालाई मौद्रिक नीतिको सञ्चालन लक्ष्यको रूपमा कायम राखिने	तरलता अनुगमन तथा प्रक्षेपण संरचनाको माध्यमबाट तरलता अनुगमन गर्ने र तरलता प्रक्षेपण कार्यलाई प्रभावकारी रूपमा संचालन गर्ने	अनुसन्धान विभाग	अधिक तरलतालाई मौद्रिक नीतिको संचालन लक्ष्यको रूपमा लिई तरलता अनुगमन तथा प्रक्षेपणमार्फत खुला बजार कारोवारलाई सहयोग पु-याउने गरिएको । हाल वाणिज्य बैंकहरूको अधिक तरलताको स्थिति समेत दैनिक जसो अनुगमन गर्ने गरिएको ।
९	३६	तरलता अनुगमन तथा प्रक्षेपण संरचनालाई अधिक तरलता व्यवस्थापनको आधारस्तम्भको रूपमा लिने	तरलता अनुगमन तथा प्रक्षेपण संरचनाबाट प्राप्त निष्कर्षलाई केन्द्रबिन्दु बनाई दोस्रो बजार कारोवार संचालन गर्ने	अनुसन्धान/राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभाग/खुला बजार संचालन समिति	सोहिबमोजिम कार्य भइरहेको ।
१०	३७	बैंकदरलाई ५.५ प्रतिशतबाट ६.० प्रतिशत कायम गरिएको	यस सम्बन्धमा भए गरेको विवरण यथाशीघ्र उपलब्ध गराउने	अनुसन्धान विभाग/खुला बजार संचालन समिति	वार्षिक मौद्रिक नीति सार्वजनिक गरे लगत्तै कार्यन्वयनमा ल्याइएको । यसलाई मौद्रिक नीतिको मध्यावधि समीक्षामा ६.२५ प्रतिशत पु-याइएको ।
११	३८	ग्रामीण विकास बैंकहरूका लागि तथा स्वदेशी मुद्रामा उपलब्ध गराइने निर्यात कर्जाको पुनरकर्जा दर ३.० प्रतिशतबाट ३.५ प्रतिशतमा बढाइएको र रुग्ण उद्योग पुनरकर्जादरलाई यथावत राखिएको	यस सम्बन्धमा भए गरेको विवरण यथाशीघ्र उपलब्ध गराउने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन/लघु वित्त विभाग/वैकिंग कार्यालय, काठमाडौं	कार्यान्वयनमा ल्याइएको ।
१२	३९	वाणिज्य बैंकहरूले नेपाल राष्ट्र बैंकसँग कायम गर्नुपर्ने अनिवार्य नगद अनुपात ५ प्रतिशतमै कायम राखिएको र गणना समयान्तरलाई दुई हप्तामा छोट्याइएको	वाणिज्य बैंकहरूको अनिवार्य नगद मौज्जात स्थितिको अनुगमन गर्ने	बैंक सुपरीवेक्षण विभाग	वाणिज्य बैंकहरूले यस बैंकमा राख्नुपर्ने अनिवार्य नगद मौज्जात गणना गर्ने समय अन्तराल छोट्याइए अनुसार बैंक सुपरीवेक्षण विभागबाट अनुगमन भइरहेको ।

१३	४०	रुग्ण उद्योग पुनरकर्जा सुविधा रु. २ अर्ब पुन्याइएको	रुग्ण उद्योग पुनरकर्जा कारोवारको नियमित अनुगमन गर्ने ।	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन/लघु वित्त विभाग/वैकिङ्ग कार्यालय, काठमाडौं	आर्थिक वर्ष २०६२/६३ मा रु. ४६ करोड ९ लाख ६७ हजार पुनरकर्जा प्रदान गरिएको छ ।
१४	४१	खरीद बोलकबोल, विक्री बोलकबोल, रिपो बोलकबोल तथा रिभर्स रिपो बोलकबोल खुला बजार कारोवार संचालनलाई निरन्तरता दिइने	(क) दोस्रो बजार बोलकबोल कारोवारको लागि परिमाण निर्धारण गर्ने व्यवस्था मिलाउने । (ख) तरलता अनुगमन तथा प्रक्षेपण संरचनाबाट निर्धारण भएको परिमाणलाई खुला बजार सञ्चालन समितिले अध्ययन, विश्लेषण गरी तय भए बमोजिम दोस्रो बजार कारोवार बोलकबोल गर्ने (ग) उपर्युक्त विवरणहरू राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभागले नियमित रूपमा अनुसन्धान विभागमा पठाउने ।	अनुसन्धान/राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभाग/खुला बजार संचालन समिति	अनुसन्धान विभागबाट प्रत्येक सोमवार प्राप्त हुने साप्ताहिक तरलता अनुगमन तथा प्रक्षेपण संरचनामा आधारित प्रतिवेदनका आधारमा यी उपकरणहरूको कार्यान्वयन भइरहेको ।
१५	४२	रिपो र रिभर्स रिपो प्रतिफलको आधारमा बोलकबोल गरिने		राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभाग	सोही बमोजिम कार्यान्वयन भइरहेको ।
१६	४३	प्रत्येक हप्ताको सोमवार प्राथमिक निष्कासन गर्ने र बुधवार दोस्रो बजार कारोवार गर्ने	सो सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था मिलाउने	राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभाग/खुला बजार संचालन समिति	लक्ष्य तथा कार्यक्रम अनुसार नै कार्यान्वयन भइरहेको ।
१७	४४	बहीखाता दर्ताको माध्यमबाट ट्रेजरी बिल्सको कारोवार गर्ने	सो सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था मिलाउने	राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभाग/वैकिङ्ग कार्यालय, काठमाडौं	कार्यान्वयन हुन बाँकी रहेको ।

१८	४६	खुला बजार कारोवार र विदेशी विनिमय हस्तक्षेप कारोवार समन्वयात्मक ढंगले संचालन गर्ने	सो सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था मिलाउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन/ राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभाग/खुला बजार संचालन समिति	विदेशी विनिमय हस्तक्षेपलाई तरलता प्रक्षेपणमा ध्यान दिने गरिएको।
१९	४७	ऋणपत्रहरूलाई सरलीकरण गर्न ट्रेजरी बिल्स, विकास ऋणपत्र र नागरिक बचत पत्र मात्र निष्काशन गर्ने	सो सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था मिलाउने	राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभाग/खुला बजार संचालन समिति	सो बमोजिम सरकारी ऋणपत्र जारी हुने गरेको।
२०	४८	विकास ऋणपत्र बोलकबोलको माध्यमबाट निष्कासन गरिने	सो सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था मिलाउने	अनुसन्धान विभाग /राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभाग/खुला बजार संचालन समिति	आर्थिक वर्ष २०६२/६३ मा रु. ७५ करोडको विकास ऋणपत्र बोलकबोलको माध्यमबाट निष्कासन गरिएको।
२१	४९	ऋणपत्र सम्बन्धी म्युचुअल फण्ड्स कारोवार गर्न वित्तीय संस्थाहरूलाई प्रोत्साहन गर्ने	प्रोत्साहनका उपायहरू विश्लेषण गरी अवलम्बन गर्ने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग	यस सम्बन्धमा केही वाणिज्य बैंकहरूले म्युचुअल फण्डको कारोवार आरम्भ गर्ने मनसाय देखाएको हुँदा सो सम्बन्धमा आवश्यक सहयोग पुऱ्याइएको र अन्य बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले चासो देखाएमा यस बैंकबाट सहयोग गरिने व्यवस्था गरिएको।
२२	५०	वाणिज्य बैंकहरूका लागि एक छुट्टै तरलता सुविधाको व्यवस्था गरिएको	स्थायी तरलता सुविधाको परिमाण हाल वाणिज्य बैंकहरूको स्वामित्वमा रहेका नेपाल सरकारको ट्रेजरी बिल्स र विकास ऋणपत्रको कूल रकमको ५० प्रतिशत अधिकतम तीन दिनसम्मका लागि उपलब्ध गराउने	राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभाग/बैंकिङ्ग कार्यालय, काठमाडौं	सोही बमोजिम कार्य भइरहेको।

२३	५१	राष्ट्र ऋण तथा खुला बजार व्यवस्थापन सम्बन्धी कारोबारलाई व्यवस्थित गर्न Online System लागु गर्ने	भए गरेका कामहरूको विवरण उपलब्ध गराउने	राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन/सूचना प्रविधि विभाग	सूचना प्रविधि विभागसँग पत्राचार भइरहेको ।
२४	५२	नेपाल सरकारको ऋणपत्रको सावाँ तथा व्याज भुक्तानी कार्यमा बजार निर्माता तथा वाणिज्य बैंकहरूलाई आकर्षित गर्ने	सो सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था मिलाउने	राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभाग/वैकिङ्ग कार्यालय, काठमाडौँ	साँवा भुक्तान गरेको रकम यस बैंकबाट प्राप्त नहुन्ज्याल सम्म अनिवार्य नगद अनुपातमा गणना गर्ने सम्बन्धी परिपत्र भइसकेको । केही बैंक तथा बजार निर्माताहरूले साँवा भुक्तानी गर्ने कार्यसमेत शुरु गरिसकेको ।
२५	५४, ५५	राष्ट्रिय लघु वित्त नीति / ऐन जारी गरी कार्यान्वयनमा ल्याइने	सो सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था मिलाउने	लघु वित्त विभाग	हुन नसकेको ।
२६	५६	लघु वित्त क्षेत्रमा काम गर्ने संस्थाहरूको नियमन, निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षणका लागि Second-tier Institution (STI) खडा गर्ने	सो सम्बन्धमा भए गरेका विवरणहरू उपलब्ध गराउने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन/लघु वित्त विभाग	हुन नसकेको ।
२७	५७	ग्रामीण स्वावलम्बन कोषलाई थोक कर्जा उपलब्ध गराउने स्वशासित वित्तीय संस्थामा परिणत गरी आर्थिक वर्ष २०६२/६३ भित्र सो कोषलाई राष्ट्रिय लघु वित्त कोषको रूपमा विकसित गरिने तथा यस बैंकबाट संचालित परियोजना अवधि समाप्त भएका विभिन्न लघु वित्तीय परियोजनाहरूको दायित्व तथा सम्पत्ति क्रमशः ग्रामीण स्वावलम्बन कोषमा हस्तान्तरण गरिने	सो सम्बन्धमा भए गरेका विवरणहरू उपलब्ध गराउने	लघु वित्त विभाग	परियोजनाहरूको दायित्व तथा सम्पत्ति कोषमा हस्तान्तरण गर्न नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालयको स्वीकृतिका लागि पेश भएको । सो स्वीकृति पछि यस बैंकको संचालक समितिले त्यस बारे निर्णय गर्ने ।

३८ मौद्रिक नीति २०६३/६४

२८	५८	"उच्चस्तरीय राष्ट्रिय लघुवित्त विकास परिषद्" गठन भए पश्चात् उक्त परिषद्को सचिवालय नेपाल राष्ट्र बैंकमा राखिने	लघु वित्तलाई सीमान्त र विपन्न वर्गमा पुऱ्याई आय आर्जन तथा स्वरोजगारको अवसर सिर्जना गर्ने मूल अस्त्रका रूपमा विकास गर्नेगरी उक्त क्षेत्रको दिगो विकास गर्न र लघु वित्तीय सेवाको विकास तथा विस्तारमा नीतिगत समन्वय र सामञ्जस्य ल्याउने	लघु वित्त विभाग	राष्ट्रिय लघु वित्त नीति तथा ऐनको मस्यौदा प्रकृत्यामा रहेकोले गठन हुन नसकेको ।
२९	५९	संरचनात्मक सुधार पश्चात् मुनाफामा संचालित पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकको दोश्रो चरणको निजीकरण प्रक्रिया हाल जारी नै रहेको हुँदा मुनाफा आर्जन गर्ने अन्य ग्रामीण विकास बैंकलाई पनि क्रमशः निजीकरण गरिदै लगिने र पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकमा नेपाल राष्ट्र बैंकको स्वामित्वमा रहेको ६१ प्रतिशत शेयर स्वामित्वलाई १० प्रतिशतमा भार्ने क्रममा बाँकी ५१ प्रतिशत अंश प्रिमियम सहित निजीकरण भइसकेको सन्दर्भमा आर्थिक वर्ष २०६२/६३ मा उक्त बैंकमा रहेको सरकारको स्वामित्वमा रहेको शेयरको निजीकरण प्रक्रिया शुरु गरिने	सो सम्बन्धमा भए गरेका विवरणहरु उपलब्ध गराउने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन/ लघु वित्त विभाग	नेपाल राष्ट्र बैंकद्वारा ग्रामीण विकास बैंकहरुमा कार्यान्वयन भइरहेको संरचनात्मक सुधार कार्यक्रम जारी रहेको छ । सोही कार्यक्रम अन्तर्गत पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकको दोश्रो चरणको निजीकरण प्रकृत्या जारी रहेको । साथै पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकमा नेपाल सरकारको स्वामित्वमा रहेको १६.५० प्रतिशत शेयर हस्तान्तरणको लागि नेपाल सरकारले प्रकृत्या प्रारम्भ गरेको ।

३०	६०	वित्तीय रूपले समस्याग्रस्त सुदूर-पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक लिमिटेडको सुधारको लागि बैकल्पिक उपायको खोजीगर्ने क्रममा ग्रामीण विकास बैंक उच्चस्तरीय समन्वय तथा निर्देशन समितिको निर्णयानुसार गठन भएको तीन सदस्यीय कार्य दलबाट प्राप्त हुने प्रतिवेदनका आधारमा उक्त बैंकलाई सुधार गर्ने वा अन्य बैकल्पिक उपायहरूको व्यवस्था गरिने	सो सम्बन्धमा भए गरेका विवरणहरू उपलब्ध गराउने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन/ लघु वित्त विभाग	हुन नसकेको ।
३१	६१	लघु वित्तलाई गरिबी निवारणको प्रमुख उपायको रूपमा विकसित गरी ग्रामीण र विपन्न वर्गसम्म यसको सेवा विस्तार गर्न लघु वित्त विकास बैंकहरूमा लगानी गर्न इच्छुक व्यक्तिहरूलाई अभि प्रोत्साहित गर्ने उद्देश्यले वर्तमान प्रति व्यक्ति/संस्था शेयर लिन सकिने अधिकतम सीमा चुक्ता पूँजीको १५ प्रतिशतलाई बढाई २५ प्रतिशतसम्म पुऱ्याउने व्यवस्था मिलाइने	भए गरेका कामहरूको विवरण उपलब्ध गराउने	लघु वित्त विभाग/ बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग	लघु वित्तलाई गरिबी निवारणको प्रमुख उपायको रूपमा विकसित गरी ग्रामीण र विपन्न वर्गसम्म यसको सेवा विस्तार गर्न लघु वित्त विकास बैंकहरूमा लगानी गर्न इच्छुक व्यक्तिहरूलाई अभि प्रोत्साहित गर्ने उद्देश्यले वर्तमान प्रति व्यक्ति/संस्था शेयर लिन सकिने अधिकतम सीमा चुक्ता पूँजीको १५ प्रतिशतलाई मिति २०६२।१।२ मा बढाई २५ प्रतिशत कायम गरिएको छ ।
३२	६३	विश्व व्यापार संगठनको सदस्यता प्राप्त गर्दा नेपालले सन् २०१० देखि विदेशी बैंकका शाखाहरू नेपालमा खोल्न सकिने प्रतिबद्धता जनाएको सन्दर्भमा आवश्यक व्यवस्था मिलाइने ।	यस सम्बन्धमा अध्ययन गरी विवरण उपलब्ध गराउने ।	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग	नीति, नियम तथा आवश्यक पर्ने व्यवस्थाहरू तर्जुमा गर्न र विदेशी मुलुकहरूमा भएका व्यवस्थाहरू समेत अध्ययन गर्न एक अध्ययन टोली गठन भई सो टोलीले आफ्नो अध्ययन कार्य सम्पन्न गरिसकेको ।

४० मौद्रिक नीति २०६३/६४

३३	६४	वित्तीय क्षेत्रमा हुन सक्ने सम्भाव्य ठगी तथा जालसाजीहरूलाई निरुत्साहित गर्नको लागि वित्तीय क्षेत्रमा जालसाजी नियन्त्रण ऐन (Banking Fraud Control Act) को तर्जुमा गर्नेतर्फ कदम चालिने	कार्यान्वयन स्थितिको विवरण उपलब्ध गराउने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन/ बैंक सुपरिवेक्षण/ वित्तीय संस्था सुपरिवेक्षण विभाग/ कानून महाशाखा	एक कानून मस्यौदा समिति गठन भई आवश्यक कानूनी व्यवस्थाको मस्यौदा तयार भइसकेको ।
३४	६५	नेपाल राष्ट्र बैंकको सूचना प्रविधि विकास, सुपरिवेक्षकीय क्षमता विकास र जनशक्ति व्यवस्थापन सम्बन्धी नीतिलाई थप परिमार्जन गरिने र लेखा प्रणालीलाई अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त प्रचलन तथा नेपाल लेखा मापदण्ड अनुरूप सुधार गर्दै लगिने	यस सम्बन्धी भएको कार्य विवरण उपलब्ध गराउने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन/ बैंक सुपरिवेक्षण/ वित्तीय संस्था सुपरिवेक्षण/ सूचना प्रविधि/ वित्त व्यवस्थापन/ संस्थागत योजना विभाग	IT Consultant कार्यरत रहेको ।
३५	६६	नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ मा उल्लिखित उद्देश्यहरू एवं बैंकले निर्धारण गरेको दूरदृष्टि तथा लक्ष्य हासिल गर्न मध्यकालीन रणनीतिक योजना (२०६२।६३ - २०६६।६७) तर्जुमा गरी आर्थिक वर्ष २०६२।६३ देखि क्रमशः कार्यान्वयन गर्दै लगिने	यस सम्बन्धमा भएका कामको प्रगति विवरण उपलब्ध गराउने	संस्थागत योजना विभाग	बैंकको रणनीतिक योजना (२०६२।६३ - २०६६।६७) तयार भई कार्यन्वयन प्रक्रिया शुरु भएको ।
३६	६७	नियतपूर्वक वा परिस्थितिवश ऋण नतिने ऋणीहरूको वर्गीकरणका आधारमा त्यस्ता ऋणीहरूमाथि गरिनुपर्ने कारवाही वा चालिनु पर्ने कदमका सम्बन्धमा मन्त्रपरिषद्को निर्णयबाट राष्ट्रिय योजना आयोगका उपाध्यक्षको संयोजकत्वमा गठित समितिबाट प्रेषित प्रतिवेदनमा प्रस्ताव गरिए अनुरूपका	यस सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था मिलाउने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग	ऋण नतिने ऋणीहरूलाई नियतपूर्वक ऋण नतिने र परिस्थितिवश ऋण नतिने गरी मुख्यतया दुई वर्गमा वर्गीकरण गरी निजहरू उपर छुट्टाछुट्टै किसिमले प्रचलित कानून अनुसार कारवाही गर्ने प्रक्रियाहरू पहिचान गरिएको । उक्त व्यवस्था अनुसारका प्रक्रियाहरूलाई कार्यान्वयन गर्न नेपाल राष्ट्र बैंकले मिति २०६२।३।२९ को

		अल्पकालीन र दीर्घकालीन उपायहरूलाई दृढताका साथ कार्यान्वयन गर्ने			पत्रवाट जारी गरेको इ.प्रा.निर्देशन नं. १२।६।६२ को निर्देशन कर्जा सूचना तथा कालोसूची सम्बन्धी निर्देशनमा समेत समावेश गरिएको। साथै, सोही कालोसूची सम्बन्धी व्यवस्थामा बैंकहरूलाई कर्जा प्रदान गर्दा नै सावधान गराउन सकियोस् भन्ने उद्देश्यले धितो मूल्याङ्कन सम्बन्धी व्यवस्था, लेखापरीक्षक सम्बन्धी व्यवस्था, कालोसूचीमा समावेश नहुने अवस्थाहरु, कर्जा सूचना केन्द्रले निरीक्षण गर्न सक्ने व्यवस्था, कालोसूचीमा समावेश गर्नुपूर्व सूचना दिनुपर्ने व्यवस्था, भूलवस कालो सूचीमा समावेश भएकाहरु लगायतका व्यवस्थाहरु समावेश गरी कालोसूची सम्बन्धी व्यवस्थालाई भरपर्दो तथा विश्वसनीय बनाउन प्रयास गरिएको।
३७	६८	गाभने र गाभिने (Merger and Acquisition) सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाबारे पुनरावलोकन गर्न यस बैंकले पहल गर्ने	यस सम्बन्धमा भएका कामको प्रगति विवरण उपलब्ध गराउने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन/कानून महाशाखा	एक कानून मस्यौदा समिति गठन भई गाभने र गाभिने सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाको मस्यौदा तयार गर्ने कार्य भइरहेको छ।
३८	६९	निष्क्रिय कर्जाको उच्च अनुपातमा कमी ल्याउन तथा कर्जा असूलीमा प्रभावकारी सुधार ल्याउन ऋण असूली न्यायाधीकरणलाई सुदृढीकरण गरिनुका साथै सम्पत्ति व्यवस्थापन निगम (Asset Management Company) को स्थापना गर्नेतर्फ आवश्यक कदम चालिने	यस सम्बन्धमा भएका कामको प्रगति विवरण उपलब्ध गराउने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग/कानून महाशाखा	ऋण असूली न्यायाधीकरणलाई सुदृढीकरण गर्ने सिलसिलामा न्यायाधीकरणको जनशक्ति विकासका लागि आवश्यक तालिम प्रदान गर्ने कार्य अगाडि बढाइएको छ। कम्प्युटर समेत खरीद गरि प्रदान गर्ने काय अगाडि बढाइएको। सम्पत्ति व्यवस्थापन निगम सम्बन्धी अध्यादेशका मस्यौदा तयार गरी नेपाल सरकार, अर्थमन्त्रालयमा पेश भइसकेको छ।

४२ मौद्रिक नीति २०६३/६४

३९	७०	बैंक, वित्तीय संस्था र ग्राहक बीच उत्पन्न असमझदारीबाट सिर्जना हुने गुनासो सुल्झाउनको लागि यस बैंकको केन्द्रीय कार्यलयमा डेपुटी गभर्नरको संयोजकत्वमा गठन भएको गुनासो सुनुवाई एकाईलाई प्रभावकारी पारिने ।	यस्ता गुनासाहरू सुल्झाउने ।		गुनासो सुनुवाईलाई प्रभावकारी पार्न दुई जना सल्लाहकार नियुक्त गरी एक समिति समेत गठन भई कार्य शुरु भएको र गुनासो सुनुवाई एकाईमा २०६२/६३ मा २२० वटा गुनासो परेकोमा १७२ गुनासो सुनुवाई समेत भइसकेको ।
४०	७१	समग्र बैंकिङ्ग क्षेत्रको महत्वपूर्ण अंश ओगट्ने नेपाल बैंक लिमिटेड र राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकको व्यवस्थापन सुधार कार्यबाट निष्क्रिय कर्जा अपेक्षित रूपमा असूली हुन नसकेतापनि यी बैंकहरूको पुनरसंरचना गर्ने कार्यमा सुधार हुँदै आएकोले यस कार्यलाई चालू वर्ष पनि निरन्तरता दिइने	यस सम्बन्धमा भएका कामको प्रगति विवरण उपलब्ध गराउने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन/बैंक सुपरिवेक्षण विभाग	समग्र बैंकिङ्ग क्षेत्रको महत्वपूर्ण अंश ओगट्ने नेपाल बैंक लिमिटेड र राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकको पुनरसंरचना गर्ने कार्यमा सुधार हुँदै आएकोले यस कार्यलाई निरन्तरता प्रदान गरिएको छ । नेपाल बैंक लि को करार अवधि जुलाई २२, २००५ देखि लागू हुनेगरी दुई वर्षका लागि थप गरिएको छ भने रा.वा. बैंकको करार अवधि जनवरी १६, २००६ देखि दुई वर्षको लागि थप गरिएको ।
४१	७३	जोखिममा आधारित सुपरिवेक्षण प्रणाली (Risk-based Supervision) लागू गर्ने र जोखिम व्यवस्थापन प्रणाली विकास गर्नका लागि निजी क्षेत्रबाट साख मूल्याङ्कन संस्था (Credit Rating Agency) खोल्न अभिप्रेरित गरिने	यस सम्बन्धी भएको कार्य विवरण उपलब्ध गराउने	बैंक सुपरिवेक्षण विभाग/वित्तीय संस्था सुपरिवेक्षण विभाग	CRA स्थापना हुन नसकेको ।
४२	७४	वित्तीय प्रणालीलाई व्यवस्थित गरी चेक, ड्राफ्ट, बिल जस्ता विनिमयपत्रको कारोवार उपर विश्वसनीयता अभिवृद्धि गर्नको लागि विनिमय अधिकार पत्र ऐनलाई संशोधन तथा परिष्कृत गर्न सोको मस्यौदा तयार गरी सरकार समक्ष पेश गरिने	यस सम्बन्धमा भएका कामको प्रगति विवरण उपलब्ध गराउने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग/कानून महाशाखा	एक कानून मस्यौदा समिति गठन भई सोको मस्यौदा तयार गर्ने कार्य भइरहेको ।

४३	७५	बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले आ-आफ्नो ग्राहक पहिचान (know your customer (KYC) गर्न आर्थिक वर्ष २०६२/६३ भित्रै च्छ सम्बन्धी नीति र निर्देशन जारी गरी कार्यान्वयनमा ल्याइने	नीति र निर्देशन कार्यान्वयन पश्चात भएका प्रगति विवरण उपलब्ध गराउने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन/बैंक सुपरिवेक्षण/वित्तीय संस्था सुपरिवेक्षण विभाग	KYC सम्बन्धी मार्ग दर्शन तयार गरी २०६३/११ बाट लागू हुने गरी बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई जारी गरी सकिएको ।
४४	७६	सन् २००७ देखि वाणिज्य बैंकहरूमा लागू गरिने Basel II Accord को कार्यान्वयनबाट वाणिज्य बैंकहरूको पूँजीगत संरचनामा पर्ने असर बारे अध्ययन गरिने	यस सम्बन्धमा भएका कामको प्रगति विवरण उपलब्ध गराउने	बैंक सुपरिवेक्षण/वित्तीय संस्था सुपरिवेक्षण विभाग	Basel II लाई लागू गर्न आवश्यक पूर्वाधार तयार गर्न एक Basel Implementation Core Group को गठन भई कार्य भइरहेको र सोही Group बाट AIG गठन गरी प्रस्तावित व्यवस्थाबाट वैकिङ्ग क्षेत्रलाई के कस्तो असर पर्छ भनी अध्ययन गर्न प्रारम्भिक सूचनाहरू संकलन गर्ने कार्य सम्पन्न भइसकेको र अध्ययन प्रतिवेदन पनि तयार भई उच्च व्यवस्थापन समक्ष पेश भइसकेको ।
४५	७७	Basel Committee on Banking Supervision (BCBS) द्वारा अनुमोदित International Convergence of Capital Measurement and Capital Standard (Basel II) लाई नेपालमा कार्यान्वयन गर्ने निर्देशन मस्यौदा तयार गर्न वाणिज्य बैंकहरूका प्रतिनिधिहरू समेतको सहभागिता रहेको Accord Implementation Group (AIG) को एक अध्ययन समूह गठन भइसकेको सम्बन्धमा उक्त अध्ययनबाट प्राप्त हुन आउने परिणामको आधारमा वाणिज्य बैंकहरूको पूँजीगत संरचनालाई क्रमशः सक्षम तथा प्रभावकारी बनाउँदै लगिने	यस सम्बन्धमा गरिने अध्ययनको विवरण उपलब्ध गराउने	बैंक सुपरिवेक्षण/वित्तीय संस्था सुपरिवेक्षण विभाग	वुदाँ नं. ७६

४४ मौद्रिक नीति २०६३/६४

४६	७८	पूँजीकोष अनुपात कुल भारित जोखिम सम्पत्तिको १२ प्रतिशत हुनुपर्ने, जसमध्ये प्राथमिक पूँजी न्यूनतम ६ प्रतिशत तोकिएको र 'घ' वर्गको ईजाजतपत्र प्राप्त संस्थाहरूको हकमा यो अनुपात ८ प्रतिशत कायम गरिने, जसमध्ये न्यूनतम प्राथमिक पूँजी ४.० प्रतिशत हुनुपर्ने		बैंक सुपरिवेक्षण/ वित्तीय संस्था सुपरिवेक्षण विभाग	यस बैंकको बैंक तथा सुपरिवेक्षण विभाग र वित्तीय संस्था सुपरिवेक्षण विभागबाट नियमित अनुगमन भइरहेको ।
४७	७९	नेपाल राष्ट्र बैंकको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण विनियमावली तथा स्थलगत निरीक्षण निर्देशिका (Onsite Inspection Manual) लाई आवश्यकतानुसार परिमार्जन गरिने ।	भए गरेका कामको विवरण उपलब्ध गराउने	बैंक सुपरिवेक्षण/ वित्तीय संस्था सुपरिवेक्षण विभाग	निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण विनियमावली २०५९ तथा स्थलगत निरीक्षण निर्देशिकालाई आवश्यकतानुसार परिमार्जन गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिइएको ।
४८	८०	ठूला ऋणीहरूले एकभन्दा बढी बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट कर्जा कारोवार (Multiple Banking) गरिरहेको परिप्रेक्ष्यमा त्यस्ता कारोवारबाट बैंक तथा वित्तीय संस्थाको कुल कर्जा प्रवाहमा रहन गएको सघनता (Concentration of Loan Portfolio) सम्बन्धमा एक विस्तृत अध्ययन गरी सो प्रतिवेदनको आधारमा यस बैंकबाट जारी गरिएका विवेकशील नियमनहरू (Prudential Regulations) मा उपयुक्त परिमार्जन गर्ने व्यवस्था गरिने	भए गरेका कामको विवरण उपलब्ध गराउने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग/ वित्तीय संस्था सुपरिवेक्षण विभाग	२०६२ श्रावण १ गतेदेखि लागू हुने गरी एकीकृत निर्देशन तयार गर्दा ती नियमनहरूलाई परिमार्जन समेत गरिएको तथा ती नियमनहरू जारी भइसकेपछि पनि केही व्यवस्थाहरू थप परिमार्जन गरिसकिएको ।
४९	८२	वाणिज्य बैंकहरूले व्यक्ति तथा संघ संस्थाहरूलाई विभिन्न प्रयोजनको लागि बढीमा अमेरिकी डलर १००० सम्मको	यस सम्बन्धी भए गरेका कार्यको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	मिति २०६२।४।९ को परिपत्रद्वारा कार्यान्वयन भइसकेको ।

		सटही सुविधा सोभै प्रदान भइरहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६२/६३ देखि लागू हुने गरी यस्तो किसिमको सटही सीमा वृद्धि गरी अमेरिकी डलर १५०० सम्म पुऱ्याइएको			
५०	८३	अमेरिका, क्यानाडा, अष्ट्रेलिया, न्यूजील्याण्ड र बेलायत जस्ता विकसित देशहरुको आप्रवास भिसामा जाने नेपाली नागरिकहरुलाई settlement खर्चवापत् अमेरिकी डलर भिसा प्राप्त व्यक्तिको हकमा प्रति व्यक्ति अमेरिकी डलर ५,००० र निजको परिवार (Spouse) समेत जाने भएमा अमेरिकी डलर १०,०००- उपलब्ध गराउने	यस सम्बन्धी अध्ययन गरी सोको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	मिति २०६२।४।९ को परिपत्रद्वारा कार्यान्वयन भइसकेको ।
५१	८४	परिवर्त्य विदेशी मुद्रामा खाता भएका फर्म/संस्था/कम्पनीहरुले आफ्नो व्यापार, व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्नको लागि भारत बाहेकका मुलुकहरुमा आयोजना हुने मेला, प्रदर्शनीमा भाग लिनको लागि स्टल बुकिङ्ग, रजिष्ट्रेशन शुल्क, सेवा शुल्क इत्यादिको भुक्तानी गर्न आवश्यक पर्ने परिवर्त्य विदेशी मुद्रा सम्बन्धित फर्म/संस्था/ कम्पनीहरुले आफ्नो परिवर्त्य विदेशी मुद्रा खाता खर्च गर्ने गरी वाणिज्य बैंकहरुबाट सोभै प्रदान गर्न सक्ने	यस सम्बन्धी अध्ययन गरी सोको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	मिति २०६२।४।९ को परिपत्रद्वारा कार्यान्वयन भइसकेको ।

४६ मौद्रिक नीति २०६३/६४

५२	८५	विदेशी मुद्रामा खाता खोलेका व्यक्तिहरूको खाता सञ्चालन खातावालले अख्तियारी प्रदान गरेको अवस्थामा निजको दम्पति वा बाबु/आमाले पनि सो खाता सञ्चालन गर्नसक्ने व्यवस्था लागू गरिने	यस सम्बन्धमा भएका कामहरूको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	मिति २०६२।४।९ को परिपत्रद्वारा कार्यान्वयन भइसकेको ।
५३	८६	निर्यातकर्ताको लागि लागू गरिएको Cash Against Documents (CAD) अन्तर्गत बैंक ग्यारेन्टीको आधारमा वस्तुहरू निर्यात गर्न सकिने व्यवस्थालाई समयानुकूल गरी एकपटकमा बढीमा अमेरिकी डलर १,००,००० सम्म निर्यात मूल्यको ५ प्रतिशतले हुने रकम बैंक ग्यारेन्टी राखेर निवेदन दिएमा यस बैंकले त्यस्तो निर्यात गर्ने स्वीकृति प्रदान गर्नसक्ने व्यवस्था रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६२/६३ देखि उक्त अमेरिकी डलर १,००,००० को सीमालाई वृद्धि गरी अमेरिकी डलर २,००,००० पुऱ्याइएको छ । साथै नगद, बचत पत्र, विकास ऋणपत्र तथा सम्बन्धित बैंकलाई मान्य हुने अन्य सुरक्षणपत्रहरूको आधारमा उक्त सीमासम्मको निर्यातको भुक्तानी वाणिज्य बैंकहरूबाट सोभै प्रदान गर्न सकिने व्यवस्था गरिने	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	मिति २०६२।४।१६ को परिपत्रद्वारा कार्यान्वयन भइसकेको ।

५४	८७	ड्राफ्ट/टि.टी सुविधा अन्तर्गत भारतबाहेक तेस्रो मुलुकबाट सामान आयात गर्न पठाइएको अग्रिम भुक्तानी वापतको रकम कारणवश विक्रेताले सामान सिपमेण्ट नगरी उक्त रकम फिर्ता पठाएको अवस्थामा भुक्तानी पठाउने समयमा धरौटी वापत भन्सार कार्यालयको नाममा जारी भएको चेक सम्बन्धित वाणिज्य बैंक आफैले रद्द गर्न सक्ने	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	मिति २०६२।४।९ को परिपत्रद्वारा कार्यान्वयन भइसकेको ।
५५	८८	परिवर्त्य विदेशी मुद्रामा भुक्तानी हुने गरी खोलिएका आयात प्रतीतपत्रमा उल्लेखित रकमभन्दा बढीको डकुमेण्ट प्राप्त भएको अवस्थामा प्रतीतपत्रमा उल्लेखित मूल्यको २ प्रतिशत वा अमेरिकी डलर १००० मध्ये जुन कम हुन्छ, सो रकमसम्मको डकुमेण्ट सम्बन्धित वाणिज्य बैंक आफैले स्वीकार गर्नसक्ने	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	मिति २०६२।४।९ को परिपत्रद्वारा कार्यान्वयन भइसकेको ।
५६	८९	परिवर्त्य विदेशी मुद्रामा भुक्तानी हुने गरी खोलिएका आयात प्रतीतपत्र वा ड्राफ्ट/टि.टी अन्तर्गत बैंकबाट डकुमेण्ट छुटाउँदा वा अग्रिम भुक्तानी पठाउँदा सम्बन्धित भन्सार कार्यालयको नाममा जारी गरिएको धरौटी वापतको चेक म्यादभित्र प्रयोग हुन नसकेमा ९० दिनभित्रैमा यथेष्ट प्रमाणसहित म्याद थप गर्न आएमा सम्बन्धित वाणिज्य बैंक आफैले त्यस्ता चेकको म्याद थप गर्नसक्ने	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	मिति २०६२।४।९ को परिपत्रद्वारा कार्यान्वयन भइसकेको ।

४८ मौद्रिक नीति २०६३/६४

५७	९०	यस बैंकको स्वीकृतिमा विदेशी मुद्रामा ऋण लिएका ऋणीसँग सो ऋणको व्याजदर Hedge गर्ने सिलसिलामा कुनै वाणिज्य बैंकले Interest Rate SWAP गर्न चाहेमा सो कारोवारबाट उत्पन्न कुनै पनि दायित्व यस बैंकले नलिने शर्तमा वाणिज्य बैंकहरूलाई त्यस्तो कारोवार गर्ने स्वतन्त्रता दिइने	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	मिति २०६२।४।९ को परिपत्रद्वारा कार्यान्वयन भइसकेको ।
५८	९१	निजी क्षेत्रका आयातकर्ताले नेपालमा रासायनिक मल आयात गर्ने क्रममा डकुमेण्ट छुटाउँदा आयातीत मूल्यको १० प्रतिशत रकम बैंकमा दाखिला गर्नुपर्ने वा बैंक ग्यारेण्टी पेश गर्नुपर्ने व्यवस्था भइरहेकोमा मल आयातमा निजी क्षेत्रलाई थप प्रोत्साहित गरी यथासमयमा मल आपूर्तिको व्यवस्था मिलाउनु भन्ने उद्देश्यले उक्त १० प्रतिशत धरौटी रकमलाई २ प्रतिशतमा झार्ने	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	मिति २०६२।४।१६ को परिपत्रद्वारा कार्यान्वयन भइसकेको ।
५९	९२	वाणिज्य बैंकमा विदेशी मुद्राको खाता हुने अन्तर्राष्ट्रिय संघसंस्थाहरूले भारतमा विदेशी मुद्रामा नै भुक्तानी गर्नुपरेमा वाणिज्य बैंकहरूबाट सिधै भुक्तानी पठाउन सक्ने	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	मिति २०६२।४।९ को परिपत्रद्वारा कार्यान्वयन भइसकेको ।

६०	९३	पसपोर्टमा दरपीठ गर्ने व्यवस्था हटाउने र एक आर्थिक वर्षमा सो प्रयोजनकालागि एक भन्दा बढी पटक विदेशी मुद्रा सटही सुविधा दिने	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	मिति २०६२।४।१६ को परिपत्रद्वारा कार्यान्वयन भइसकेको ।
६१	९४	नेपालमा संचालित निजी क्षेत्रका उद्योग, कम्पनी वा फर्मले विदेशबाट ऋण लिनु परेमा नेपाल राष्ट्र बैंकसँग अनुमति लिनु पर्ने व्यवस्था रहेकोमा कसैले कुनै स्वदेशी सम्पत्ति धरौटी नराखी एकवर्ष वा सोभन्दा बढी अवधिको विदेशी ऋण लिन चाहेमा राष्ट्र बैंकलाई जानकारी मात्र दिए पुरने, अनुमति लिनु नपर्ने व्यवस्था गरिएको	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	कार्यान्वयन भइसकेको ।
६२	९६	आर्थिक वर्ष २०६२।६३ देखि चाँदीका भाँडाकुँडा तथा गरगहना बनाई निर्यात गर्ने व्यवसायीलाई अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा चलेको मूल्यमा यस बैंककै मौज्जातबाट चाँदी उपलब्ध गराउने	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	कार्यान्वयनको स्थितिमा रहेको ।
६३	९७	भारतबाट अमेरिकी डलर भुक्तानी गरी आयात गरिने कच्चा पदार्थ तथा Intermediate वस्तुको संख्या बढाइने	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	मिति २०६२।६।३ मा ३ वस्तु, मिति २०६२।१०।१७ मा १८ वस्तु र मिति २०६३।२।१५ मा ४ वस्तु थप गरी हालसम्म डलर भुक्तानी गरी आयात गर्न सकिने कच्चा पदार्थ तथा वस्तुको संख्या ९१ पुगेको ।

अनुसूची २
मौद्रिक सर्भेक्षणको प्रक्षेपण

(रु. करोडमा)

	२०६१	२०६२	२०६३*	२०६४#	२०६१/६२		२०६२/६३		२०६३/६४	
	आषाढ	आषाढ	आषाढ	आषाढ	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१. खुद वैदेशिक सम्पत्ति	१०,८८०.५	१०,७७४.२	१३,७८२.९	१५,३८२.९	५७४.२ ^{१/}	५.३	२,६००.३ ^{२/}	२४.१	१,६००.०	११.६
१.१. वैदेशिक सम्पत्ति	१३,१३६.६	१३,०९१.७	१६,५९०.२	१८,३६३.१	-४४.९	-०.३	३,४९८.५	२६.७	१,७७३.०	१०.७
१.२. विदेशी मुद्रा निक्षेप	२,११७.५	२,१५५.७	२,६४७.५	२,७८४.७	३८.३	१.८	४९१.८	२२.८	१३७.२	५.२
१.३. अन्य वैदेशिक दायित्व	१३८.७	१६१.८	१५९.८	१९५.६	२३.१	१६.७	-१.९	-१.२	३५.८	२२.४
२. खुद आन्तरिक सम्पत्ति	१६,८५०.१	१९,२६९.८	२१,१५९.१	२५,१९२.३	१,७३९.२ ^{१/}	१०.३	२,२९७.७ ^{२/}	११.९	४,०३३.२	१९.१
२.१. कुल आन्तरिक कर्जा	२४,६१७.२	२८,०२४.१	३२,१६०.२	३७,२४१.७	३,४०६.९	१३.८	४,१३६.१	१४.८	५,०८१.५	१५.८
क. सरकारलाई गएको खुद कर्जा	५,७३९.७	६,३८९.५	७,२९९.७	८,१२९.७	६४९.८	११.३	९१०.२	१४.२	८३०.०	११.४
अ. सरकारमाथिको दावी	५,८१५.०	६,३८९.५	७,२९९.७	८,१२९.७	५७४.५	९.९	९१०.२	१४.२	८३०.०	११.४
आ. सरकारी निक्षेप	७५.३	-	-	-	-७५.३	-	-	-	-	-
ख. सरकारी संस्थानहरूलाई गएको कर्जा	१,६२५.९	१,९३२.९	१,९०८.१	२,०२८.१	३०७.०	१८.९	-२४.९	-१.३	१२०.०	६.३
अ. वित्तीय	१,३३४.४	१,२७६.३	१,२६७.२	१,३६७.२	-५८.१	-४.४	-९.१	-०.७	१००.०	७.९
आ. गैर-वित्तीय	२९१.५	६५६.६	६४०.९	६६०.९	३६५.१	१२५.३	-१५.८	-२.४	२०.०	३.१
ग. निजी क्षेत्रलाई गएको कर्जा	१७,२५१.७	१९,७०१.७	२२,९५२.५	२७,०८३.९	२,४५०.१	१४.२	३,२५०.८	१६.५	४,१३१.५	१८.०
२.२. खुद अमौद्रिक दायित्व	७,७६७.१	८,७५४.३	११,००१.१	१२,०४९.४	१,६६७.७	२१.५	१,८३८.५	२१.०	१,०४८.२	९.५
३. विस्तृत मुद्रा प्रवाय (एम२)	२७,७३०.६	३०,०४४.०	३४,९४१.९	४०,५७५.१	२,३१३.४	८.३	४,८९७.९	१६.३	५,६३३.२	१६.१
३.१. मुद्रा प्रदाय (एम _१)	९,३९७.०	१०,०२०.६	११,५१४.५	१३,२८२.२	६२३.६	६.६	१,४९३.९	१४.९	१,७६७.७	१५.४
क. मुद्रा	६,३२१.९	६,८७८.४	७,८५०.०	९,०३७.९	५५६.५	८.८	९७१.६	१४.१	१,१८७.९	१५.१
ख. चल्ती निक्षेप	३,०७५.१	३,१४२.२	३,६६४.५	४,२४४.३	६७.१	२.२	५२२.३	१६.६	५७९.८	१५.८
३.२. आवधिक निक्षेप	१८,३३३.६	२०,०२३.४	२३,४२७.४	२७,२९२.९	१,६८९.८	९.२	३,४०४.०	१७.०	३,८६५.५	१६.५
४. विस्तृत मौद्रिक तरलता (एम_२)	२९,८४८.१	३२,१९९.७	३७,५८९.४	४३,३५९.८	२,३५१.७	७.९	५,३८९.७	१६.७	५,७७०.४	१५.४

१. विदेशी विनिमय दर मूल्यांकन नोक्सान रु. ६८०.४९ करोड समायोजन गरी ।

२. विदेशी विनिमय दर मूल्यांकन नाफा रु. ४०८.३९ करोड समायोजन गरी ।

* = अनुमान

= प्रक्षेपण

अनुसूची ३
परिवर्त्य विदेशी मुद्रा भुक्तानी गरी भारतबाट
आयात गर्न पाइने वस्तुहरुको सूची

सि.नं.	हारमोनिक कोड नम्बर	सामानको नाम
१	भाग १३.०१.०२ मा उल्लेख भएको	Extracts
२	भाग २१.०६.९०.४० मा उल्लेख भएको	Soft Drink Concentrate
३	भाग २७.१०.१९.११ मा उल्लेख भएको	Furnace Oil
४	भाग २७.१३.२० मा उल्लेख भएको	Bitumen
५	भाग २८ मा उल्लेख भएको	यस भागमा उल्लेखित सबै औद्योगिक रसायनहरु (मानव औषधि बनाउने केमिकल बाहेक)
६	भाग २८.०३ मा उल्लेख भएको	कार्वन ब्याक (Carbon Black)
७	भाग २९.०१.१० मा उल्लेख भएको	L.L.P. (Light Liquid Paraffin)
८	भाग २९.०२.२० मा उल्लेख भएको	Benzene र Toluene
९	भाग २९.०५.११ मा उल्लेख भएको	Methanol
१०	भाग २९.०५.१६.०० मा उल्लेख भएको	2-Ethyl Hexanol
११	भाग २९.०५.३१ मा उल्लेख भएको	Ethylene Glycol
१२	भाग २९.०५.४४.०० उल्लेख भएको	Sorbitol
१३	भाग २९.१५.०० मा उल्लेख भएको	Methylene Salicylate
१४	भाग २९.१५.२१.०० मा उल्लेख भएको	Acetic Acid
१५	भाग २९.१५.३२ मा उल्लेख भएको	Vinyl Acetate Monomer
१६	भाग २९.१६.१२ मा उल्लेख भएको	Buty Acrylate Monomer र 2 Etyl Hexyls Acrylate
१७	भाग २९.१७.३४ मा उल्लेख भएको	Dibutyl Phthalate
१८	भाग २९.१७.३५ मा उल्लेख भएको	Phthalic Anhydride
१९	भाग २९.१७.३६ मा उल्लेख भएको	Terephthalic Acid
२०	भाग २९.२२ मा उल्लेख भएको	Oxygen Function Amino-Compounds
२१	भाग २९.२४ मा उल्लेख भएको	Carboxamide-Function Compounds
२२	भाग २९.३३ मा उल्लेख भएको	Heterocyclic compound
२३	भाग २९.३४ मा उल्लेख भएको	Nucleic Acids
२४	भाग २९.४१ मा उल्लेख भएको	Antibiotics
२५	भाग ३२.१५ मा उल्लेख भएको	Printing Ink
२६	भाग ३३.०२.९० मा उल्लेख भएको	Flavour (टूथपेष्टमा प्रयोग हुने कच्चा पदार्थ), Odoriferous Substances र Perfume
२७	भाग ३४.०२.९०.१० मा उल्लेख भएको	LABSA (डिटरजेन्टमा प्रयोग हुने कच्चा पदार्थ)
२८	भाग ३८.१७.१० मा उल्लेख भएको	Mixed Alkyl benzenes
२९	भाग ३८.२३.११.०० मा उल्लेख भएको	Stearic Acid
३०	भाग ३८.२३.१९ मा उल्लेख भएको	Palm Stearin DFA / Palm Kernal DFA
३१	भाग ३९.०१. को १० र २० मा उल्लेख भएको	Polyethylene
३२	भाग ३९.०२.१० मा उल्लेख भएको	Polypropylene
३३	भाग ३९.०३.१९.०० मा उल्लेख भएको	Polysterence
३४	भाग ३९.०५.३० मा उल्लेख भएको	Polyvinyl Alcohol
३५	भाग ३९.०७.६०.०० मा उल्लेख भएको	Plastic Pet Chips / Pet Resin
३६	भाग ३९.११.९० मा उल्लेख भएको	PVC Resin

५२ मौद्रिक नीति २०६३/६४

सि.नं.	हारमोनिक कोड नम्बर	सामानको नाम
३७	भाग ३९.२० मा उल्लेख भएको	Poethelyne
३८	भाग ३९.२०.२० मा उल्लेख भएको	Polypropylene Films/Noodle Strapper
३९	भाग ३९.२०.५९ मा उल्लेख भएको	Printed Laminated Web
४०	भाग ३९.२०.५९.०० मा उल्लेख भएको	Seasoning Wrapper
४१	भाग ४०.०१ मा उल्लेख भएको	प्राकृतिक रबर (Natural Rubber)
४२	भाग ४०.०२ मा उल्लेख भएको	सिन्थेटिक रबर (Synthetic Rubber)
४३	भाग ४८.०१.००.०० मा उल्लेख भएको	News Print Paper
४४	भाग ४८.०२.०० मा उल्लेख भएको	कागजहरु (Papers)
४५	भाग ४८.०६.०० मा उल्लेख भएको	कागजहरु (Papers)
४६	भाग ४८.१० मा उल्लेख भएको	Paper
४७	भाग ५०.०४ मा उल्लेख भएको	सिल्क यार्न (Silk Yarn)
४८	भाग ५०.०५ मा उल्लेख भएको	सिल्क यार्न (Silk Yarn)
४९	भाग ५१.०६ मा उल्लेख भएको	उनी यार्न Yarn of Carded wool (होजियारी बाहेक)
५०	भाग ५१.०७ मा उल्लेख भएको	उनी यार्न Yarn of Combed wool (होजियारी बाहेक)
५१	भाग ५१.०८ मा उल्लेख भएको	उनी यार्न Yarn of fine animal hair (होजियारी बाहेक)
५२	भाग ५२.०१ मा उल्लेख भएको	कपास
५३	भाग ५२.०५.११ देखि ५२.०५.१४ सम्म र ५२.०६.११ देखि ५२.०६.१४ सम्म उल्लेख भएको	कटन यार्न
५४	भाग ५४.०२.४२ मा उल्लेख भएको	पोलिष्टर पारसियली ओरिन्टेड यार्न (५४.०२.४२.०० मा उल्लेखित Partially Oriented Polyester Yarn र ५४.०२.४९ मा उल्लेखित Synthetic Filament Yarn बाहेक)
५५	भाग ५४.०२.४९ मा उल्लेख भएको	Synthetic Filament Yarn
५६	भाग ५४.०३, ५४.९, ५४.१० मा उल्लेख भएको	कृत्रिम यार्न (होजियारी यार्न बाहेक)
५७	भाग ५४.०१, ५४.०२, ५४.०३, ५४.०४, ५४.०६, ५४.०७ मा उल्लेख भएको	मानव निर्मित कृत्रिम फाइबरहरु
५८	भाग ५४.०३.२० मा उल्लेख भएको	पोलिष्टर फाइबर
५९	भाग ५४.०४.१० मा उल्लेख भएको	भिस्कोज रेयन Viscose Rayon (फाइबर)
६०	भाग ५९.०२ मा उल्लेख भएको	टायर कर्ड फेब्रिक (Tyre Cord)
६१	भाग ७०.१०.९०.०० मा उल्लेख भएको	Carboys, Bottles, Plasks, Jar, Pots.
६२	भाग ७२.०३.९०.०० मा उल्लेख भएको	Sponge Iron
६३	भाग ७२.०४.४९ मा उल्लेख भएको	M. S. Scrap
६४	भाग ७२.०६ मा उल्लेख भएको	फलाम (इनगोट) Iron Ingots
६५	भाग ७२.०७ मा उल्लेख भएको	माइल्ड स्टिल बिलेट
६६	भाग ७२.०८ को २७.००, ३६.००, ३७.००, ३८.००, ३९.००, ५१.००, ५२.०० मा उल्लेख भएको भाग ७२.०८.५१ र ७२.०८.५२ मा उल्लेख भएको	हटरोल सिट ईन क्वायल तथा हटरोल सिट नट ईन क्वायल
६७	भाग ७२.०९ को १५.००, १६.००, १७.०० र १८.०० मा उल्लेख भएको	कोल्डरोल सिट ईन क्वायल
६८	भाग ७२.१०.१२ मा उल्लेख भएको	टिन प्लेट
६९	भाग ७२.११.१४.०० मा उल्लेख भएको	Hot Rolled Sheet in Coil
७०	भाग ७२.११.१९.०० मा उल्लेख भएको	Hot Rolled Sheet in Coil

सि.नं.	हारमोनिक कोड नम्बर	सामानको नाम
७१	भाग ७२.१३.९१.१० मा उल्लेख भएको	एम. एस. वायर रड ईन क्वायल
७२	भाग ७२ को ७२.१७.२०, ७२.१७.३०, ७२.१७.९० मा उल्लेख भएको	Bead Wire (कपर कोटेड)
७३	भाग ७२.१८.९९ मा उल्लेख भएको	स्टिल ब्युम
७४	भाग ७२.१९ मा उल्लेख भएको	स्टिल प्लेट
७५	भाग ७२.२६.११ मा उल्लेख भएको	Silicon Steel
७६	भाग ७४.०४ मा उल्लेख भएको	Aluminum Copper/Brass Scraps Re-Melted Ingots (वातावरण, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयको सूचना बमोजिम मात्र)
७७	भाग ७४.०७.१०.०० मा उल्लेख भएको	Copper Rods
७८	भाग ७४.०८.११.०० मा उल्लेख भएको	Copper Wire
७९	भाग ७६.०१ मा उल्लेख भएको	आल्मोनियम ईनगट विलेट
८०	भाग ७६.०४ र ७६.०५ मा उल्लेख भएको	आल्मोनियम रड ईन क्वायल
८१	भाग ७६.१२.१०.०० मा उल्लेख भएको	Tubes
८२	भाग ७९.०१.११.०० मा उल्लेख भएको	Zinc
८३	भाग ७९.०१.२० मा उल्लेख भएको	Zinc Alloy
८४	भाग ८३.०९.१०.०० मा उल्लेख भएको	Metal Crown Corks
८५	भाग ८४ मा उल्लेख भएको	सम्पूर्ण मेसिनरी उपकरणहरू (पार्टपूर्जा बाहेक)
८६	भाग ८५.०१, ८५.०२ मा उल्लेख भएको	विद्युतीय मोटर, जेनेरेटिड सेट
८७	भाग ८५.०४.९० मा उल्लेख भएको	Amorphous Matalcores
८८	भाग ८५.०७.९०.०० मा उल्लेख भएको	PP Battery Container & Battery Separator
८९	भाग ८५.२९.९० मा उल्लेख भएको	TV PictureTube
९०	भाग ८५.४०.११ मा उल्लेख भएको	Spare Parts for TV Receiver
९१	भाग उल्लेख नभएको	तयारी पोशाक निर्यात उद्योगले आफ्नो परिवर्त्य विदेशी मुद्रा आर्जनको ५० प्रतिशतसम्मको आर्जनले खाम्ने गरी कच्चा पदार्थको रूपमा आयात गर्न पाउने कपडा (Fabrics)

तालिका सूची

तालिका १	कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (२०५१।५२ को स्थिर मूल्यमा)
तालिका २	कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (प्रचलित मूल्यमा)
तालिका ३	कुल राष्ट्रिय खर्चयोग्य आय (GNDI)
तालिका ४	शहरी क्षेत्रको राष्ट्रिय उपभोक्ता मूल्य सूचकांक
तालिका ५	राष्ट्रिय थोक मूल्य सूचकांक
तालिका ६	मौद्रिक सर्भेक्षण
तालिका ७	मौद्रिक सर्भेक्षण (बाह्र महिनाको आधारमा वृद्धिदर निकालिएको)
तालिका ८	ट्रेजरी बिल्स बिक्री बोलकबोल
तालिका ९	ट्रेजरी बिल्स खरिद बोलकबोल
तालिका १०	रिपो बोलकबोल
तालिका ११	रिभर्स रिपो बोलकबोल
तालिका १२	विदेशी मुद्रा बजार हस्तक्षेप कारोबार
तालिका १३	स्थायी तरलता सुविधा
तालिका १४	अन्तरबैंक कारोबार रकम
तालिका १५	नयाँ ट्रेजरी बिल्स निष्कासन
तालिका १६	ब्याजदर संरचना
तालिका १७	भारित औसत ९१ दिने ट्रेजरी बिल्स दर
तालिका १८	भारित औसत ३६४ दिने ट्रेजरी बिल्स दर
तालिका १९	भारित औसत अन्तरबैंक कारोबार दर
तालिका २०	सरकारी वित्त स्थिति
तालिका २१	नेपाल सरकारको कुल आन्तरिक ऋण
तालिका २२	वैदेशिक व्यापार
तालिका २३	शोधनान्तर स्थिति
तालिका २४	बैंकिंग क्षेत्रसँग रहेको कुल विदेशी विनिमय सञ्चिति
तालिका २५	अमेरिकी डलर भुक्तानी गरी भारतबाट भएको आयात
तालिका २६	अमेरिकी डलर बिक्री गरी भएको भारतीय मुद्रा खरिद

तालिका १
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन
(२०५१/५२ को स्थिर मूल्यमा)

	रु. करोडमा					प्रतिशत परिवर्तन			
	२०५८/५९	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२ ^अ	२०६२/६३ ^आ	५९/६०	६०/६१	६१/६२	६२/६३
कृषि, मत्स्यपालन तथा वन	१०८७५.२	१११४७.१	११५७७.४	११९२१.२	१२१२२.७	२.५	३.९	३.०	१.७
गैर कृषि क्षेत्र	१७०४१.७	१७६२१.८	१८२२४.९	१८६०३.२	१९१२७.३	३.४	३.४	२.१	२.८
खानी तथा उत्खनन	१५७.१	१६०.१	१६१.०	१६५.०	१६८.६	१.९	०.६	२.५	२.२
उत्पादन उद्योग	२४८९.२	२५३८.४	२५८२.२	२६४९.४	२७०६.४	२.०	१.७	२.६	२.२
विद्युत, ग्यास तथा पानी	५२०.०	६२३.४	६४३.७	६७४.८	७१२.४	१९.९	३.३	४.८	५.६
निर्माण	३२१८.०	३२७५.७	३२८१.६	३२८०.१	३४१९.२	१.८	०.२	०.०	४.२
व्यापार, रेष्टुरा तथा होटल	२८३२.९	२९२६.७	३१६१.३	३०९६.५	३२१७.०	३.३	८.०	-२.०	३.९
यातायात, संचार तथा भण्डारण	२१२०.१	२२११.३	२३२७.३	२४४५.७	२५००.६	४.३	५.२	५.१	२.२
वित्त तथा घर जग्गा	२८४०.२	२९३३.३	३०२७.५	३१६७.७	३२३७.२	३.३	३.२	४.६	२.२
सामुदायिक तथा सामाजिक सेवाहरु	२८६४.२	२९५२.९	३०४०.३	३१२४.०	३१६५.९	३.१	३.०	२.८	१.३
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (बैंकिंग सेवा शुल्क समेत)	२७९१६.९	२८७६८.९	२९८०२.३	३०५२४.४	३१२५०.०	३.१	३.६	२.४	२.४
बैंकिंग सेवा शुल्क (-)	८०६.४	८४९.९	८९५.०	९४३.५	९८९.०	५.४	५.३	५.४	४.८
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (साधनको लागतमा)	२७११०.५	२७९१९.०	२८९०७.३	२९५८०.९	३०२६१.०	३.०	३.५	२.३	२.३
खुद अप्रत्यक्ष कर (+)	२०१३.५	२१७२.४	२३१९.४	२४९२.०	२४१३.३	७.९	६.८	७.४	-३.२
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादक मूल्यमा)	२९१२४.०	३००९१.४	३१२२६.७	३२०७२.९	३२६७४.३	३.३	३.८	२.७	१.९

स-संशोधित

प्रा- प्रारम्भिक अनुमान

स्रोत : केन्द्रीय तथ्यांक विभाग

तालिका २
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन
(प्रचलित मूल्यमा)

	रु. करोडमा					प्रतिशत परिवर्तन			
	२०५८/५९	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२ ^म	२०६२/६३ ^म	५९/६०	६०/६१	६१/६२	६२/६३
कृषि, मत्स्यपालन तथा वन	१६०१४.४	१७११०.४	१८३११.७	१९४३६.३	२१२८२.७	६.८	७.०	६.१	९.५
गैर कृषि क्षेत्र	२४५९९.४	२६६४४.२	२९१८०.२	३१४२८.८	३४५०४.२	८.३	९.५	७.७	९.८
खानी तथा उत्खनन	२०५.६	२१८.८	२३७.७	२५३.०	२६६.९	६.४	८.६	६.५	५.५
उत्पादन उद्योग	३२८०.५	३४३३.७	३६६३.४	३९२८.६	४१७६.८	४.७	६.७	७.२	६.३
विद्युत, ग्यास तथा पानी	८६३.५	१०९०.५	११३५.५	११८९.२	१२५०.८	२६.३	४.१	४.७	५.२
निर्माण	४२२९.०	४५०६.८	४९०२.९	५२९२.२	५६५५.८	६.६	८.८	७.९	६.९
व्यापार, रेष्टुरा तथा होटल	४०७७.२	४३९७.८	४९७१.८	५०९६.८	५६१३.९	७.९	१३.१	०.९	११.९
यातायात, संचार तथा भण्डारण	३४६५.२	३८२८.६	४३६६.८	४८७२.४	५५९१.९	१०.५	१४.१	११.६	१४.८
वित्त तथा घर जग्गा	४३८८.२	४७७१.९	५१९४.०	५८३३.५	६४९३.७	८.७	८.८	१२.३	११.३
सामुदायिक तथा सामाजिक सेवाहरु	४०९०.२	४३९६.१	४७०८.१	५०४३.१	५४५४.४	७.५	७.१	७.१	८.२
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (बैंकिंग सेवा शुल्क समेत)	४०६१३.८	४३७५४.६	४७४९१.९	५०८६५.१	५५७८७.०	७.७	८.५	७.१	९.७
बैंकिंग सेवा शुल्क (-)	१२६२.४	१३९१.१	१५१३.५	१७०२.७	१८७६.४	१०.२	८.८	१२.५	१०.२
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (साधनको लागतमा)	३९३५१.४	४२३६३.५	४५९७८.४	४९१६२.४	५३९१०.६	७.७	८.५	६.९	९.७
खुद अप्रत्यक्ष कर (+)	२९२९.३	३३०४.०	३६९६.१	४१९१.४	४३८४.२	१२.८	११.९	१३.४	४.६
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादक मूल्यमा)	४२२८०.७	४५६६७.५	४९६७४.५	५३३५३.८	५८२९४.८	८.०	८.८	७.४	९.३

स-संशोधित

प्रा- प्रारम्भिक अनुमान

स्रोत : केन्द्रीय तथ्यांक विभाग

तालिका ३
कुल राष्ट्रिय खर्चयोग्य आय @ (प्रचलित मूल्यमा)

	रु. करोडमा					प्रतिशत परिवर्तन			
	२०५८/५९	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२*	२०६२/६३#	५९/६०	६०/६१	६१/६२	६२/६३
कुल उपभोग	३७५२.६	४०१८९.७	४३४३५.९	४६७२०.२	५१८२३.६	८.२	८.१	७.६	१०.९
निजी क्षेत्र	३२९१९.९	३५५५३.५	३८३९७.८	४१२७७.६	४५८९९.१	८.०	८.०	७.५	११.२
सरकारी क्षेत्र	४२३२.७	४६३६.२	५०३८.१	५४४२.६	५९२४.५	९.५	८.७	८.०	८.९
कुल लगानी	१०२१७.५	११८०२.०	१३०९९.३	१५४१३.२	१७६४८.३	१५.५	११.०	१७.७	१४.५
कुल स्थिर पूँजी निर्माण	८१६१.३	८७०२.४	९५१२.४	१०१०९.४	१०७६२.४	६.६	९.३	६.३	६.५
निजी क्षेत्र	४९५६.९	५५७९.६	६३८६.१	७०२७.१	७४७९.८	१२.६	१४.५	१०.०	६.४
सरकारी क्षेत्र	३२०४.४	३१२२.८	३१२६.३	३०८२.३	३२८२.६	-२.५	०.१	-१.४	६.५
स्टकमा परिवर्तन	२०५६.२	३०९९.६	३५८६.९	५३०३.८	६८८५.९	५०.७	१५.७	४७.९	२९.८
कुल आन्तरिक माग	४७३७०.१	५१९९१.७	५६५३५.२	६२१३३.४	६९४७९.९	९.८	८.७	९.९	११.८
वस्तु तथा सेवाको निर्यात	७७०६.८	७७२८.०	८९५४.३	८५९५.७	१०८१४.२	०.३	१५.९	-४.०	२५.८
वस्तु तथा सेवाको आयात	१२७९६.१	१४०५२.२	१५८१५.०	१७३७५.३	२१९९१.४	९.८	१२.५	९.९	२६.६
खुद निर्यात	-५०८९.३	-६३२४.२	-६८६०.७	-८७७९.६	-१११७७.२	२४.३	८.५	२८.०	२७.३
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	४२२८०.८	४५६६७.५	४९६७४.५	५३३५३.८	५८२९४.७	८.०	८.८	७.४	९.३
खुद साधनको आय (शोधनान्तर तथ्यांक)	-६०.५	-६७.६	-१६८.४	१६३.७	३०१.२	११.७	१४९.१	-१९७.२	८४.०
खुद ट्रान्सफर (शोधनान्तर तथ्यांक)	६८१८.६	७५५३.३	८४८८.९	९७७०.४	१२४६५.७	१०.८	१२.४	१५.१	२७.६
जसमध्ये निजी क्षेत्रको विप्रेषण आप्रवाह	४७५३.६	५४२०.३	५८५८.८	६५५४.१	९५०६.०	१४.०	८.१	११.९	४५.०
कुल राष्ट्रिय खर्च योग्य आय (GNDI)	४९०३८.९	५३१५३.२	५७९९५.०	६३२८७.९	७०६१.६	८.४	९.१	९.१	१२.३

@ सन १९९३ को SNA अवधारणामा आधारित ।

* संशोधित अनुमान ।

प्रारम्भिक अनुमान ।

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक तथा केन्द्रीय तथ्यांक विभाग

तालिका ४
शहरी क्षेत्रको राष्ट्रिय उपभोक्ता मूल्य सूचकांक
(आधार वर्ष २०५२।५३=१००)

महिना	२०६०/६१		२०६१/६२		२०६२/६३	
	सूचकांक	% परिवर्तन	सूचकांक	% परिवर्तन	सूचकांक	% परिवर्तन
श्रावण	१५५.४	५.४	१५९.१	२.४	१७०.७	७.३
भाद्र	१५६.१	५.२	१६०.२	२.६	१७३.३	८.२
आश्विन	१५७.१	५.६	१६१.२	२.६	१७३.८	७.८
कार्तिक	१५६.६	५.८	१६०.८	२.७	१७४.५	८.५
मार्ग	१५४.२	४.९	१५९.०	३.१	१७३.०	८.८
पौष	१५२.५	५.०	१५९.५	४.६	१७०.६	७.०
माघ	१५२.७	४.७	१६१.४	५.७	१७०.८	५.८
फाल्गुण	१५३.१	४.४	१६१.९	५.७	१७४.३	७.७
चैत्र	१५४.१	१.७	१६३.१	५.८	१७६.०	७.९
वैशाख	१५४.१	१.३	१६४.०	६.४	१७९.०	९.१
जेष्ठ	१५५.०	१.८	१६४.६	६.२	१७९.६	९.१
आषाढ	१५६.४	२.०	१६६.८	६.६	१८१.५	८.८ *
वार्षिक औसत	१५४.८	४.०	१६१.८	४.५	१७४.८	८.० *

* अनुमानित

तालिका ५
राष्ट्रीय थोक मूल्य सूचकांक
(आधार वर्ष २०५६।५७=१००)

महिना	२०६०/६१		२०६१/६२		२०६२/६३	
	सूचकांक	% परिवर्तन	सूचकांक	% परिवर्तन	सूचकांक	% परिवर्तन
श्रावण	११४.४	३.२	१२२.१	६.८	१३३.५	९.३
भाद्र	११६.०	३.२	१२३.१	६.१	१३४.८	९.५
आश्विन	११६.४	३.५	१२३.४	६.०	१३५.०	९.४
कार्तिक	११७.२	४.१	१२२.६	४.६	१३६.४	११.३
मार्ग	११३.९	६.०	११९.०	४.४	१३४.३	१२.९
पौष	११२.०	७.१	११९.७	६.९	१२९.५	८.२
माघ	११२.९	५.२	१२१.०	७.२	१२८.९	६.५
फाल्गुण	११३.५	३.६	१२३.२	८.५	१३०.८	६.२
चैत्र	११४.२	२.६	१२३.७	८.४	१३३.१	७.६
वैशाख	११४.३	१.८	१२५.२	९.५	१३६.९	९.३
जेष्ठ	११६.२	४.५	१२६.५	८.९	१३८.२	९.२
आषाढ	११८.१	४.८	१२९.९	९.९	१४१.७	९.१ *
वार्षिक औसत	११४.९	४.१	१२३.३	७.३	१३४.४	९.० *

* अनुमानित

तालिका ६
मौद्रिक सर्भेक्षण
(प्रथम दश महिना)

(रु. करोडमा)

	२०६१ आषाढ	२०६२ वैशाख	२०६२ आषाढ	२०६३ वैशाख ^१	परिवर्तन (प्रथम दश महिना)			
					२०६१/६२		२०६२/६३	
					रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१. खुद वैदेशिक सम्पत्ति	१०,८८०.५	१०,८७८.४	१०,७७४.२	१३,२३२.०	५७४.७^{१/}	५.३	२,०४९.४^{२/}	१९.०
१.१. वैदेशिक सम्पत्ति	१३,१३६.६	१३,४५०.७	१३,०९१.७	१५,७६९.०	३१४.१	२.४	२,६७७.३	२०.५
१.२. विदेशी मुद्रा निक्षेप	२,११७.५	२,१५९.५	२,१५५.७	२,३८२.३	४२.१	२.०	२२६.५	१०.५
१.३. अन्य वैदेशिक दायित्व	१३८.७	४१२.८	१६९.८	१५४.८	२७४.१	१९७.६	-६.९	-४.३
२. खुद आन्तरिक सम्पत्ति	१६,८५०.१	१८,४५०.५	१९,२६९.८	२०,०४२.५	१,०२३.६^{१/}	६.१	१,१८१.१^{२/}	६.१
२.१. कुल आन्तरिक कर्जा	२४,६१७.२	२६,७६५.२	२८,०२४.१	३०,५७८.२	२,१४८.१	८.७	२,५५४.२	९.१
क. सरकारलाई गएको खुद कर्जा	५,७३९.७	५,५७०.१	६,३८९.५	६,२९०.७	-१६९.६	-३.०	-९८.८	-१.५
अ. सरकारमाथिको दावी	५,८१५.०	५,९८२.४	६,३८९.५	६,७७१.१	१६७.४	२.९	३८१.७	६.०
आ. सरकारी निक्षेप	७५.३	४१२.३	०.०	४८०.५	३३७.०	४४७.५	४८०.५	-
ख. गैर वित्तीय सरकारी संस्थानहरूलाई गएको कर्जा	२९१.५	६८१.५	६५६.६	६०४.०	३९०.०	१३३.८	-५२.६	-८.०
ग. वित्तीय संस्थाहरूलाई गएको कर्जा	१,३३४.४	१,२८६.१	१,२७६.३	१,२५९.६	-४८.३	-३.६	-१६.७	-१.३
अ. सरकारी संस्थानहरू	१,३२०.३	१,२८२.९	१,२७३.१	१,२५४.४	-३७.४	-२.८	-१८.७	-१.५
आ. गैर-सरकारी संस्थाहरू	१४.१	३.२	३.२	५.२	-१०.९	-७७.२	२.०	६३.४
घ. निजी क्षेत्रलाई गएको कर्जा	१७,२५१.७	१९,२२७.५	१९,७०१.७	२२,४२४.०	१,९७५.९	११.५	२,७२२.३	१३.८
२.२. खुद अमौद्रिक दायित्व	७,७६७.१	८,३१४.७	८,७५४.३	१०,५३५.७	१,१२४.५ ^{१/}	१४.५	१,३७३.१ ^{२/}	१५.७
३. विस्तृत मुद्रा प्रदाय (एम२)	२७,७३०.६	२९,३२८.९	३०,०४४.०	३३,२७४.५	१,५९८.३	५.८	३,२३०.५	१०.८
३.१. मुद्रा प्रदाय (एम _१)	९,३९७.०	९,८१०.३	१०,०२०.६	११,०१२.८	४१३.४	४.४	९९२.२	९.९
क. मुद्रा	६,३२१.९	६,९२४.७	६,८७८.४	७,७५४.०	६०२.८	९.५	८७५.६	१२.७
ख. चल्ती निक्षेप	३,०७५.१	२,८८५.७	३,१४२.२	३,२५८.७	-१८९.४	-६.२	११६.६	३.७
३.२. आवधिक निक्षेप	१८,३३३.६	१९,५१८.६	२०,०२३.४	२२,२६१.७	१,१८४.९	६.५	२,२३८.३	११.२
४. विस्तृत मौद्रिक तरलता (एम३)	२९,८४८.१	३१,४८८.५	३२,१९९.७	३५,६५६.७	१,६४०.४	५.५	३,४५७.०	१०.७

१. विदेशी विनिमय दर मूल्यांकन नोक्सान रु. ५७६.७७ करोड समायोजन गरी ।

२. विदेशी विनिमय दर मूल्यांकन नाफा रु. ४०८.३९ करोड समायोजन गरी ।

अ = अनुमानित

तालिका ७
मौद्रिक सर्भेक्षण
(बाह्र महिनाको आधारमा वृद्धिदर निकालिएको)

(रु. करोडमा)

	२०६१ वैशाख	२०६१ आषाढ	२०६२ वैशाख	२०६२ आषाढ	२०६३ वैशाख ^अ	परिवर्तन (वैशाखदेखि वैशाखसम्म)			
						२०६१/६२		२०६२/६३	
						रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१. खुद वैदेशिक सम्पत्ति	१०३६२.८	१०८८०.५	१०८७८.४	१०७७४.२	१३२३२.०	५१५.७	५.०	२३५३.६	२१.६
१.१. वैदेशिक सम्पत्ति	१२६२५.०	१३१३६.६	१३४५०.७	१३०९१.७	१५७६९.०	८२५.७	६.५	२३१८.३	१७.२
१.२. विदेशी मुद्रा निक्षेप	१९६७.९	२११७.५	२१५९.५	२१५५.७	२३८२.३	१९१.७	९.७	२२२.७	१०.३
१.३. अन्य वैदेशिक दायित्व	२९४.३	१३८.७	४९२.८	१६१.८	१५४.८	११८.४	४०.२	-२५७.९	-६२.५
२. खुद आन्तरिक सम्पत्ति	१६२९५.३	१६८५०.१	१८४५०.५	१९२६९.८	२००४२.५	२१५५.२	१३.२	१५९२.०	८.६
२.१. कुल आन्तरिक कर्जा	२३५७१.३	२४६१७.२	२६७६५.२	२८०२४.१	३०५७८.२	३१९४.०	१३.६	३८१३.०	१४.२
क. सरकारलाई गएको खुद कर्जा	५१४३.३	५७३९.७	५५७०.१	६३८९.५	६२९०.७	४२६.८	८.३	७२०.६	१२.९
अ. सरकारमाथिको दावी	५७७८.४	५८१५.०	५९८२.४	६३८९.५	६७७१.१	२०४.०	३.५	७८८.७	१३.२
आ. सरकारी निक्षेप	६३५.१	७५.३	४१२.३	०.०	४८०.५	-२२२.८	-३५.१	६८.२	१६.५
ख. गैर वित्तीय सरकारी संस्थानहरूलाई गएको कर्जा	३१५.४	२९१.५	६८१.५	६५६.६	६०४.०	३६६.१	११६.१	-७७.५	-११.४
ग. वित्तीय संस्थाहरूलाई गएको कर्जा	१३१४.०	१३३४.४	१२८६.१	१२७६.३	१२५९.६	-२७.९	-२.१	-२६.६	-२.१
अ. सरकारी संस्थानहरू	१३०३.१	१३२०.३	१२८२.९	१२७३.१	१२५४.४	-२०.१	-१.५	-२८.६	-२.२
आ. गैर-सरकारी संस्थाहरू	१०.९	१४.१	३.२	३.२	५.२	-७.७	-७०.७	२.०	६३.४
घ. निजी क्षेत्रलाई गएको कर्जा	१६७९.६	१७२५.१	१९२२.५	१९७०.७	२२४२.०	२४२८.९	१४.५	३१९६.५	१६.६
२.२. खुद अमौद्रिक दायित्व	७२७६.०	७७७७.१	८३१४.७	८७५४.३	१०५३५.७	१०३८.८	१४.३	२२२१.०	२६.७
३. विस्तृत मुद्रा प्रदाय (एम२)	२६६५८.०	२७७३०.६	२९३२८.९	३००४४.०	३३२७४.५	२६७०.९	१०.०	३९४५.६	१३.५
३.१. मुद्रा प्रदाय (एम१)	८७८५.७	९३९७.०	९८१०.३	१००२०.६	११०१२.८	१०२४.७	११.७	१२०२.४	१२.३
क. मुद्रा	६१८०.६	६३२१.९	६९२४.७	६८७८.४	७७५४.०	७४४.०	१२.०	८२९.४	१२.०
ख. चलती निक्षेप	२६०५.१	३०७५.१	२८८५.७	३१४२.२	३२५८.७	२८०.६	१०.८	३७३.१	१२.९
३.२. आवधिक निक्षेप	१७८७२.४	१८३३३.६	१९५१८.६	२००२३.४	२२२६१.७	१६४६.२	९.२	२७४३.१	१४.१
४. विस्तृत मौद्रिक तरलता (एम३)	२८६२५.९	२९८४८.१	३१४८८.५	३२१९९.७	३५६५६.७	२८६२.५	१०.०	४१६८.३	१३.२

अ = अनुमानित

तालिका ८
ट्रेजरी बिल्स बिक्री बोलकबोल

(रु. करोडमा)

महिना	२०६१/६२		२०६२/६३	
	रकम	औसत भारत डिष्काउण्ट दर (प्रतिशत)	रकम	औसत भारत डिष्काउण्ट दर (प्रतिशत)
श्रावण	-	-	१४४.००	३.४७
भाद्र	-	-	-	-
आश्विन	९५५.००	३.६४	२००.००	३.८५
कार्तिक	-	-	३०.००	३.०२
मार्ग	-	-	८३.००	१.९०
पौष	९५.००	२.२३	-	-
माघ	-	-	-	-
फाल्गुण	-	-	४७.००	३.७४
चैत्र	-	-	९३.००	४.०१
वैशाख	-	-	-	-
जेष्ठ	-	-	३३९.००	३.५०
आषाढ	-	-	४१५.००	३.६८
कुल जम्मा	१,०५०.००		१,३५१.००	

तालिका ९
ट्रेजरी बिल्लस खरिद बोलकबोल

(रु. करोडमा)

महिना	२०६१/६२		२०६२/६३	
	रकम	औसत भारत डिष्काउण्ट दर (प्रतिशत)	रकम	औसत भारत डिष्काउण्ट दर (प्रतिशत)
श्रावण	-	-	-	-
भाद्र	-	-	-	-
आश्विन	-	-	५३.००	०.५०
कार्तिक	४.९६	०.२४	३०.००	०.३५
मार्ग	-	-	-	-
पौष	-	-	-	-
माघ	१०७.२२	०.२३	-	-
फाल्गुण	१९.००	०.२१	-	-
चैत्र	-	-	-	-
वैशाख	-	-	-	-
जेष्ठ	-	-	-	-
आषाढ	-	-	-	-
कुल जम्मा	१३१.१८		८३.००	

तालिका १०
रिपो बोलकबोल

(रु. करोडमा)

महिना	२०६१/६२	२०६२/६३
श्रावण	-	-
भाद्र	-	-
आश्विन	-	-
कार्तिक	१०५.००	-
मार्ग	१६१.००	-
पौष	-	-
माघ	२८०.००	४५.००
फाल्गुण	३०.००	-
चैत्र	-	-
वैशाख	६०.००	-
जेष्ठ	-	-
आषाढ	३२.००	-
कुल जम्मा	६६८.००	४५.००

तालिका ११
रिभर्स रिपो बोलकबोल

(रु. करोडमा)

महिना	२०६१/६२	२०६२/६३
श्रावण	-	-
भाद्र	-	-
आश्विन	१५०.००	-
कार्तिक	-	५०.००
मार्ग	-	१५०.००
पौष	२५७.००	२००.००
माघ	-	१००.००
फाल्गुण	-	-
चैत्र	१२०.००	१५०.००
बैशाख	-	-
जेष्ठ	-	-
आषाढ	-	-
कुल जम्मा	५२७.००	६५०.००

तालिका १२
विदेशी मुद्रा बजार हस्तक्षेप कारोबार

(रु. करोडमा)

महिना	२०६०/६१			२०६१/६२			२०६२/६३		
	खरिद	बिक्री	खुद तरलता प्रवाह/प्रशोचन	खरिद	बिक्री	खुद तरलता प्रवाह/प्रशोचन	खरिद	बिक्री	खुद तरलता प्रवाह/प्रशोचन
श्रावण	७३.५४	-	७३.५४	१३५.७५	-	१३५.७५	१६९.९८	५२.२७	११७.७१
भाद्र	१३३.७१	-	१३३.७१	२०६.७५	-	२०६.७५	२१६.०८	-	२१६.०८
आश्विन	३५२.९५	-	३५२.९५	३६८.७८	-	३६८.७८	३७८.३९	-	३७८.३९
कार्तिक	२६८.६०	-	२६८.६०	२४३.५१	१०८.८४	१३४.६७	६१९.५५	-	६१९.५५
मार्ग	२२५.७५	४९.६३	१७६.१२	३२३.३३	-	३२३.३३	४८२.६३	-	४८२.६३
पौष	२९०.१६	-	२९०.१६	४७१.८१	-	४७१.८१	४४८.७२	१३.१७	४३५.५४
माघ	१८९.३९	-	१८९.३९	२०९.०४	१७५.०५	३३.९९	२९३.५०	-	२९३.५०
फाल्गुण	१९६.२७	-	१९६.२७	२१२.०२	-	२१२.०२	५२६.३०	-	५२६.३०
चैत्र	२९५.५४	-	२९५.५४	६२३.७८	-	६२३.७८	३९२.२८	-	३९२.२८
वैशाख	१९७.१२	४०.८९	१५६.२३	३८०.८९	७८.०३	३०२.८६	५०२.३८	-	५०२.३८
जेष्ठ	४५८.४५	-	४५८.४५	२२८.८९	-	२२८.८९	९७५.२२	-	९७५.२२
आषाढ	३३३.७३	११३.२३	२२०.५०	३८४.९१	-	३८४.९१	५८२.७२	-	५८२.७२
कुल जम्मा	३,०१५.२०	२०३.७५	२,८११.४६	३,७८९.४७	३६१.९२	३,४२७.५५	५,५८७.७५	६५.४५	५,५२२.३०

तालिका १३
स्थायी तरलता सुविधा

(रु. करोडमा)

महिना	२०६१/६२	२०६२/६३
श्रावण	५८.५०	४०.००
भाद्र	१८.९०	५५.००
आश्विन	३३६.७३	२२.००
कार्तिक	१,५८३.६८	-
मार्ग	२३६.२५	-
पौष	२०.००	७५.३५
माघ	६२२.४८	२०.००
फाल्गुण	१,१४०.२०	१६.००
चैत्र	४०२.७९	९५.००
वैशाख	१०४.००	४८०.००
जेष्ठ	६०.००	-
आषाढ	३४७.२१	१८५.००
कुल जम्मा	४,९३०.७३	९८८.३५

तालिका १४
अन्तर बैंक कारोबार रकम

(रु. करोडमा)

महिना	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३
श्रावण	४८७.०	४३०.९	२,०५५.४
भाद्र	१,३८०.५	१,३१६.५	२,४६७.१
आश्विन	१,२५७.५	१,२१४.५	१,२०२.१
कार्तिक	१,४७५.९	९०५.६	१,०३६.९
मार्ग	७९०.०	१,१०१.८	१,५५३.३
पौष	१,३४६.०	१,१०३.०	१,१२५.६
माघ	८०८.०	१,२७१.०	१,४५४.१
फाल्गुण	२८०.०	९५०.०	२,००७.५
चैत्र	५८६.०	१,८१६.२	१,५६५.४
वैशाख	९०७.०	१,३०५.०	७९७.०
जेष्ठ	५६५.०	१,८३३.४	१,०२४.५
आषाढ	१,४३५.९	२,०३५.९	१,२८६.२
कुल जम्मा	११,३१८.८	१५,२८३.८	१७,५७५.०

तालिका १५
नयाँ ट्रेजरी बिल्स निष्कासन

(रु. करोडमा)

महिना	२०६१/६२	२०६२/६३
श्रावण	-	-
भाद्र	-	-
आश्विन	५०.००	११८.५०
कार्तिक	८५.००	-
मार्ग	-	-
पौष	८५.००	१९५.००
माघ	-	-
फाल्गुण	१४.१२	-
चैत्र	१३०.००	२९६.२५
वैशाख	५०.००	-
जेष्ठ	१००.००	२००.००
आषाढ	३३.००	२७३.६७
कुल जम्मा	५४७.१२	१,०८३.४२

तालिका १६
व्याजदर संरचना
(प्रतिशत प्रतिवर्ष)

वर्ष महिना	२०६१ आषाढ	२०६२ आषाढ	२०६१ आश्विन	२०६१ पौष	२०६१ चैत्र	२०६२ आषाढ	२०६२ आश्विन	२०६२ पौष	२०६२ चैत्र	२०६३ आषाढ
क. सरकारी सेक्युरिटी										
ट्रेजरी बिल्स (२८ दिने)	१.८२#	१.५७#	१.२३	१.७४	२.२९	-	२.६२	१.५९	२.५४	२.४०
ट्रेजरी बिल्स (९१ दिने)	२.९३#	२.४६#	१.३४	२.०८	३.११	३.१४	३.१०	२.४६	२.८९	३.२५
ट्रेजरी बिल्स (१८२ दिने)	३.४४#	३.१४#	२.०३	२.५१	३.७२	४.४२	३.७०	२.५७	३.७७	३.८६
ट्रेजरी बिल्स (३६४ दिने)	४.१५#	४.३२#	३.५३	२.४९	३.९८	४.७९	३.८७	३.४२	४.३१	४.०४
राष्ट्रिय बचत पत्र	६.५-१३.०	६.५-१३.०	६.५-१३.०	६.५-१३.०	६.५-१३.०	६.५-१३.०	६.५-१३.०	६.५-१३.०	६.५-१३.०	६.५-८.५
विकास ऋण पत्र	३.०-८.०	३.०-८.०	३.०-८.०	३.०-८.०	३.०-८.०	३.०-८.०	३.०-८.०	३.०-८.०	३.०-८.०	३.०-८.०
ख. नेपाल राष्ट्र बैंक										
अनिवार्य नगद मौज्जात (सीआरआर)	६.०	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	५.००	५.००	५.००	५.००
बैंक दर र पुनरकर्जा दर	२.०-५.५	१.५-५.५	२.०-५.५	१.५-५.५	१.५-५.५	१.५-५.५	१.५-६.०	१.५-६.०	१.५-६.२५	१.५-६.२५
ग. अन्तर बैंक कारोबार दर	३.०३#	३.३९#	०.८३	३.४९	४.५०	४.७१	३.१८	१.२२	१.९७	२.१३
घ. वाणिज्य बैंकहरु										
१. निक्षेपमा दिने व्याजदर										
बचत निक्षेप	२.०-५.०	१.७५-५.०	२.०-४.५	१.७५-४.५	१.७५-४.५	१.७५-५.०	२.०-५.०	२.०-५.०	२.०-५.०	२.०-५.०
आवधिक निक्षेप										
१ महिना	२.०-३.५	१.७५-३.५	१.५-३.५	१.५-३.५	१.५-३.५	१.७५-३.५	१.५-३.५	१.५-३.५	१.५-३.५	१.५-३.५
३ महिना	२.०-४.०	१.५-४.०	१.५-४.०	१.५-४.०	१.५-४.०	१.५-४.०	१.५-४.०	१.५-४.०	१.५-४.०	१.५-४.०
६ महिना	२.०-४.५	२.५-४.५	१.७५-४.५	१.७५-४.५	१.७५-४.५	२.५-४.५	१.७५-४.५	१.७५-४.५	१.७५-४.५	१.७५-४.५
१ वर्ष	२.७५-५.७५	२.२५-५.०	२.२५-५.०	२.२५-५.०	२.२५-५.०	२.२५-५.०	२.२५-५.०	२.२५-५.०	२.२५-५.०	२.२५-५.०
२ वर्ष र सोभन्दा माथि	३.०-६.००	२.५-६.०५	२.५-६.२५	२.५-६.२५	२.५-६.२५	२.५-६.०५	२.५-६.०५	२.५-६.४	२.५-६.४	२.५-६.४
२ कर्जामा लिने व्याजदर										
उद्योग	८.५-१३.५	८.२५-१३.५	८.५-१३.५	८.२५-१३.५	८.२५-१३.५	८.२५-१३.५	८.०-१३.५	८.०-१३.५	८.०-१३.५	८.०-१३.५
कृषि	१०.५-१३	१०-१३	९.५-१३	९.५-१३	१०.५-१३	१०-१३	९.५-१३	९.५-१३	९.५-१३	९.५-१३
निर्यात बिल	४.०-११.५	४.०-१२.०	४.०-११.०	४.०-११.०	४.०-१२.०	४.०-१२.०	४.०-१२.०	५.०-११.५	५.०-११.५	५.०-११.५
व्यापारिक कर्जा	९-१४.५	८.०-१४	९-१४.०	८.२५-१४.५	८.२५-१४.५	८.०-१४	८.०-१४	८.०-१४	८.०-१४	८.०-१४
अधिविकर्ष	१०.०-१६.०	५-१४.५	९.५-१५.५	६.५-१४.५	६.५-१४.५	५-१४.५	६.५-१४.५	६.५-१४.५	६.५-१४.५	६.५-१४.५
मुद्रा स्फीति (वार्षिक औसत)	४.०	४.५								८.०+

वार्षिक भारित औसत व्याजदर (आर्थिक वर्षको अन्त्यमा)

+ अनुमानित

तालिका १७
भारित औसत ९१ दिने ट्रेजरी बिल्ल दर (प्रतिशत)

आर्थिक वर्ष	महिना												वार्षिक औसत
	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मार्ग	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र	वैशाख	जेष्ठ	आषाढ	
२०४६/४७	५.०८	५.०९	६.०६	६.६०	५.५६	६.१२	७.४२	५.१२	-	६.१२	७.०५	६.५५	६.२०
२०४७/४८	७.५१	७.६७	-	७.९६	८.०७	-	८.३७	८.२४	८.७१	८.५४	८.६५	८.७४	८.१८
२०४८/४९	८.४३	८.७८	८.८४	८.७०	८.८२	८.९३	९.३३	९.५६	९.६०	९.६४	९.५९	९.६४	९.२४
२०४९/५०	१०.१७	१०.४५	१२.१७	११.६८	१२.०३	१२.३६	१२.५७	१२.४३	११.३०	९.५६	११.२८	११.९२	११.३४
२०५०/५१	८.४९	५.९४	७.२४	८.७४	६.०५	३.९३	७.५७	७.५६	६.३८	४.९३	५.३१	६.०१	६.५०
२०५१/५२	६.३६	६.२६	६.५४	७.०२	६.९१	६.९९	७.३८	७.९७	८.१२	७.९४	७.८९	८.३३	७.३५
२०५२/५३	८.३४	८.६१	८.७८	९.१४	९.६९	११.८३	१२.६८	१२.२१	१०.९३	१२.७०	१२.८८	१२.६६	१०.९३
२०५३/५४	१२.१८	११.७५	११.४३	११.६३	११.५१	११.४७	११.६२	१०.९९	९.७७	८.५१	६.०३	५.६२	१०.२२
२०५४/५५	४.८७	३.३६	३.८१	३.३६	२.६३	२.७१	३.९०	४.००	४.१७	३.४४	३.२४	२.८७	३.५२
२०५५/५६	१.६१	०.९०	०.८५	२.८८	३.२४	३.२९	१.६१	१.२१	२.१६	३.०९	३.३५	३.३२	२.३३
२०५६/५७	३.४०	२.९०	३.४१	४.०९	३.९९	४.४४	५.१६	५.६०	५.४६	५.७३	५.४६	५.३६	४.६६
२०५७/५८	५.४३	५.२२	४.८७	५.२४	५.३०	५.२६	५.१७	४.५५	३.८७	४.६७	४.९४	४.९५	४.९६
२०५८/५९	४.७८	३.७८	४.६६	४.९६	४.९५	४.८५	५.१९	५.३९	५.०५	४.८६	४.५२	३.७८	४.७१
२०५९/६०	३.४२	३.४९	३.६०	४.०३	३.७५	४.१०	४.०१	३.९१	४.०६	२.९१	१.६७	२.९८	३.४८
२०६०/६१	४.०३	३.६६	३.७०	३.६८	३.८५	३.९५	३.९४	३.८१	१.७०	०.७०	०.८२	१.४७	२.९३
२०६१/६२	०.६२	०.६३	१.३४	१.९७	२.४०	२.०८	२.३८	२.९४	३.११	३.७०	३.८२	३.९४	२.४६
२०६२/६३	२.२६	३.३८	३.१०	२.६९	२.२०	२.४६	२.२०	२.६५	२.८९	३.६३	३.३१	३.२५	२.८४

तालिका १८
भारत औसत ३६४ दिने ट्रेजरी बिल्स दर (प्रतिशत)

आर्थिक वर्ष	महिना												वार्षिक औसत
	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मार्ग	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र	बैशाख	जेष्ठ	आषाढ	
२०५३/५४	-	-	-	-	-	११.९६	-	-	१०.५३	-	८.९८	-	१०.३४
२०५४/५५	-	-	-	-	-	६.३०	-	-	७.२५	-	६.९९	-	६.८६
२०५५/५६	-	-	-	-	-	-	-	-	४.९१	५.४२	५.३१	-	५.१३
२०५६/५७	-	-	-	-	५.६७	५.५७	६.०८	७.२८	६.१४	-	-	-	६.१६
२०५७/५८	-	-	-	-	५.७३	५.४४	५.४६	५.११	४.९२	५.२७	५.५२	५.६२	५.२६
२०५८/५९	-	-	-	-	५.५१	५.१५	५.६६	५.५६	५.१४	५.०४	४.९९	४.४३	५.२०
२०५९/६०	-	-	-	-	४.०८	४.४६	४.२२	४.९४	५.१३	४.६३	३.३१	४.९३	४.७१
२०६०/६१	५.३१	५.१८	५.३०	५.१५	५.१२	४.९५	४.७०	४.०४	३.०२	२.६५	२.५७	३.८१	४.१५
२०६१/६२	-	-	३.५३	-	३.०६	२.४९	२.७८	३.५४	३.९८	४.८४	४.८७	४.७९	४.३२
२०६२/६३	-	-	३.८७	३.९३	३.०९	३.४२	३.५०	३.८०	४.३१	४.२०	३.७४	४.०४	३.९५

तालिका १९
भारित औसत अन्तरबैंक कारोबार दर (प्रतिशत)

महिना/वर्ष	२०५७/५८	२०५८/५९	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३
श्रावण	४.८२७	३.०५७	२.९७६	४.१५२	१.०१६	२.४६८
भाद्र	४.८५३	२.६२४	२.४९६	२.६६५	०.३८७	३.८६८
आश्विन	४.००९	४.०२०	३.३१४	३.५९८	०.८२६	३.१७७
कार्तिक	४.८२३	४.४९९	४.०५०	४.२०८	२.२४१	२.३५९
मार्ग	४.६९९	४.४०६	३.६२५	४.६३०	३.५४५	०.९६१
पौष	५.०५८	४.०३४	३.८३२	४.६८१	३.४९३	१.२२२
माघ	४.०५१	६.३०९	३.६१५	४.८२०	३.९५५	२.४८३
फाल्गुण	४.२८६	५.५१३	३.६७२	३.६६६	४.३३२	२.८३७
चैत्र	३.३९२	४.४७६	३.५८३	०.८२९	४.५०३	१.९६५
बैशाख	४.३५८	४.७४५	४.०६०	१.०११	४.२८३	३.५१६
जेष्ठ	३.९०६	३.६७१	३.५९०	०.९९०	४.११३	१.७६९
आषाढ	४.७२६	१.९५८	४.५००	०.७११	४.७१२	२.१३३
वार्षिक औसत	४.५०३	४.२२०	३.६१९	३.०३०	३.३८८	२.४७५

तालिका २०
सरकारी वित्त स्थिति^१
(नगद प्रवाहको आधारमा)
(वार्षिक तथ्यांकमा आधारित)

(रु. करोडमा)

शीर्षक	रकम			प्रतिशत परिवर्तन		
	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३ ^अ	६०/६१	६१/६२	६२/६३
विनियोजित खर्च	८२६०.४३	९२८०.१३	१०२००.१९	१०.६	१२.३	९.९
चालू खर्च	*	५९९८.३५	६४३६.५९	-	-	७.३
पूँजीगत खर्च	*	१७८९.१३	२१०६.१५	-	-	१७.७
क. आन्तरिक साधन / श्रोत र ऋण	*	१७६१.७४	१८२७.९८	-	-	३.८
ख. वैदेशिक अनुदान	*	२७.३९	२७८.१७	-	-	९१५.६
सांवा भुक्तानी	*	१३५३.६३	१४२६.७८	-	-	५.४
अन्य (फ्रिज)	१६२.१३	१३९.०३	२३०.६७	१८.३	-१४.२	६५.९
खर्च नभई बाँकी रहेको सरकारी मौज्जात	१४४.१८	२४२.०३	३५९.२१	-१३.३	६७.९	४८.४
चालू खर्च	*	९६.५८	१६६.९७	-	-	७२.९
पूँजीगत खर्च	*	१४५.१५	१९१.९३	-	-	३२.२
सांवा भुक्तानी	*	०.३०	०.३१	-	-	३.३
यथार्थ खर्च	८११६.२५	९०३८.११	९८४०.९८	११.१	११.४	८.९
चालू खर्च	*	५९०१.७७	६२६९.६२	-	-	६.२
पूँजीगत खर्च	*	१६४३.९८	१९१४.२२	-	-	१६.४
सांवा भुक्तानी	*	१३५३.३३	१४२६.४७	-	-	५.४
अन्य (फ्रिज)	१६२.१३	१३९.०३	२३०.६७	१८.३	-१४.२	६५.९
साधन श्रोत	६८४९.९७	७६०८.५६	८५४१.६७	१३.३	११.१	१२.३
राजस्व	६२३३.१०	७०१२.२७	७२१०.५२	१०.९	१२.५	२.८
वैदेशिक अनुदान	५१५.३६	५२४.६४	८८८.३३	१०६.२	१.८	६९.३
गैर-वजेटरी आय, खुद	८५.५९	७५.३८	१२८.२६	-८९.८	-९४.२	७०.२
अन्य आय #	१६.४५	०.९५	-६१.३३	५२९.८	-११.९	-६५५.८
भी.ए.टी.	-०.५३	-४.६८	१७.११	-२२९.३	७८३.०	-४६५.६
स्थानीय निकाय हिसाब	-	-	३५८.७८	-	-	-
न्यून (-) बचत (+)	-१२६६.२८	-१४२९.५४	-१२९९.३१	०.७	१२.९	-९.१
न्यून व्यहोरिने श्रोतहरु	१२६६.२८	१४२९.५४	१२९९.३१	०.७	१२.९	-९.१
आन्तरिक ऋण	४९७.१०	१२०८.५७	९१४.७३	-३९.९	१४३.१	-२४.३
क. ट्रेजरी बिल्स	२४६.००	५४७.१२	१०८३.४२	३९.१	१२२.४	९८.०
ख. विकास ऋणपत्र	२००.००	३००.००	७५.००	-६८.८	-	-७५.०
ग. राष्ट्रिय बचतपत्र	९०.००	२१.६९	२५.००	१२५.००	-७५.९	१५.३
घ. नागरिक बचतपत्र	२४.७८	२५.००	०.००	-१८.२	०.९	-१००.०
ड०. अधिविक्रय ⁺	-७५.३०	२६२.३०	-२३६.३७	६३.१	-४४८.३	-१९०.१
च. अन्य [@]	११.६२	५२.४६	-३२.३२	-१८०.९	३५१.५	-१६१.६
वैदेशिक ऋण	७६९.१८	२२०.९७	३८४.५८	७८.८	-७१.३	७४.०

१ = नेपाल राष्ट्र बैंकको रेकर्ड अनुसार ।

= गा.वि.स.। जि.वि.स. लाई वितरण भएको रकममध्ये खर्च नभई बाँकी रहेको रकम परिवर्तन ।

+ = ऋणात्मक चिन्ह (-) ले बचत जनाउँछ ।

@ = नेपाल सरकारको कारोवारबाट आर्जित व्याज तथा अन्य ।

* = नयाँ वर्गीकरण अनुसार अधिल्ला वर्षहरुको तथ्यांक प्राप्त नभएको ।

अ = अपरिष्कृत, आषाढ ३० गतेसम्मको तथ्यांक

तालिका २१
नेपाल सरकारको कुल आन्तरिक ऋण

(रु. करोडमा)

सि.नं. ऋणपत्रहरू तथा स्वागित	२०६१/६२	२०६२/६३											परिवर्तन	
	आषाढ	श्रावण	भाद्र	कार्तिक	मार्ग	चैत्र	माघ	फाल्गुण	ज्येष्ठ	शैशव	जेष्ठ	आषाढ	आषाढ ६३-आषाढ ६२	
१ ट्रेजरी बिल	५१३८.३	५१३८.३	५१३८.३	५२७६.८	५२७६.८	५२७६.८	५४५१.८	५७५४.१	५७५४.१	६०१०.४	६०१०.४	६१२५.४	६२९७.०	११५८.७
क. बैंकिंग क्षेत्र	५०४२.५	५०५७.५	५०४२.०	५१७२.५	५१७२.५	५१७२.३	५३५१.०	५६१३.३	५६०३.३	५८७१.८	५८७१.८	५९७२.८	६०४५.५	१००३.७
अ. नेपाल राष्ट्र बैंक	१०९२.४	९१४.४	९३३.४	१३५२.४	१२९५.४	१२७६.४	१२५६.४	१५२७.७	१५७८.७	१७७५.४	१७७५.४	१८९६.४	१९२०.९	-१७५.५
आ. बाणिज्य बैंकहरू	३९५०.२	४१४३.२	४१०८.७	३८२०.२	३८६३.२	३८९५.९	४०९४.६	४०४०.६	४०२४.६	४०९६.४	४०९६.४	४५५६.४	४५२४.६	११७४.४
ख. गैर बैंकिंग क्षेत्र	९५.८	८०.८	९६.३	१०४.३	९८.३	८४.५	१००.८	१००.८	११०.८	१३३.५	१३३.५	१५२.६	२५१.५	१५५.८
जसमध्ये कृषि विकास बैंक	२०.०	५.०	२०.०	१५.०	१५.०	०.०	९.८	९.८	१९.८	२५.०	२५.०	४०.०	४०.०	२०.०
२ विकास ऋणपत्र	१९९९.९	१९९९.९	१९९९.९	१९९९.९	१९९९.९	१९९९.९	१९९९.९	१९९९.९	२०७२.१	१९४९.९	१७९५.९	१७९५.९	१७९५.९	-२०४.०
क. बैंकिंग क्षेत्र	९६२.३	९६२.३	९६२.३	९६२.३	९६२.३	९६२.३	९६२.३	९६२.३	९६२.३	९०८.२	७७९.०	७७९.०	७७९.०	-१८३.४
अ. नेपाल राष्ट्र बैंक *	१५१.९	१५१.९	१५१.९	१५१.९	१५१.९	१५१.९	१५१.९	१५१.९	१५१.९	१५१.९	१५१.९	१५१.९	१५१.९	०.०
आ. बाणिज्य बैंकहरू	८१०.५	८१०.५	८१०.५	८१०.५	८१०.५	८१०.५	८१०.५	८१०.५	८१०.५	७५६.४	६२७.१	६२७.१	६२७.१	-१८३.४
ख. गैर बैंकिंग क्षेत्र **	१०३७.६	१०३७.६	१०३७.६	१०३७.६	१०३७.६	१०३७.६	१०३७.६	१०३७.६	१०३७.६	१०४८.७	१०१७.७	१०१७.७	१०१७.७	-२०.६
३ राष्ट्रिय बचतपत्र	६५७.७	६५७.७	६५७.७	६५७.७	६५७.७	६५७.७	६५७.७	६५७.७	६५७.७	६५७.७	६५७.७	६५७.७	६५७.७	-२७०.०
क. बैंकिंग क्षेत्र	२३.१	२३.१	२३.१	२३.१	२३.१	२३.१	२३.१	२३.१	२३.१	२३.१	२३.१	२३.१	२३.१	२.३
अ. नेपाल राष्ट्र बैंक	२३.१	२३.१	२३.१	२३.१	२३.१	२३.१	२३.१	२३.१	२३.१	२३.१	२३.१	२३.१	२३.१	२.३
आ. बाणिज्य बैंकहरू	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
ख. गैर बैंकिंग क्षेत्र +	६३४.५	६३४.५	६३४.५	६३४.५	६३४.५	६३४.५	६३४.५	६३४.५	६३४.५	६३४.५	६३४.५	६३४.५	६३४.५	-२७२.३
४ नागरिक बचतपत्र	१४२.९	१४२.९	१४२.९	१४२.९	१४२.९	१४२.९	१४२.९	१४२.९	१४२.९	१६७.९	१६७.९	१६७.९	१६७.९	२५.०
क. बैंकिंग क्षेत्र	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	०.६
अ. नेपाल राष्ट्र बैंक	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	०.६
ख. गैर बैंकिंग क्षेत्र	१३७.९	१३७.९	१३७.९	१३७.९	१३७.९	१३७.९	१३७.९	१३७.९	१३७.९	१६२.९	१६२.९	१६२.९	१६२.९	२४.४
५ विरोध ऋणपत्र	३४५.४	३४५.४	३४५.४	३४५.४	३४५.४	३४५.४	३४५.४	३४५.४	३४५.४	३४५.४	३४५.४	३४५.४	३४५.४	१.६
क. बैंकिंग क्षेत्र	९.४	९.४	९.४	९.४	९.४	९.४	९.४	९.४	९.४	९.४	९.४	९.४	९.४	०.०
अ. नेपाल राष्ट्र बैंक ++	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
आ. बाणिज्य बैंकहरू	९.४	९.४	९.४	९.४	९.४	९.४	९.४	९.४	९.४	९.४	९.४	९.४	९.४	०.०
ख. गैर बैंकिंग क्षेत्र	२५०.९	२५०.९	२५०.९	२५०.९	२५०.९	२५०.९	२५०.९	२५०.९	२५०.९	२५०.९	२५०.९	२५०.९	२५०.९	१.६
जसमध्ये ड्युटी ड्यु ब्याक	१०३.६	१०३.६	१०३.६	१०३.६	१०३.६	१०३.६	१०३.६	१०३.६	१०३.६	१०३.६	१०३.६	१०३.६	१०३.६	१.६
६ छोटो बचतको कर्जा तथा सापट	२६२.३	-१००.६	-२०४.९	३१.८	१४२.६	३४.८	-३२०.८	-४६३.१	-४५२.३	-७०१.८	-४८०.३	-३३९.२	३५०.०२९	६७.७
नेपाल राष्ट्र बैंक	२६२.३	-१००.६	-२०४.९	३१.८	१४२.६	३४.८	-३२०.८	-४६३.१	-४५२.३	-७०१.८	-४८०.३	-३३९.२	३५०.०२९	६७.७
७ कुल जम्मा	८५४६.५	८५४६.५	८५४६.५	८५४६.५	८५४६.५	८५४६.५	८५४६.५	८५४६.५	८५४६.५	८५४६.५	८५४६.५	८५४६.५	८५४६.५	७९९.०
क. बैंकिंग क्षेत्र	६३८९.७	६३८९.७	६३८९.७	६३८९.७	६३८९.७	६३८९.७	६३८९.७	६३८९.७	६३८९.७	६३८९.७	६३८९.७	६३८९.७	६३८९.७	७९९.०
अ. नेपाल राष्ट्र बैंक	१५३४.७	१५३४.७	१५३४.७	१५३४.७	१५३४.७	१५३४.७	१५३४.७	१५३४.७	१५३४.७	१५३४.७	१५३४.७	१५३४.७	१५३४.७	-८०.९
आ. बाणिज्य बैंकहरू	४८५४.९	४८५४.९	४८५४.९	४८५४.९	४८५४.९	४८५४.९	४८५४.९	४८५४.९	४८५४.९	४८५४.९	४८५४.९	४८५४.९	४८५४.९	९९९.९
ख. गैर बैंकिंग क्षेत्र	२१५६.८	२१५६.८	२१५६.८	२१५६.८	२१५६.८	२१५६.८	२१५६.८	२१५६.८	२१५६.८	२१५६.८	२१५६.८	२१५६.८	२१५६.८	१९९.२
जसमध्ये कृषि विकास बैंक	२०.०	५.०	२०.०	१५.०	१५.०	०.०	९.८	९.८	१९.८	२५.०	२५.०	४०.०	४०.०	२०.०

* नेपाल राष्ट्र बैंक घ.सा.उ. परियोजना अन्तर्गतको रु. ८९ लाख समावेश

** नेपाल राष्ट्र बैंकको विविध फण्ड अन्तर्गतको रु. १९२ करोड ३२ लाख समावेश

+ नेपाल राष्ट्र बैंकको विविध फण्ड अन्तर्गतको रु. १ करोड १६ लाख समावेश

++ आई. एम. एफ. प्रोमिसरी नोट समावेश नगरिएको

§ तालिका नं.२० को सरकारी वित्त स्थितिमा नेपाल राष्ट्र बैंकमा सरकारको बचत देखिए पनि बाणिज्य बैंकरूबाट भएको सरकारी कारोबार हिसाब मिलान हुन बाँकी रहेको हुँदा उक्त हिसाब मिलान पश्चात सरकारको आधिकार्य देखिने अनुमान गरिएको ।

श्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका २२
वैदेशिक व्यापार*
(आर्थिक वर्षको प्रथम दश महिनामा)

(रु. करोडमा)

	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२ ^प	२०६२/६३ ^ब	प्रतिशत परिवर्तन		
					६०/६१	६१/६२	६२/६३
कुल निर्यात	४२९२.४	४५९४.०	४८९९.५	५०४९.९	७.२	६.८	४.६
भारततर्फ	२२३६.५	२५४८.३	३९५७.५	३४३३.७	१३.९	२३.९	८.७
अन्य मुलुकहरुतर्फ	१९७५.९	१९६५.७	१६६२.९	१६०७.४	-०.५	-१५.४	-३.३
कुल आयात	१०२५३.९	११०५०.८	११९९९.९	१४०३८.८	७.८	८.६	१७.०
भारतबाट	५७८७.६	६२५३.३	७०७७.०	८६८३.९	८.०	१३.२	२२.७
अन्य मुलुकहरुबाट	४४६५.५	४७९७.५	४९२३.०	५३५४.९	७.४	२.६	८.८
व्यापार सन्तुलन	-६०४०.६	-६५३६.८	-७१८०.४	-८९९७.८	८.२	९.८	२५.३
भारतसंग	-३५५९.०	-३७०५.०	-३९९९.५	-५२५०.२	४.३	५.८	३४.०
अन्य मुलुकहरुसंग	-२४८१.६	-२८३१.८	-३२६०.९	-३७४७.५	१३.७	१५.२	१४.९
कुल व्यापार	१४४६५.५	१५५६४.७	१६८९९.५	१९०७९.९	७.६	८.९	१३.४
भारतसंग	८०२४.९	८८०९.६	१०२३४.५	१२९९७.७	९.७	१६.३	१८.४
अन्य मुलुकहरुसंग	६४४१.४	६७६३.९	६६८५.०	६९६२.३	५.०	-२.६	५.७

१. निर्यात / आयात अनुपात	४१.९	४०.८	४०.२	३५.९
भारतसंग	३८.६	४०.८	४४.६	३९.५
अन्य मुलुकहरुसंग	४४.२	४१.०	३३.८	३०.०
२. कुल निर्यात अनुपात				
भारतसंग	५३.९	५६.५	६५.५	६८.९
अन्य मुलुकहरुसंग	४६.९	४३.५	३४.५	३९.९
३. कुल आयात अनुपात				
भारतबाट	५६.४	५६.६	५९.०	६९.९
अन्य मुलुकहरुबाट	४३.६	४३.४	४१.०	३८.९
४. कुल व्यापार अनुपात				
भारतसंग	५८.८	५६.७	५४.६	५८.४
अन्य मुलुकहरुसंग	४९.२	४३.३	४५.४	४९.६
५. कुल व्यापार अनुपात				
भारतसंग	५५.५	५६.५	६०.८	६३.५
अन्य मुलुकहरुसंग	४४.५	४३.५	३९.२	३६.५
६. कुल व्यापारमा निर्यात र आयातको अनुपात				
निर्यात	२९.९	२९.०	२८.७	२६.४
आयात	७०.९	७१.०	७१.३	७३.६

प = परिष्कृत

अ = अपरिष्कृत

* = भन्सार तथ्यांकमा आधारित

तालिका २३
शोधनान्तर स्थिति

(रु. करोडमा)

शीर्षक	२०६०/६१		२०६१/६२		२०६२/६३		प्रतिपात परिवर्तन वशा मतिना	
	वशा मतिना	वार्षिक	वशा मतिना	वार्षिक	वशा मतिना	वार्षिक	६१/६२	६२/६३
क. चालू बाता	१,४४९.५	१,४५९.८	१,२४७.९	१,१५४.५	१,२९०.२	१,२९०.२	-१३.९	३.४
निर्यात (वस्तु) एफ. ओ. वी. तेल अन्य	४,६२६.९ - ४,६२६.९	४,५२२.८ - ४,५२२.८	४,९१९.८ - ४,९१९.८	४,९९५.६ - ४,९९५.६	५,१५६.० - ५,१५६.०	५,१५६.० - ५,१५६.०	६.३ - ६.३	४.८ - ४.८
आयात (वस्तु) एफ. ओ. वी. पेट्रोलियम पदार्थ अन्य	-१०,७६२.७ -१,५९९.४ -९,१६३.३	-१३,२९१.० -२,०१६.७ -११,२७४.३	-११,७०७.२ -२,१३०.१ -९,५७७.१	-१४,५७१.८ -२,६६५.४ -११,९०६.५	-१३,८६३.२ -२,६९०.१ -११,१७३.१	-१३,८६३.२ -२,६९०.१ -११,१७३.१	८.८ ३३.२ ४.५	१८.४ २२.५ १७.५
व्यापार सन्तुलन	-६,११३.८	-७,७६८.२	-९,७५७.४	-८,५७६.२	-८,७०७.३	-८,७०७.३	१०.६	२८.३
बुद्ध सेवा आय	८७३.६	९०७.५	२३३.३	-२०३.४	-३७७.१	-३७७.१	-९७.३	-१,७९९.९
सेवा आय यात्रा अन्यत्र तपरेको सरकारी आय अन्य	२,७८८.७ १,५५३.९ ५४४.९ ७१.८	३,४३९.६ १,८१४.७ ७१४.४ ९०२.५	२,१८७.१ २,७३३.९ ५४९.३ ६६३.९	२,६००.२ १,०४६.४ ६८०.५ ६८३.३	२,२४९.५ ८००.९ ६३९.६ ८०९.०	२,२४९.५ ८००.९ ६३९.६ ८०९.०	-१९.६ -३३.० ०.८ -७.८	२.९ -१७.८ १६.४ २१.८
सेवा भुक्तानी यातायात यात्रा अन्य	-१,८५५.१ -७७५.८ -६१२.४ -४५६.९	-२,५२४.१ -९३८.२ -१,००२.२ -५८३.७	-२,९६३.६ -८६८.६ -७२०.० -५७५.३	-२,९६३.६ -१,०६०.२ -९६९.२ -७७४.९	-२,९६३.६ -१,०६०.२ -९६९.२ -६३४.९	-२,९६३.६ -१,०६०.२ -९६९.२ -६३४.९	१७.३ १२.० १७.६ २५.९	२१.३ १८.१ ३४.२ १०.४
व्यापार तथा सेवा क्षेत्रको सन्तुलन	-५,९६२.२	-६,८६०.७	-९,५२४.२	-८,७७९.६	-९,०८४.४	-९,०८४.४	२८.५	३४.३
बुद्ध आय	-१७६.१	-१६८.४	-३९.१	१६३.७	२८४.०	२८४.०	-७७.८	-८२५.६
आय प्राप्ती आय भुक्तानी	२६६.० -४४२.१	३८४.२ -५५२.५	४६०.५ -४९९.७	७७५.२ -६११.५	८१७.३ -५३३.३	८१७.३ -५३३.३	७३.१ १३.०	७७.५ ६.७
व्यापार, सेवा तथा आय सन्तुलन	-५,४३८.३	-७,०२९.१	-९,६०३.३	-८,६१६.०	-८,८००.४	-८,८००.४	२५.१	२९.४
बुद्ध ट्रान्सफर	६,८८७.८	८,४८८.९	८,०५१.२	९,७७०.४	१०,०९०.५	१०,०९०.५	१६.९	२५.३
ट्रान्सफर आय अनुदान निजी क्षेत्रको विप्रेषण पेन्सन अन्य ट्रान्सफर भुक्तानी	७,२९२.२ १,५०२.० ४,९१४.५ ६१०.६ १८५.० -३२४.४	८,२९६.२ १,९५५.८ ५,८५८.८ ७९०.६ ३११.० -४२७.३	८,३३१.२ १,८००.४ ५,३०१.१ १,०४९.० १८०.८ -२८०.०	९,०११.० २,१०७.२ ६,५५४.१ १,२५०.२ २१९.५ -३६०.६	१०,४६८.६ १,६९९.९ ७,७८७.४ ९,४७५.५ १,२१८.८ -३७८.१	१०,४६८.६ १,६९९.९ ७,७८७.४ ९,४७५.५ १,२१८.८ -३७८.१	१५.५ १९.९ ७.९ ७.८ -२.३ -१३.७	२५.७ -१०.५ ४६.९ -९.७ -३२.६ ३५.०
ख. पूँजी बाता (पूँजी ट्रान्सफर)	१२२.२	१४५.२	८६.७	१५४.४	२६९.०	२६९.०	-२९.१	२१०.४
जम्मा (क+ख)	१,५७१.७	१,६०४.०	१,३३४.५	१,३११.९	१,५५९.२	१,५५९.२	-१५.१	१६.८
ग. वित्तीय बाता (सम्बन्धित बाहेक)	-२,०५१.५	-२,९५४.०	-२,९०६.३	-२,५५३.७	-२,९५९.३	-२,९५९.३	२.७	-२५.५
प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी आप्रवाह पोर्टफोलियो लगानी अन्य लगानी: सम्पत्ति व्यापारिक साख अन्य अन्य लगानी: दायित्व व्यापारिक साख श्रृण सरकार श्रृण प्राप्ती साँवा भुक्तानी अन्य क्षेत्र मुद्रा तथा निक्षेप नेपाल राष्ट्र बैंक बाणिज्य बैंकहरू अन्य दायित्व	- - -३,१३३.६ -४६९.५ -२,५६४.३ १,०८२.३ २०८.३ ४५५.४ ४५९.८ -४८८.३ -३८८.५ -४.४ ४१८.७ -५.२ ४२३.९ -	- - -३,२५९.१ -२२४.८ -३,०३४.४ १,१०५.१ ३६३.० ३३२.५ ३२४.९ ९२४.५ -५७६.६ -१५.४ ४०९.६ -४.७ ४१७.४ -	२.६४ - -२,१८२.२ -२११.१ -१,९७१.० ७३.२ -१७९.४ ७६.४ ५६.४ ५५९.२ -४०२.८ -४.८ २४४.९ ४.६ २४०.३ -	१३.६० - -२,१८२.३ -३२.४ -२,१५३.९ -३८१.० -४४८.९ ७४.४ १३०.४ ७२५.० -४९५.३ -५५.६ २११.५ ४.६ -११.१ -	(४३.४७) - -१,२६६.६ -२६३.४ -१,००३.२ १,२१४.८ १,०४३.० -३९.८ -९०.१ ४६१.९ -४५१.९ ५०.३ २११.५ -१२.२ २२३.८ -	- - -३०.४ -६२.९ -२३.१ -९३.२ -१८६.१ -९.८ -८७.७ -३४.१ २९.४ -४१.५ १,०००.७ -४१.५ -१८८.१ -४३.३ -	-१,७४६.६ - -४२.० २४.८ -४९.१ १,५६०.२ -६८१.४ -६२०.० -२५७.७ -१७.७ ९.८ -२०३.२ -१३.५ -३६५.३ -६.९ -	
जम्मा (क+ख+ग)	-४७९.८	-५४९.०	-७७१.८	-१,२४१.९	१,५६३.९	१,५६३.९	६०.९	-२८९.७
घ. विविध पूँजी तथा मुलभुक्त	२,२६५.५	२,५५९.१	१,५९१.४	१,८०९.६	७९७.०	७९७.०	-२९.८	-४९.९
जम्मा (क+ख+ग+घ)	१,७८५.७	२,०५५.०	८१९.६	५६७.७	२,२९०.९	२,२९०.९	-४४.१	१७५.८
ड०. संचित तथा सम्भावित शीर्षक	-१,७८५.७	-२,०५५.०	-८१९.६	-८२६.६	-२,२९०.९	-२,२९०.९	-४४.१	१७५.८
संचित सम्पत्ति नेपाल राष्ट्र बैंक बाणिज्य बैंकहरू आई. एम. एफ. कर्जा उपयोग बुद्ध वैदेशिक सम्पत्तिमा परिवर्तन (-बुद्धि)	-१,८४१.४ -१,६६५.९ -१७५.५ ५५.७ -१,६९७.९	-२,०६५.८ -१,९५०.० -११५.८ ५५.७ -१,६०५.५	-८९८.१ -५१०.० -३८८.२ ७८.५ -५०७.६	४.० ३२५.१ -३२१.१ ७८.५ -५०७.६	-२,२६०.९ -१,२८०.५ -९८०.४ - -२,०४९.४	-२,२६०.९ -१,२८०.५ -९८०.४ - -२,०४९.४	-५१.२ -६९.४ ११२.६ ४१.१ -४.८	१५१.७ १५१.१ १५२.६ १००.० २५६.६

तालिका २४
बैंकिंग क्षेत्रसंग रहेको कुल विदेशी विनिमय संचिति
(आर्थिक वर्षको प्रथम दश महिनामा)

(रु. करोडमा)

	आषाढ २०६०	बैशाख २०६१	आषाढ २०६१	बैशाख २०६२	आषाढ २०६२	बैशाख २०६३	प्रतिशत परिवर्तन बैशाख	
							२०६२	२०६३
नेपाल राष्ट्र बैंक	८६९६.६	१०२२३.१	१०७९१.६	१०७२८.०	१०४४२.४	१२१५२.५	-०.६	१६.४
परिवर्त्य विदेशी मुद्रा	७६७५.२	८८३८.५	९६२३.६	१०१२२.५	१००८२.४	११४७९.६	५.२	१३.९
अपरिवर्त्य विदेशी मुद्रा	१०२१.४	१३८४.६	११६८.०	६०५.४	३६०.०	६७२.९	-४८.२	८६.९
वाणिज्य बैंकहरु	२१२६.३	२२८८.९	२२२८.९	२६१९.३	२५४७.३	३५११.०	१७.५	३७.८
परिवर्त्य विदेशी मुद्रा	२०२४.९	२०९६.५	२०७३.५	२४९६.७	२३१५.५	३२६२.४	२०.४	४०.९
अपरिवर्त्य विदेशी मुद्रा	१०१.४	१९२.४	१५५.४	१२२.७	२३१.८	२४८.६	-२१.१	७.३
कुल विदेशी विनिमय संचिति	१०८२२.९	१२५११.९	१३०२०.५	१३३४७.३	१२९८९.६	१५६६३.५	२.५	२०.६
परिवर्त्य विदेशी मुद्रा	९७००.१	१०९३५.०	११६९७.१	१२६१९.२	१२३९७.९	१४७४२.०	७.९	१८.९
कुल संचितिमा परिवर्त्य मुद्राको अंश (प्रतिशत)	८९.६	८७.४	८९.८	९४.५	९५.४	९४.१		
अपरिवर्त्य विदेशी मुद्रा	११२२.८	१५७६.९	१३२३.४	७२८.१	५९१.८	९२१.५	-४५.०	५५.७
कुल संचितिमा अपरिवर्त्य मुद्राको अंश (प्रतिशत)	१०.४	१२.६	१०.२	५.५	४.६	५.९		
आयात धान्न सक्ने क्षमता (महिनामा)								
वस्तु	१०.४	११.३	११.५	११.१	१०.४	११.२	-	-
वस्तु तथा सेवा	९.०	९.७	९.७	९.४	८.८	९.४	-	-
१. कुल विदेशी विनिमय संचिति	१०८२२.९	१२५११.९	१३०२०.५	१३३४७.३	१२९८९.६	१५६६३.५	२.५	२०.६
२. सुन, एस डी आर, आइ एम एफ गोल्ड ट्रान्चे	१०७.६९	११३.०६	११६.०९	१०३.३९	१०२.०५	१०५.५५	-१०.९	३.४
३. कुल वैदेशिक सम्पत्ति (१+२)	१०९३०.६	१२६२५.०	१३१३६.६	१३४५०.७	१३०९१.७	१५७६९.०	२.४	२०.५
४. वैदेशिक दायित्व	१७८९.९३	२२६२.२	२२५६.१४	२५७२.२९	२३१७.४८	२५३७.०७	१४.०	९.५
५. खुद वैदेशिक सम्पत्ति (३-४)	९१४०.७	१०३६२.८	१०८८०.५	१०८७८.४	१०७७४.२	१३२३२.०	०.०	२२.८
६. खुद वैदेशिक सम्पत्तिमा परिवर्तन (विनिमय मूल्यांकन समायोजन पूर्व)*	-	-१२२२.१	-१७३९.८	२.१	१०६.३	-२४५७.८	-	-
७. विदेशी विमय मूल्यांकन (-घाटा)	-	-१४४.०	१३९.३	-५७.८	-६८०.५	४०८.४	-	-
८. खुद वैदेशिक सम्पत्तिमा परिवर्तन (- वृद्धि) (६+७) **	-	-१३६६.१	-१६००.५	-५७४.७	-५७४.२	-२०४९.४	-	-

मसान्तको खरीद दर (प्रति अमेरिकी डलर):

७४.७५ ७३.१४ ७४.१४ ७०.११ ७०.३५ ७२.१९

* = खुद वैदेशिक सम्पत्तिको परिवर्तन आषाढ मसान्तको तथ्यांकलाई आधार मानी लिइएको

** = विदेशी विनिमय मूल्यांकन नाफा/घाटा समायोजन पश्चात

तलिका २५
अमेरिकी डलर भुक्तानी गरी भारतबाट भएको आयात

(रु. करोडमा)

महिना	२०६०/६१	२०६१/६२	२०६२/६३
श्रावण	७२.९	७२.६	९८.०
भाद्र	९८.०	१११.७	९७.८
आश्विन	१११.४	१३१.७	९०.८
कार्तिक	१०१.९	११८.७	११०.३
मार्ग	१३५.५	१२०.६	१५८.४
पौष	९९.७	१३९.५	११५.६
माघ	१५०.४	११५.४	६०.४
फाल्गुण	१७१.८	११०.८	६०.३
चैत्र	२०६.१	१५६.७	१३९.९
वैशाख	१३१.०	१८३.१	९१.६
जेष्ठ	१४५.५	१८२.५	११८.१
आषाढ	१०१.६	१९०.०	...
कुल जम्मा	१५२५.७	१६३३.३	११४१.२

... तथ्यांक उपलब्ध नभएको ।

तालिका २६
अमेरिकी डलर बिक्री गरी भएको
भारतीय मुद्रा खरिद

(करोडमा)

महिना	२०६०/६१		२०६१/६२		२०६२/६३	
	भा.रु. खरिद	डलर बिक्री	भा.रु. खरिद	डलर बिक्री	भा.रु. खरिद	डलर बिक्री
श्रावण	४६.१९	१.००	१८४.७४	४.००	२६१.१३	६.००
भाद्र	-	-	-	-	२१९.१९	५.००
आश्विन	४५.३४	१.००	-	-	२६५.२१	५.००
कार्तिक	९०.६२	२.००	-	-	१८१.०७	४.००
मार्ग	२२.८१	०.५०	१३४.०७	३.००	२२९.०१	५.००
पौष	२२.८२	०.५०	४३.७३	१.००	१३४.८२	४.००
माघ	२२६.५६	५.००	२१८.३२	५.००	२२१.३६	५.००
फाल्गुण	२२६.३१	५.००	२६२.४२	६.००	३१०.६१	७.००
चैत्र	९०.४८	२.००	४३.६३	१.००	३१२.४५	७.००
वैशाख	१३२.५६	३.००	३०५.२२	७.००	४५.३०	१.००
जेष्ठ	-	-	२१७.७६	५.००	२७४.२२	६.००
आषाढ	४५.२६	१.००	१३०.६९	३.००	२३०.५०	५.००
कुल जम्मा	९४८.९३	२१.००	१,५४०.५८	३५.००	२,६८४.८६	६०.००